

Goedgekeurde teksten Schakelcongres Groen

Met alle schakels samen ketting vormen

Groen is een sociaal- ecologische partij en wil aan een betere samenleving bouwen samen met de basisbewegingen die vandaag al tonen hoe het anders en beter kan én samen met de maatschappelijke krachten die ijveren voor een structurele verandering van ons sociaal- economisch systeem.

Daarom steunt Groen:

1. Burgers die samen werken in transitiegroepen, coöperaties, oudergroepen.... En die zo van onderuit mee bouwen aan:

- ecologische rechtvaardigheid als basis voor sociale en economische rechtvaardigheid
- een economie die rekening houdt met de draagkracht van mens en milieu
- een samenleving met meer gelijkheid en minder armoede,
- samen leven in diversiteit in een geglobaliseerde wereld
- een positieve invulling van de technologische versnelling.
- zorg en welzijn op maat toegankelijk voor iedereen.
- een lokale voedselbeweging als antwoord op de door export en wereldmarkt gedreven landbouw

We kunnen deze initiatieven een boost geven als burgers, middenveld, bedrijven en overheid beter samen werken, als schakels in een ketting. Groen formuleert dan ook concrete voorstellen die het samenspel tussen burgers, middenveld, overheid en bedrijven verbetert en zo deze initiatieven kan versterken.

2. De Divestment beweging die door middel van het publiekelijk droogleggen van geldstromen de Carbon bubble wil voorkomen. Alvast overheden, universiteiten moeten elke investering in (onderzoek naar) de fossiele economie stop zetten en radicaal kiezen voor investering in de hernieuwbare energie. Overheden moeten pensioenfondsen informeren en aanzetten om hun investeringspolitiek te heroriënteren.

3. De beweging die een index voor duurzame economische welvaart ontwikkelt ter vervanging van het huidige BBP. De index voor duurzame economische welvaart (Index of Sustainable Economic Welfare , ISEW) is een economische indicator waarin onderscheid wordt gemaakt tussen positieve en negatieve economische bedrijvigheid in functie van de draagkracht van mens en milieu.

4. De Degrowth-beweging. In de plaats van de consumptiemaatschappij, die voor houdt dat alles te koop is en zich baseert op een veralgemening en privatisering van luxe, pleit de Degrowth - beweging voor soberheid in het leven van het individu en meer uitgaven ten voordele van de gemeenschap. De behoefte van het individu kan ingewilligd worden als mensen met elkaar delen en samenwerken in plaats van elkaar te beconcurreren door steeds meer te kopen. Daardoor houden we middelen en energie over om te investeren in collectieve noden . Zoals de bouw van nieuwe scholen, aanleg van 18 aangename open ruimtes en parken, behoud van erfgoed...

5. De beweging die pleit voor de invoering van een basisinkomen. We staan aan de vooravond van een nieuwe technologische evolutie. Computers zullen massaal werkkrachten vervangen. De volgende 10 jaar al zullen duizenden banen verdwijnen.

De 'opbrengst' van de nieuwe technologische evolutie moet gebruikt worden om de rijkdom gelijkjer te verdelen en de band tussen inkomen en werk los te koppelen door het uitbouwen van een welvaartsgarantie (basisinkomen).

De 'overheid' bestaat uit de wetgevende en uitvoerende overheden op lokaal, regionaal, nationaal en internationaal niveau. De burger heeft contact met de overheid via parlementen en gemeenteraden, regeringen, administraties, lokale besturen, overheidsinstellingen... In het kader van dit congres focussen we voornamelijk op de uitvoerende overheden (*regeringen, administraties, lokale besturen, overheidsinstellingen...*)

Lessen uit het verleden

We willen de nodige lessen trekken uit het verleden. We zagen hoe teveel ruimte voor de markt leidde tot wereldwijde crisissen zoals die vanaf 2008. Een overheid die teveel ruimte inneemt leidde tot een systeem dat zichzelf vastrijdt, zoals het Oostblok voor 1989. Teveel macht voor het middenveld leidde tot inefficiëntie en verkokering, zoals in de hoogdagen van de verzuiling.

Dit is een moment waarop het vertrouwen in politiek en overheid laag staat. Zelfbediening, politieke benoemingen, bureaucratie en inefficiëntie ondermijnen het geloof in de overheid. Burgers hebben het gevoel dat de overheid er niet voor hen is, dat ze er niet kunnen op rekenen. Zelfs al doet de overheid ontegensprekelijk enorm veel voor hen. Ze zien hoe de overheid soms weinig greep heeft op de markt en daarover haar eigen onmacht uitschreeuwt. Burgers krijgen het gevoel dat ze er alleen voor staan, dat ze het zelf moeten oplossen.

De tijden zijn veranderd. Dit is een eeuw van grote kansen en tegelijk grote risico's en tegenstellingen. Heel wat burgers willen zelf mee verantwoordelijkheid dragen en deel zijn van een positieve maatschappelijke verandering. Maar tegelijk is wereldwijd de ongelijkheid groot tussen mensen die (in alle opzichten) mee kunnen en zij die dreigen in de marge terecht te komen of te blijven. Het is onze collectieve verantwoordelijkheid om er steeds voor te zorgen dat ongelijkheid wordt bestreden, dat dienstverlening steeds op maat is van wie minder goed mee kan en dat er steeds over gewaakt wordt dat nieuwe economische ontwikkelingen niet zorgen voor meer sociale en ecologische schuld. Digitalisering en robotisering bieden grote kansen, maar kunnen ook tot nieuwe sociale en ecologische problemen leiden als ze niet goed gekaderd worden. Het is ook hier een collectieve verantwoordelijkheid, en dat moet zich weerspiegelen in overheidsbeleid, om ervoor te zorgen dat kwetsbare mensen steeds kunnen rekenen op voldoende bescherming. Voor heel wat bedrijven en organisaties zijn er heel wat mogelijkheden. Zij die een voortrekkersrol willen spelen voor een rechtvaardige en volhoudbare ontwikkeling binnen de planetaire grenzen verdienen het om daar de nodige ruimte en ondersteuning voor te krijgen. Burgers, bedrijven en middenveld verwachten van de overheid terecht dat ze snel genoeg vernieuwt om deze maatschappelijke evoluties te ondersteunen en te sturen.

Voor Groen moet de overheid niet alles in handen willen houden en zoveel mogelijk zelf organiseren. We willen ook niet zoveel mogelijk aan de markt overlaten. Noch vinden wij dat het middenveld zoveel mogelijk beleidsuitvoering in handen moet krijgen. We zien wel een duidelijke rol voor het middenveld. We steunen nieuwe burgerbewegingen en stimuleren klassieke middenveldorganisaties in hun zoektocht naar nieuwe werkvormen en meer openheid. Voor ons moet de overheid niet zo groot mogelijk zijn, en ook niet zo klein mogelijk. Onze fetisj is niet een klein overheidsbeslag, noch willen we dat per se opdrijven. We streven naar een duidelijke en eenvoudige overheidsstructuur waarbij geen twijfel kan bestaan wie er verantwoordelijk is voor een specifiek domein of dossier en waarbij de democratische controle maximaal kan spelen. Wij zijn ook geen aanhangers van 'de derde weg', die een doodlopende straat bleek te zijn, omdat louter een mix van markt en staat niet de oplossing is voor alle problemen en te weinig ruimte liet voor menselijke autonomie.

Bescheidenheid, samenwerking

Een beter samenspel tussen individuele burgers, bedrijven, verenigde burgers (middenveld) en overheid start met het bescheiden erkennen dat elk van deze spelers het niet alleen kan. Bedrijven kunnen niet zonder de overheid (publieke voorzieningen, investeringen in onderzoek,...), noch zonder verenigde burgers (vakbonden en consumentenorganisaties dragen bij tot eerlijke marktwerking). De overheid kan niet zonder bedrijven die welvaart mee creëren noch zonder verenigde burgers die het individuele belang overstijgen.

Het veronderstelt ook het erkennen van de noodzaak en de meerwaarde van samenwerking. Samenwerken, afspraken maken en taken verdelen levert zoveel meer op dan concurreren of monopolies nastreven. Ook hier zien we hoopgevende voorbeelden, zoals de samenwerking tussen bedrijven en verenigingen in The Shift (nationaal netwerk rond duurzaamheid) of de nieuwe vormen van samenwerking tussen lokale overheid en verenigde burgers in vele gemeenten. Kiezen voor samenwerking en vormen van partnerschap ontslaat de overheid als geheel en de politiek niet van het opnemen van de eigen rol. Het is aan de politiek om een sterk kader te bepalen, met doelstellingen, instrumenten en handhaving. Bij de uitvoering van het door de politiek vastgelegde en door de overheid gegarandeerde kader kunnen verschillende actoren als partner een rol spelen. Samenwerking mag geen alibi zijn voor het afschuiven van publieke en politieke verantwoordelijkheid.

Meer evenwicht tussen deze spelers en een betere samenwerking zal er niet zonder slag of stoot komen. We beogen een machtsverschuiving. We willen dat burgers, individueel en verenigd, terug meer macht en ruimte krijgen. Dit veronderstelt minder speelruimte voor de markt, minder macht voor grote bedrijven, voor lobby's, voor de zogenaamde 1%. Dit veronderstelt ook een sterkere overheid, maar dan wel vanuit een doeltreffende aanpak. Minder maar krachtiger regels, minder maar krachtiger fiscale sturing.

Meer ruimte en macht voor (verenigde) burgers

Veel burgers zijn de voorbije tijden zelf aan de slag gegaan. Alleen, met een groepje partners, in een comité of coöperatieve. Veel verenigingen zijn zichzelf aan het heruitvinden. We zien een vertienvoudiging van het aantal burgerinitiatieven in Vlaanderen. Burgers bouwen zorg uit waar er anders enkel wachtlijsten zijn, nemen sites in handen die overheid of bedrijven niet benutten, ontwikkelen zelf ruimtelijke plannen omdat overheid en bedrijven voor oplossingen uit het verleden kiezen. Klassieke én jonge verenigingen uit het middenveld vinden nieuwe manieren om burgers te verbinden, boren nieuwe financieringsbronnen aan. Sociale vernieuwing komt vaak uit deze initiatieven en is broodnodig. Ze maakt onze samenleving bestand tegen schokken. Het middenveld van klassieke actoren, nieuwe verenigingen en burgerinitiatieven van onderuit, is een onmisbare schakel en bondgenoot.

Niet elke burger hoeft maatschappelijk actief te zijn. Wij willen niet naar een participatiesamenleving waarin burgers verplicht actief moeten zijn omdat de overheid zich terugtrekt. Voor wie steun nodig heeft, willen we een volwaardige sociale zekerheid en zorg. Wie actief is en voor maatschappelijke meerwaarde zorgt verdient alle ondersteuning. Die leveren we onder meer door een welvaartsгарantie (basisinkomen) in te voeren. Daardoor krijgen burgers de autonomie om enkel nog kwalitatieve jobs uit te voeren en om periodes van onbetaalde arbeid in te lassen. We evolueren ook naar één statuut van werkende, zodat burgers vlot kunnen schakelen tussen werknemerschap en meer zelfstandige activiteiten.

Bij de partnerstaat hoort ook een geheel eigen, nieuwe kijk op sociale bescherming en onze sociale zekerheid. Voor Groen betekent dit werken aan een nieuw evenwicht tussen solidariteit en wederkerigheid, tussen materiële bescherming en aandacht voor tijd, waarbij we solidariteit en tijd sterker dan vandaag laten wegen. Met dit nieuwe design hebben we extra veel aandacht voor nieuwe samenlevingsvormen en gendergelijkheid.

De overheid behoudt in het samenspel tussen vrijwillige burgerinitiatieven, het middenveld en de markt de partnerrol. Vanuit deze rol stimuleert en faciliteert men, waar nodig zal hij blijven zorgen voor de basisdienstverlening, en waar nodig zullen hij en de markt terugtreden om de nodige ruimte te laten en ondersteuning te bieden aan deze initiatieven die duurzaam, sociaal en democratisch zijn via een volhoudbaar organisatie en financieringsmodel. Waar burgers een autodeelsysteem beheren, zijn minder autoconstructeurs, -verkopers en leasingfirma's nodig. Waar burgers samen zorg organiseren, kan de overheid reguleren en financieren maar moet ze niet dezelfde voorziening runnen.

De rol van markt en overheid is om deze initiatieven aan te moedigen, te ondersteunen, er partner van te zijn. De toekomst is aan partnerschappen tussen overheid en burgers / verenigingen en tussen bedrijven en burgers / verenigingen.

Burgers en hun verenigingen verdienen ook meer macht binnen overheid en bedrijven. Gebruikers en verenigingen kunnen mee het beleid van overheidsdiensten bepalen, of het nu gaat om een zorginstelling of een openbaar vervoersmaatschappij. Bedrijven kunnen met klanten en stakeholders partnerschappen afsluiten of hen een stem geven in de bedrijfsstrategie.

Net als overheid en markt moeten (verenigde) burgers hier op een verantwoordelijke manier mee omgaan. We willen dat burgerinitiatieven een duidelijke maatschappelijke meerwaarde aantonen. Dit houdt onder meer in dat verenigingen transparant zijn over hun financiering en hun relatie met politiek en overheid. De tijd van onduidelijke verwevenheid en achterkamers willen we achter ons laten.

De toekomst is aan bedrijven die meer dan jobs en winst creëren

Bedrijven leveren een belangrijke maatschappelijke meerwaarde door de jobs die ze voorzien, de belastingen die ze betalen, de goederen of diensten die ze leveren, hun innovatiekracht,... Dit geldt voor een groot deel van de

bedrijven, ook al zijn er nog steeds teveel voorbeelden van bedrijven die hun maatschappelijke verantwoordelijkheid beschamen door belastingontwijking en -ontduiking of het niet correct behandelen van werknemers.

Steeds meer burgers verwachten van bedrijven dat ze maatschappelijke meerwaarde leveren. Dat ze ook milieu en klimaat vooruit helpen en dus bereid zijn om duurzaam en/of circulair te werken en kosten te verrekenen die ze veroorzaken aan milieu en gezondheid. Dat ze permanent de werkomstandigheden van werknemers verbeteren. Dat ze klanten en stakeholders meer macht geven. Steeds meer ondernemers hebben zelf ook die ambities.

Via onder meer productnormering, handhaving, fiscale maatregelen en overheidssteun, ondersteunen we bedrijven die ook een meerwaarde realiseren voor maatschappij, milieu en klimaat.

De partnerstaat, de nieuwe rol voor de overheid

De overheid is voor ons onmisbaar en neemt best een nieuwe rol op. Het is de basistaak van de overheid om de grondrechten van burgers te garanderen. De overheid streeft volwaardig burgerschap na van alle burgers en beschermt en stimuleert de verschillende burgerschapsrechten (civiel, politiek, sociaal, ecologisch en cultureel). In de uitvoering van die opdracht en in het zoeken naar de beste vorm om die opdracht uit te voeren, stelt de overheid zich op als een partnerstaat t.o.v. middenveld, burgers en bedrijven, die in dialoog gaat, samenwerking opzoekt, faciliteert, voorwaarden schept, versterkt, maar zelf ook die taken blijft opnemen die nodig zijn om haar basisopdracht uit te voeren.

Die overheid draagt bij de uitvoering van haar basisopdracht de volgende principes hoog in het vaandel:

- **Vertrouwen** in burgers, ondernemers, ambtenaren en verenigingen die het algemeen belang nastreven en maatschappelijke meerwaarde leveren
- **Eenvoud:** een overheid die vertrouwen heeft en geeft, kan aan de slag met eenvoudige, slagkrachtige instrumenten.
- **Openheid.** Een transparante overheid en democratie: wat er binnen de overheid gebeurt, is zo doorzichtig mogelijk. Open is de regel, gesloten de uitzondering. Dit geldt met name ook voor de data waar de overheid over beschikt. Openheid veronderstelt ook toegankelijkheid.
- **Vernieuwend.** Dit is een tijd van **experiment**, van voortdurende vernieuwing. De overheid en de andere actoren worden geacht zich voortdurend af te vragen of ze wel de best mogelijke oplossing hanteren voor een maatschappelijke uitdaging. De overheid ondersteunt dit voortdurende proces. Oplossingen die de overheid hanteert zijn zoveel mogelijk evidence based, gebaseerd op effectieve resultaten.
- **Krachtig.** We verwachten van de overheid en politiek dat ze spelregels in de samenleving vastleggen en waar nodig optreedt als scheidrechter tussen de verschillende spelers (middenveld, markt, commons, burgers, ...) en in het bijzonder tussen komt wanneer de grenzen van de eerlijkheid en draagkracht van mens en milieu overschreden wordt.
- **Structurele zelfbevraging.** Onder meer met het oog op complexe ontwikkelingen als mogelijk gevolg van onder meer de klimaatverandering of andere ecologische uitdagingen is het nodig dat de overheid structureel het principe van zelfbevraging (reflexiviteit) in haar werking en structuren inschrijft. Zo wordt het mogelijk om tijdig bij te sturen in onder meer planningsprocessen. Procedures moeten zo zijn ontworpen dat het gemakkelijker is om flexibel in te spelen op nieuwe ontwikkelingen of inzichten en zo alle vormen van 'lock-in' te voorkomen.

In plaats van één keer om de zoveel jaar een bolletje te laten kleuren in een stembokje, gaat deze overheid in permanente dialoog en onderhandeling. In plaats van top down te beslissen, stapt ze naar een gemeenschap van burgers toe, burgers met ervaring en creativiteit.

We verwachten dit van alle overheden (internationaal, nationaal, regionaal, lokaal). Steden en gemeenten zijn bij uitstek goed geplaatst om deze nieuwe rol te vervullen. We verwachten ook dat overheidsniveaus veel meer en vlotter dan vandaag met elkaar samenwerken.

Deze nieuwe overheid gelooft opnieuw in zichzelf en in haar macht om de markt te reguleren. Ze verstopt zich niet achter globalisering en hogere beleidsniveaus maar neemt op haar niveau maximaal verantwoordelijkheid. Ze gaat niet mee in negatieve spiralen waarin rechten of standaarden worden verlaagd. Ze ziet het als haar taak om de

markt ten dienste te stellen van mens en milieu, en niet omgekeerd. Ze sluit krachtige publiek-private partnerschappen af, waarin ze op haar strepen staat. Sommige taken voert ze alleen uit, bijvoorbeeld op vlak van politie, justitie en het verzekeren van basisdiensten heeft ze een monopolie.

Initiatieven van (verenigde) burgers bevordert ze, ondersteunt ze en maakt ze mogelijk. Ze nodigt burgers uit om voorstellen van algemeen belang te lanceren (bijvoorbeeld via sociale media, specifieke laagdrempelige platformen) en gaat effectief aan de slag om deze ideeën te onderzoeken. Indien dit voorstel niet mogelijk is, wordt hiervoor een duidelijke reden opgegeven (bv. niet in het algemeen belang). Ze streeft samen met de veelheid aan burgerinitiatieven naar structuur en prioriteiten. Ze waakt erover om het algemeen belang te realiseren en niet het belang van één initiatief exclusief te bedienen. In de veelheid aan kleine initiatieven, schaaft ze de meest kwalitatieve op om ook ernstige uitdagingen aan te kunnen. Ze sluit akkoorden af met burgerinitiatieven, niet op basis van het prijsprincipe van de markt, maar rekening houdend met gezondheidswinst en ecologische winst.

De partnerstaat is ook een digitale overheid, die vrije, open platformen creëert, 'open merken' van digitale samenwerkingsverbanden, die het voor burgers gemakkelijker maken om hun initiatief op poten te zetten. Zo hoeft men niet steeds opnieuw het warm water uit te vinden en kan de transitie sneller schakelen. Daarbij waakt de overheid er steeds over dat op geen enkele manier wordt tekortgedaan aan de grondrechten van die burgers die niet of nog niet mee zijn met de digitalisering.

Deel I. Sterkere (verenigde) burgers

Dag in dag uit dragen burgers bij aan onze samenleving. Ze doen dat op duizend manieren. De opa die na school zijn kleinkinderen opvangt. Zijn buurvrouw die volksmoestuintjes draaiende houdt in de buurt. De groep ouders die een zorghuis voor hun gehandicapte kinderen uit de grond stampen. De ondernemer die een korte keten productie opzet. Ons vertrouwen in de doekracht van al deze burgers is groot.

Een bijdrage kunnen leveren, hoe klein ook, versterkt je eigenwaarde. Je bent meer dan een passieve consument en voelt dat je mee beslist. Samen doen geeft zin. Hoe kan de overheid dat versterken? Niet door zich terug te trekken, want waar dat gebeurt, nemen ook initiatieven van burgers en middenveld een duik. Ook niet door elk initiatief plat te slaan met regeltjes, maar door duidelijkheid en perspectief te brengen. En ondersteuning te geven waar nodig.

Om dit te bereiken streven we eerst en vooral naar participatie van heel de maatschappij. Niemand staat nog buiten de maatschappij of leeft op de rand ervan. De samenleving waarvoor we werken omvat iedereen. Daarom doen we er als eerste stap alles aan om iedereen de mogelijkheid te geven om actief deel te nemen aan de maatschappij/de besluitvorming. Vele mensen prefereren passief deel nemen, maar iedereen moet de mogelijkheid hebben om actief deel te nemen. Ook als ze momenteel nog niet beseffen dat ze ooit de mogelijkheid zullen krijgen om actief te delen aan besluitvorming. Hiervoor moet er in eerste instantie voldoende 'bandbreedte' zijn. Bandbreedte is de capaciteit van de hersenen om zaken te verwerken. Indien de bandbreedte vol zit omdat men honger heeft, blijft er geen bandbreedte over voor andere zaken: bijvoorbeeld, indien je met honger een examen aflegt, zal je minder goed scoren. Maar ook, indien je schulden hebt, zal je bandbreedte daar volledig op gefocust zijn, waardoor er geen bandbreedte overblijft voor andere zaken. We bestrijden daarom armoede, onder andere door een welvaarts Garantie in te voeren. Tevens doet Groen er alles om mensen met een dubbele, andere, geen, of in afwachting van een nationaliteit, die deel uitmaken van onze maatschappij in te bedden en volwaardige erkenning te geven.

Deel I valt uiteen in 3 luiken. Eerst bundelen we voorstellen hoe we burgers als individu, op zichzelf, kunnen versterken (1 en 2). Vervolgens kijken we hoe burgers meer mee kunnen beheren (3 en 4). Tot slot doen we voorstellen om burgers die zelf (samen) ondernemen dit zo correct mogelijk te laten doen (5 en 6).

In de eerste twee hoofdstukken staat het **versterken van de autonomie** van burgers centraal. Hoofdstuk 1 formuleert voorstellen die de autonomie van burgers versterken, om hen meer kansen te geven om initiatief te nemen, of het kalmer aan te doen wanneer nodig. Hoofdstuk 2 doet voorstellen hoe we burgers voorbereiden voor de digitale samenleving. Waar digitalisering positieve gevolgen heeft, willen we immers dat iedereen daar kan van meegenieten.

In hoofdstukken 3 en 4 kiezen we voor **medebeheer van burgers**. Hoofdstuk 3 stelt voor om ruimte te geven aan burgerinitiatieven. Steeds meer burgers verenigen zich om de transitie naar een meer duurzame economie en een rechtvaardige, democratische samenleving te versterken. We formuleren voorstellen om als overheid meer ruimte te geven aan 'commons', een krachtig soort burgerinitiatief. Hoofdstuk 4 stelt voor om de democratie te versterken door bij beleidsuitvoering de gebruikers zelf meer macht te geven. De principes worden uitgewerkt voor de drie sectoren die in het Schakelcongres centraal staan: mobiliteit, economie en zorg.

De twee laatste hoofdstukken in het eerste deel ten slotte **versterken de schakel tussen burgers die ondernemen en de overheid**. Hoofdstuk 5 schuift een duurzame aanpak van de deel- en kluseconomie naar voor. In hoofdstuk 6 werken we uit in welke context de overheid en ondernemers het meest innovatiekracht ontwikkelen.

1. Burgers kiezen makkelijker wanneer en hoeveel ze werken

Samenvatting

Dit hoofdstuk stelt voor om de autonomie van burgers te versterken via twee fundamentele ingrepen.

We willen naar één statuut van 'werkende' gaan, zodat burgers makkelijker zelf kunnen kiezen hoe, waar en hoeveel ze werken. De verschillen tussen statuten op de arbeidsmarkt worden geleidelijk weggenomen op een hoog beschermingsniveau. Op alle arbeid wordt een vergelijkbare sociale bijdrage betaald, en die bijdrage neemt toe naarmate het inkomen hoger ligt.

De welvaartsgarantie is een Groene versie van het basisinkomen. Met deze welvaartsgarantie maken we van zowel betaalde als onbetaalde arbeid een positieve keuze. Mensen bepalen zelf wat ze wanneer als activiteit wil ontplooiën.

Begrippen in dit hoofdstuk

- **Sociale bijdrage:** de sociale zekerheid garandeert een inkomen en/of verzorging voor wie, tijdelijk of blijvend, niet (langer) in staat wordt geacht om zelf in (voldoende) inkomen te voorzien. Dat geldt bijvoorbeeld bij pensioen, ziekte, arbeidsongeschiktheid of werkloosheid. Om deze uitkeringen te financieren wordt op het loon van een werknemer of het inkomen van een zelfstandige een sociale bijdrage geïnd.
- **Progressieve bijdrage:** een bijdrage die bij hogere inkomens een groter percentage van het totaal bedraagt.
- **Extra-legaal voordeel:** een beloning voor werk die buiten het normale loon valt. Bekende voorbeelden zijn maaltijdcheques, groepsverzekeringen of salariswagens. Vaak wordt op deze looncomponenten een kleinere of geen sociale bijdrage geïnd.
- **Belastingvrijstelling:** een bedrag waarop je 'vrijgesteld bent' van belastingen, en dus geen belastingen betaalt. In België is iedereen vrijgesteld van belasting op de onderste schijf van 7270 euro aan inkomsten uit 2017 (de zogenaamde 'belastingvrije som'). Per kind wordt dat bedrag nog verhoogd. Zo betaalt iemand met 4 kinderen ten laste op de eerste schijf van 21.690 euro in plaats van 6875 euro geen belasting.
- **Belastingkrediet:** In tegenstelling tot een belastingvrijstelling (en een belastingaftrek) krijgt de belastingplichtige een belastingkrediet ook terugbetaald wanneer hij of zij geen of onvoldoende belastingen betaalt.
- **Sociale partners:** (vertegenwoordigers van) werkgevers en werknemers.

Werken gebeurt niet alleen op de arbeidsmarkt.

Visie

Het basisprincipe voor een arbeidsmarktbeleid is vertrouwen in en autonomie voor mensen. Mensen moeten goede afspraken kunnen maken over wanneer ze in opdracht voor een werkgever of opdrachtgever werken. Nu zorgt

betaald werk in de markteconomie voor loon en inkomen, en staan geen euro's tegenover vrijwilligerswerk. Met een welvaarts Garantie (zie verder) maakt Groen ook van onbetaalde activiteiten een realistische keuze.

Eén. Alle werkenden zijn gelijk

Voorstellen

Alle betaald werk wordt zo gelijk mogelijk behandeld, of je nu in loondienst, als ambtenaar, freelancer of zelfstandige werkt.

Statuten groeien naar elkaar toe. Verschillen in bescherming tussen de statuten worden geleidelijk weggenomen op een hoog beschermingsniveau. Dat betekent dat in eerste instantie wordt gewerkt aan een verdere harmonisatie in verlofsystemen, behandeling van beroepskosten, uitkeringen ingeval van ziekte of arbeidsongevallen, en dergelijke meer.

Een harmonisatie van statuten betekent niet dat iedereen werkgever wordt. Wie werkt heeft de Garantie op het respect voor de fundamentele arbeidsnormen (geen dwangarbeid, geen kinderarbeid, opheffen discriminatie, vrijheid van vereniging, recht op collectieve onderhandelingen). Dat betekent dat sociale partners in de arbeidsmarkt van de toekomst op collectief niveau afspraken blijven maken over de manier waarop wordt samengewerkt, en hoe werkenden beschermd worden voor sociale risico's.

Als eerste stap in die richting is er aandacht vereist voor de (ondergrenzen van) bescherming, en het zo snel als mogelijk wegwerken van preciaire en ongezonde situaties. Een voorbeeld is het hanteren en controleren van een grens op het aantal opeenvolgende dagcontracten van een uitzendkracht.

De overheid geeft met de ongelijke behandeling van contractuelen en statutairen een slecht voorbeeld. Via sociale dialoog werkt de overheidssector één statuut voor alle personeelsleden uit, met een hoog beschermingsniveau en bescherming tegen politieke inmenging. Zolang dat er niet is, worden bestaande rechten niet uitgehold.

Voor het versterken van de positie van de werkenden op de arbeidsmarkt zijn de democratisch uitgebouwde bonden van werknemers van wezenlijk belang als tegenmacht ten aanzien van de economische en financiële machthebbers, waarvan het autoritaire gezag is gesteund op het bezit van de productiemiddelen. Het is die tegenmacht die heeft geleid tot de uitbouw van de sociale zekerheid en tot het sluiten van collectieve arbeidsovereenkomsten geldend voor het hele land, voor bedrijfssectoren of voor ondernemingen. Er zijn politieke krachten die de onderhandelingsmacht van de vakbonden willen inperken door het stakingsrecht aan te tasten, door individualisering van de loonafspraken en door doorgedreven flexibilisering van de arbeidsvoorwaarden. In een globale strijd tegen een concentratie van economisch macht en tegen sociaal onrecht is een occasioneel bondgenootschap tussen de georganiseerde arbeidersbewegingen en de groene partijen wenselijk.

Wie weinig verdient draagt minder bij, wie veel verdient meer. Dat regelen we via een progressieve bijdrage: sociale bijdragen liggen hoger naarmate het inkomen hoger ligt.

Een harmonisatie van de sociale bescherming heeft als tegenprestatie dat ook de bijdragestructuur geharmoniseerd wordt. Een progressief model, waarbij de bijdrage met het inkomen toeneemt, is omwille van efficiëntie en billijkheid de voor de hand liggende keuze. Ook zelfstandigen, die nu een bijdragestructuur hebben die precies andersom gemodelleerd is (en waar boven een plafond zelfs 0% sociale bijdrage geïnd wordt), stappen over op een progressieve sociale bijdrage. Ook voor zelfstandige ondernemers betekent solidariteit dat je meer

bijdraagt in de jaren met een hoog inkomen, en minder bijdraagt wanneer je een jaar minder inkomsten genereert. Op die manier willen we starters en ondernemingen in een moeilijke periode (bijv. infrastructuurwerken) ondersteunen. Verder vraagt een gelijke behandeling van alle werkenden ook het afbouwen van fiscale gunstregimes die de vervennootschappelijking in de hand werken.

Situering

Loontrekkenden dragen anno 2017 een vast procent van hun brutoloon bij aan de sociale zekerheid. De sociale bijdrage bestaat uit 13,07% aan 'werknemersbijdrage' en ongeveer 32% aan 'werkgeversbijdrage'. Specifieke verminderingen zorgen voor een iets lagere bijdragevoet voor de laagste lonen. Hierdoor is de bijdrage van loontrekkenden geen vaste maar eerder een progressieve bijdrage, die hoger ligt naarmate het loon toeneemt. Zelfstandigen (in hoofdberoep) gebruiken bij de bepaling van hun sociale bijdrage een degressief model met drie schijven. Wie in 2017 een laag inkomen heeft, betaalt een vast bedrag van 719 euro. Op de schijf tot 57.415 euro betalen zelfstandigen 21% bijdrage. Op de schijf tussen 57.415 euro en 84.612 euro ligt de bijdrage op 14,16%. Op inkomens hoger dan 84.612 euro moeten zelfstandigen geen bijdrage meer betalen.

Het gelijkschakelen van de sociale bijdrage-regels voor alle werkenden zou de volgende elementen kunnen bevatten:

- Net zoals het socialebijdragensysteem van zelfstandigen wordt gewerkt met bijdrageschijven.
- Een eerste schijf hanteert een zero- of zeer lage bijdragevoet (naar analogie met het huidig systeem voor vrijwilligerswerk en voor de deeleconomie).
- Naarmate het inkomen en/of loon hoger wordt, worden ook de bijdragen stelselmatig hoger (naar analogie met het huidige model voor werknemers).

Het maakt niet uit of je salaris bestaat uit euro's of extra-legale voordelen, je betaalt op het volledige loon een (progressieve) sociale bijdrage.

Steeds meer extra-legale delen worden uit het loonpakket gehaald, en worden vrijgesteld van een sociale bijdrage. Met cafetariaplannen of salariswagens als meest frequente voorbeelden. Dat een steeds groter deel van het loon niet onderhevig is aan sociale bijdragen is nefast voor het solidair systeem dat de sociale zekerheid moet zijn. Tegen 2030 worden alle extra-legale voordelen omgezet in 'legale voordelen', zo worden ze opnieuw een transparant deel van het loon waarop een sociale bijdrage geïnd wordt. Zo'n keuze kan, analoog aan Groen voorstellen rond vennootschapsbelasting, de loonkost voor 'normale lonen' naar beneden halen en dus ten goede komen van de concurrentiepositie van bedrijven, ook al omdat we de bijdragen progressief maken.

Sociale bijdragen van arbeid worden enkel gebruikt voor het dekken van arbeidsgerelateerde risico's, dat laat toe om de lasten op arbeid laag te houden.

Op termijn worden sociale bijdragen enkel gebruikt om arbeidsgebonden risico's (zoals het pensioen, werkloosheid of een arbeidsongeval) te dekken. Andere risico's die niet direct in relatie staan met arbeid (zoals de financiering van de gezondheidszorg) worden met algemene middelen gefinancierd. Zo kunnen de lasten op arbeid beperkt worden zonder de financiering van de sociale zekerheid in gevaar te brengen.

Twee. De welvaartsgarantie geeft de vrijheid om te beslissen wanneer en hoeveel je werkt.

Voorstellen

Alle burgers krijgen een échte keuze om te beslissen wanneer en hoeveel uren ze werken. Door de welvaartsgarantie, of de garantie dat iedereen over een inkomen beschikt boven de armoedegrens, ben je immers niet meer afhankelijk van betaald werk.

De ambitie van voorstellen van een basisinkomen is het beëindigen van armoede, daarnaast geeft het mensen ook eer ruimte om hun leven in eigen handen te nemen. Steeds blijven deze voorstellen kampen met een dilemma. Ofwel is het bedrag dat als basisinkomen voorzien wordt te laag om werkelijk zorgeloos te beslissen wat je met je tijd wil doen. Ofwel is het bedrag zo hoog dat het onbetaalbaar wordt voor de samenleving om iedereen een basisinkomen te geven. Daarom schuift Groen een variante naar voor. Je krijgt de garantie op een voldoende hoog inkomen (boven de armoedegrens) wanneer je inkomen (uit arbeid, uit uitkeringen of uit vermogen) ontoereikend is. In de periodes waar je wel voldoende inkomen genereert is zo'n aanvulling op je inkomen niet nodig (en/want krijg je via de belastingvrije som al precies een even groot 'basisinkomen'). We spreken daarom van een 'welvaartsgarantie', niet van een basisinkomen.

We kunnen nu al twee concrete maatregelen in deze richting realiseren, twee fiscale bijstellingen. Ten eerste zetten we belastingvrijstellingen om in belastingkredieten. Wie vandaag een te laag inkomen heeft, kan niet ten volle genieten van bepaalde belastingvrijstellingen (belastingvrije som, vrijstelling kind ten laste) omdat het inkomen lager is dan de vrijstelling. Daarom zetten we die vrijstellingen om in belastingkredieten, die elke belastingplichtige sowieso krijgt. Zo'n krediet niet toekennen betekent immers dat je een hogere fiscale uitkering geeft aan wie een hoog inkomen heeft dan wie een laag inkomen heeft. Ten tweede herzien we belastingsschijven (en meer in het bijzonder de schijven waarvoor een vrijstelling van belasting geldt) geleidelijk zo dat de belastingvrije som op termijn overeenstemt met het bedrag van de 'welvaartsgarantie'.

De welvaartsgarantie is een essentiële bouwsteen van een Groen sociaal beleid, en voorziet in een gegarandeerde aanvulling op de eerstelijnsbescherming waar die faalt.

De bestaande sociale bescherming voor personen met een handicap, werkzoekenden of zieken blijft in dit model belangrijk. Waar deze uitkeringen (bijvoorbeeld om de levensstandaard aan te kunnen houden) boven de armoedegrens liggen, blijft die sociale bescherming intact. Als eerstelijnsbescherming blijft Groen daarom inzetten op voldoende hoge doelgerichte sociale uitkeringen. De belangrijkste sociale uitkeringen, en in het bijzonder het leefloon, moeten zo snel mogelijk opgetrokken worden tot boven de armoedegrens.

De welvaartsgarantie voorziet in een (tweedelijns)vangnet voor de mensen die na het toekennen van doelgerichte uitkeringen alsnog de armoededrempel niet halen. Wie na de basisbescherming alsnog een inkomen heeft onder de armoedegrens, krijgt met de welvaartsgarantie een bijpassing die hem of haar gegarandeerd uit de armoede haalt.

De welvaartsgarantie houdt rekening met alle inkomens uit arbeid, uitkeringen en vermogen. Dat betekent dat geormerkte tussenkomsten buiten beschouwing blijven om te bepalen hoe groot de bijpassing van de welvaartsgarantie zal zijn, omdat ze niet als inkomen kunnen beschouwd worden. Een mooi voorbeeld hiervan is het persoonsvolgend budget voor personen met een handicap, een budget op maat waarmee alleen zorg en ondersteuning kan ingekocht worden.

De welvaartsgarantie past ook de arbeidsinkomens bij van werkenden met een inkomen lager dan het mediaaninkomen en behoudt op die manier een prikkel om te werken.

Het optrekken van uitkeringen maakt werken, vooral voor mensen met lage lonen, minder aantrekkelijk. Daarom bouwt de welvaartsgarantie voor die groep een prikkel in die (betaald) werken in elk geval financieel aantrekkelijker maakt dan niet-werken. Wie een inkomen uit arbeid heeft onder het mediaaninkomen, krijgt met de welvaartsgarantie een (degressieve) aanvulling in de richting van het mediaaninkomen. Zo geven we op een evenwichtige manier zowel kansen aan vrijwillige inzet voor de gemeenschap als aan de markteconomie.

Met de welvaartsgarantie wordt iedereen baas over zijn of haar tijd. Met zo'n garantie verzeil je niet in armoede als je even niet werkt, krijgt iedereen de kans om zelf te bepalen met welke activiteiten de tijd ingevuld wordt. Betaald werk is één van die activiteiten, maar activiteiten waar geen vergoeding tegenover staat zijn hier niet aan ondergeschikt. Minder werken wordt eenvoudig.

Het *tijdskrediet*, met of zonder motivatie, is in de bestaande arbeidsmarktregulering een essentiële bouwsteen. De mogelijkheden om ongemotiveerd tijdskrediet te nemen werden de afgelopen jaren afgebouwd. We herstellen het tijdskrediet in ere. Mensen autonomie geven betekent dat je hen de kans geeft om ook zonder motivatie het werk een periode op het achterplan te schuiven, en met andere woorden een minimum aan ongemotiveerd tijdskrediet mogelijk te maken.

Wanneer een welvaartsgarantie zoals hierboven beschreven zal bestaan is een uitkering voor ongemotiveerd tijdskrediet overbodig geworden. Wie dat wil beslist om een periode minder of helemaal niet te werken. Op elk moment van de loopbaan heb je de garantie op een voldoende hoog inkomen om zonder financiële zorgen een niet-werkende periode te overbruggen. Of je na een periode van onderbreking dezelfde job opnieuw kan opnemen, is voorwerp van overleg tussen werkende en werkgever. Wanneer je gemotiveerd tijdskrediet opneemt, dan blijven de bestaande beschermingsregels gelden en heb je het recht om na de onderbreking je job terug op te nemen.

Meer tijd, meer autonomie: een arbeidsduur aangepast aan de individuele wensen van burgers

Groen wil een samenleving en een arbeidsmarkt waar mensen zoveel als mogelijk zelf de arbeidsduur kunnen bepalen op basis van hun eigen behoefte. We willen meer respect voor levenskeuzes van mensen, waarbij werk minder determineert of je in de samenleving meetelt. Mensen kunnen op elk moment van het leven beslissen hoeveel tijd aan betaald werk en hoeveel tijd aan andere projecten besteed wordt. Eerder dan te beslissen wat de norm van voltijdwerk is, moeten beleidsmakers de individuele keuze van het gewenste aantal werkuren respecteren. Groen wil met andere woorden dat burgers zelf op een eenvoudige manier kunnen beslissen om bij voorbeeld 20, 30 of 38 uur te gaan werken. En dat burgers deze werkweek ook op een vlotte manier kunnen aanpassen wanneer ze even korter of langer willen gaan werken.

Een eerste instrument dat past in zo'n beleid is een versterkte loonbonus, die voor de 50% laagste lonen het inkomensverlies beperkt in het geval zij de keuze maken om minder te gaan werken.

De welvaartsgarantie is een tweede instrument dat perfect in een dergelijk kader past. Met de welvaartsgarantie kan je gemakkelijk zelf kiezen om per week 30 uur, meer of minder te werken. Je kan deze werkweek aanhouden gedurende een langere periode (van enkele weken of maanden), maar je kan ook regelmatig de werkweek aanpassen aan je persoonlijke wensen (en tijdelijk over stappen op een kortere of langere werkweek). Tijdens de loopbaan beschermt de welvaartsgarantie je tegen armoede wanneer je inkomen te laag ligt. Na de loopbaan garandeert het basispensioen mét supplement per gewerkte (of hieraan gelijkgestelde) periode dat je ook aan het eind van je leven geen financiële zorgen hebt.

Een sterk sociaal overleg tussen werkgevers, werknemers en de overheid is voor Groen de sleutel tot een succesvolle toepassing van deze vorm van arbeidsduuraanpassing. Deze omslag van een visie op voltijdwerk naar een visie op maatwerk zal pas succesvol zijn als ze in overleg met alle stakeholders uitgewerkt wordt.

Een individuele arbeidsduurkeuze met ruimte voor collectieve afspraken over de arbeidsduur

Een klemtoon op individuele arbeidsduurvermindering betekent niet dat collectieve arbeidsduurvermindering niet meer mogelijk is. We nodigen de sociale partners uit om, aanvullend op deze voorstellen om individuele formules rond arbeidsduurvermindering eenvoudiger te maken, ook overleg te plegen over collectieve formules rond arbeidsduurvermindering. Dat overleg kan plaatsvinden op nationaal niveau, maar evengoed op sector- of bedrijfsniveau.

De voorstellen in dit hoofdstuk hertekenen de manier waarop we sociale bescherming garanderen aan elke inwoner. Een aantal randbemerkingen zijn noodzakelijk:

- Ook in deze nieuwe tekening blijft werkbaar werk cruciaal. Voor alle uren dat je als 'werkende' aan de slag bent, heb je recht op werkbaar werk, op een kwalitatieve werkvloer. Werkgevers die investeren in werkbaar werk, moedigen we aan en belonen we.
- De nadruk ligt hier op de financiële ondersteuning van burgers. Een volwaardige bescherming bestaat niet enkel uit financiële steun, maar investeert ook in een kwalitatieve dienstverlening (op vlak van onder meer zorg, onderwijs, huisvesting en kinderopvang) met bijzondere aandacht voor de zwakste groepen.
- Het resultaat van deze hervorming moet resulteren in sterkere sociale bescherming voor de bevolking, het mag geen alibi zijn voor een ontmanteling van de bestaande sociale zekerheid.
- Het middenveld en sociale partners (mutualiteiten, vakbonden, werkgevers) blijven ook in de toekomst een belangrijke rol spelen in het beheer van de sociale zekerheid.
- Een gendertoets moet ongewenste effecten van dit beleid monitoren, en waar nodig bijsturen.
- De basissteun van de welvaartsgarantie wordt waar nodig aangevuld met lokaal beleid. In sommige regio's ligt de levenskost hoger, en blijft lokaal beleid een essentieel complement, bij voorbeeld op vlak van dienstverlening, vrijetijdsparticipatie, huurprijzen en aanvullende financiële steun bovenop het leefloon.
- Ook voor mensen die, om welke reden dan ook, door de mazen van alle vangnetten zijn gevallen, wil Groen dat er voor gezorgd wordt dat zij essentiële hulp krijgen om aan basis menselijke behoeften te voldoen. Deze zorg moet gegeven worden aan alle mensen op ons grondgebied.

2. Alle burgers zijn digitaal mee

Deze tekst lees je beste samen met het tekstonderdeel 'Het best mogelijke databeheer, dat de burgers mogelijkheden geeft en zijn data beschermt'

Samenvatting

In onze hoogtechnologische samenleving zijn digitale vaardigheden onontbeerlijk om 'mee' te kunnen. Groen wil daarom dat alle burgers toegang krijgen tot een computer en tot het internet. Het is een kernopdracht van de overheid om er voor te zorgen dat digitaal iedereen mee is, 'digitaal geletterd'. Digitalisering mag echter geen dwangbuis worden. Groen wil dat de overheid analoog diensten blijft aanbieden. Ook wil Groen erover waken dat het internet vrij, decentraal en neutraal blijft. De quasi monopolievorming van grote internetbedrijven gaan we tegen, onder meer door nieuwe start-ups te stimuleren.

Begrippen in dit hoofdstuk

- **AI = Artificiële Intelligentie:** ofwel kunstmatige intelligentie, houdt in dat computers naast berekeningen en zoekopdrachten (waar ze initieel voor bedoeld waren) ook complexe opdrachten kunnen uitvoeren, zoals spraakherkenning, visuele patroonherkenning, analyse van grote hoeveelheden gegevens (*big data*) en tot zelfs het zelfstandig aanleren van routineuze opdrachten en het vergaren van kennis (*deep learning en expert systems*)
- **Netneutraliteit:** betekent dat alle verkeer en data op het internet als gelijk moet worden behandeld. Dataverkeer van machtige spelers, bedrijven of overheden, kan dus geen voorrang genieten, ook niet tegen betaling.
- **Black box:** term die veel wordt gebruikt om aan te geven dat we in ons dagelijks, digitaal handelen veel informatie vrijgeven zonder te weten wat er met die informatie gebeurt.
- **E-inclusiebeleid:** overheidsbeleid dat rekening houdt met alle bestaande digitale profielen, van voorlopers tot achterblijvers, en als doel heeft iedereen digitaal 'mee' te krijgen.

Visie

Hoewel digitalisering een steeds sneller gaand proces is, veranderen gewoontes en culturen nog altijd even traag. Iedereen mee krijgen in de digitalisering is dan ook een werk van lange adem. In een digitale samenleving is het cruciaal dat iedereen mee kan zijn. Toenemende digitalisering en elkaar snel opvolgende innovatiecycli verhogen het risico op digitale uitsluiting. Bestond de eerste generatie van deze digitale kloof nog uit het al dan niet bezitten van PC en internetaansluiting, dan is de tweede generatie breder en complexer. Het gaat niet alleen over bezit of toegang, maar ook over inzicht, vaardigheden en motivatie. Bovendien hinken niet alleen de kortgeschoolden achterop. Volgens recent onderzoek ontbreekt het ook langgeschoolde gebruikers aan inzicht in de snelle technologische revoluties en de mogelijke impact die deze hebben op de samenleving en op mensenrechten zoals privacy en vrijheid van informatie. Weinig burgers weten hoe onder meer veiligheidsdiensten en internetbedrijven omgaan met de vele digitale kruimels die ze permanent achterlaten en hoe ze daar grip op verliezen. De term black box is helemaal gepast om aan te geven dat het voor burgers totaal niet transparant is wat er gebeurt met de data die ze argeloos vrijgeven.

Het inzicht hierin verhogen is een opdracht voor tal van actoren: media, onderwijsinstellingen en wetenschappers op de eerste plaats. Wat Al Gore heeft betekend voor de klimaatwijziging, zou Snowden moeten betekenen voor de digitalisering en de privacy. Sinds zijn onthullingen weten we dat veiligheidsdiensten met behulp van

internetbedrijven massaal digitaal surveilleren. Deze surveillance zouden we in het echte leven nooit toestaan. Digitaal lijken we ze te ondergaan. Maar dat hoeft niet zo te zijn. Een van de eerste bewegingen die we daartoe nodig hebben, is een kritische massa en een overheid die slim en krachtig reguleert.

In ons ideaal toekomstscenario wordt het internet vrij, open en gedecentraliseerd, wat cruciaal is in een democratie. Dit gebeurt niet vanzelf. We staan voor een overheid die actief toeziet op de **netneutraliteit** en op het tegengaan van monopolies bij digitale bedrijven. Dataverkeer van machtige spelers, bedrijven of overheden, kan dus geen voorrang genieten, ook niet tegen betaling. Daarnaast stellen we vast dat tal van digitale bedrijven zo groot zijn dat nieuwe start ups geen kans maken. Deze quasi monopolievorming is niet gezond en willen we breken.

Omdat er steeds een segment van de samenleving digitaal niet wil of kan mee zijn, moet een kwalitatieve, analoge dienstverlening blijven bestaan. Ook wil Groen erover waken dat het internet vrij, decentraal en neutraal blijft.

Ook de relatie tussen burger en overheid wordt alsmaar meer digitaal. Toch betekent dit niet dat iedereen digitaal moet aanwezig zijn of dat de overheid zich terugplooit op digitale kanalen. Wij willen blijven investeren in persoonlijk contact van mens tot mens, en van overheid tot burger.

Een ondoordachte digitalisering vergroot bovendien de sociale kloof. Een voorbeeld: er is een groeiend tekort aan buitenschoolse vakantieopvang. Gemeentes openen de online- inschrijving voor de zomeropvang op één bepaald moment. Goed georganiseerde en hoger opgeleide ouders spreken samen af en wie' binnen geraakt' schrijft alle kinderen in. Lager opgeleide en minder georganiseerde ouders vallen uit de boot.

Groen wil dat de overheid zorg draagt voor de burgers die digitaal (nog) niet mee zijn door alternatieven aan te bieden waar nodig. Zoals vereenvoudigde digitale systemen aan te bieden in een mobiel kantoor of e punt waarbij door het aanbieden van een e-ID, zonder log in en dergelijke de juiste formulieren eenvoudig worden bezorgd. Dit steeds met hulp van een loketbediende. Zodanig mensen die ondanks het e inclusie beleid toch nog niet mee kunnen opgevangen worden, zonder dat deze (financieel) worden gestraft of steeds beroep moeten doen op vrienden en familie.

Verschillende internetdiensten zoals toegang tot internet, het uitvoeren van zoekopdrachten en het versturen van communicatieberichten zoals e-mail hebben het karakter van een dienst van openbaar nut en worden op deze manier

behandeld. Dat betekent zaken zoals dat vrijheid van toegang, prijssetting of neutraliteit van de dienstverlening als een dienst van openbaar nut worden aangeboden en ook zo gereguleerd.

Voorstellen

Groen wil start ups die met open source werken alle kansen geven en is daarom voorstander van regulering door de overheid, bijvoorbeeld door het **marktaandeel van internetbedrijven die naar monopolievorming overhellen, begrenzingen op te leggen**. Om de monopolievorming en zijn schadelijke gevolgen tegen te gaan, zullen verregaande anti-trust maatregelen nodig zijn.

Groen wil dat België een Europees voortrekker wordt in het gebied van digitalisering en vrije open-source software. België richt daartoe een performant en onafhankelijk kenniscentrum op voor digitalisering en innovatie, dat de expertise van administraties, verenigingen (bv. van open-source ontwikkelaars) en academici samenbrengt en verschillende opdrachten krijgt. * Het centrum adviseert de overheid, verenigingen, bedrijven en burgers over alles wat met digitalisering te maken heeft, in het bijzonder over veiligheid, privacy en toegankelijkheid. * Naar analogie met het fonds voor wetenschappelijk onderzoek (FWO) financiert het centrum initiatieven tot het ontwikkelen van vrije software. De opbrengst van de geïnvesteerde middelen voor de samenleving is spectaculair: er ontstaat software die door alle mensen op aarde gratis en voor altijd kan gebruikt worden. Een dergelijk instituut zal ook internationale aandacht trekken. * Het centrum volgt de digitale kennis bij burgers op en informeert onderwijsinstellingen en overheid over de stand van zaken en de mogelijkheden tot verbetering.

Samen met het bestaande Kenniscentrum Mediawijsheid wordt een gelaagd en meervoudig duurzaam **e-inclusiebeleid** uitgerold dat niemand achterlaat. Deze e-inclusie komt tot stand met alle betrokken beleidsniveaus. en vertrekt vanuit een brede visie op e-inclusie, gebaseerd op een continuüm van profielen van digitale uitsluiting tot digitale insluiting. Bij de ontwikkeling van de eigen digitale diensten (zie: [hoofdstuk 10](#)) houdt de overheid zelf vanaf de ontwikkelingsfase rekening met een diversiteit aan digitale profielen (**user centered design**).

De Vlaamse overheid legt wettelijk een **sociaal tarief op voor internetabbonementen met uitgebreide doelgroep**, net zoals dit ook voor andere basisbehoeften zoals water en energie gebruikelijk is. Ook kunnen lokale overheden en burgers een rol spelen bij het zoeken naar synergieën met lokale bedrijven, bijvoorbeeld door op een laagdrempelige manier PC's ter beschikking te stellen via leasing, eventueel met sociale economie voor onderhoud en herstel.

We ondersteunen vormingsactoren in alle beleidsdomeinen, zowel formele als informele vorming, om hun aanbod te verbreden en doelstellingen te proberen bereiken rond mediawijsheid en geletterdheid van burgers. Samen met verenigingen van ouders, armen, huurders, nieuwkomers, met vakbonden, zetten zij er op in om het wantrouwen weg te nemen bij burgers die nog onvoldoende overtuigd zijn van de noodzaak van digitale geletterdheid. We ondersteunen partners in het wegnemen van digitale drempels bij digitaal kwetsbare groepen. Zij kunnen door een outreachende aanpak via een methode van informeel leren en in een aangename omgeving praktische en laagdrempelige praktische kennis en tips aanbieden, waardoor drempels weggewerkt worden (inspirerend voorbeeld Cybersoek in Amsterdam). **In het onderwijs actualiseren we de eindtermen** rond digitale vaardigheden permanent, en zorgen we voor de nodige (financiële) middelen, om gelijke trend te houden met technologische evoluties.

Ook vanuit een duurzaam, rechtvaardig mobiliteitsbeleid is het dichten van de digitale kloof een prioriteit. Hoewel digitalisering veel potenties heeft in het openbaar, collectief en gedeeld vervoer van de toekomst vinden vele mensen moeilijk hun weg in het doolhof van route(planner)s, overstappen, tickets en abonnementen. **In de aanpak van vervoersarmoede is de digitale kloof een belangrijk aandachtspunt**, net als het up to date houden van analoge communicatie, informatie en dienstverlening. Hoewel digitalisering veel potenties heeft in het openbaar, collectief en gedeeld vervoer van de toekomst vinden vele mensen moeilijk hun weg in het doolhof van route(planner)s, overstappen, tickets en abonnementen. In de aanpak van vervoersarmoede is de digitale kloof een belangrijk aandachtspunt, net als *vereenvoudiging van de bestaande planners-, tickets/kaarten -en betalingssystemen*, het up to date houden van analoge communicatie, informatie en dienstverlening.

3. Burgers beheren samen gemeenschapsgoederen en -diensten

Samenvatting

Burgerinitiatieven van onderuit zijn niet nieuw. Sinds enige tijd nemen ze voor een stuk wel een nieuwe vorm aan, de zogenaamde 'commons'. Burgers die samen de behoefte voelen om goederen, diensten of kennis te beheren en open te stellen. Groen pleit voor een overheid die een coalitie sluit met deze burgerinitiatieven. We geven aan iedereen het recht op initiatief, en dat betekent dat je als burgerinitiatief steun in plaats van tegenwerking mag verwachten. De overheid kan waar opportuun voor opdrachten burgerinitiatieven verkiezen boven de markt.

Begrippen in dit hoofdstuk

- **Commons:** 'Commons' zijn een specifieke vorm van burgerinitiatieven. Alle commons zijn burgerinitiatieven maar niet alle burgerinitiatieven zijn commons. Een burgerinitiatief is een 'commons' als het de volgende 3 kenmerken vertoont:
 1. Een groep burgers (dus niet 1 of een handvol burgers, maar een grotere groep; ook niet 1 bestaande vereniging)
 2. Beheren volgens regels die ze zelf bepalen (en tot stand komen in overleg tussen die burgers)
 3. Een object: een (materieel) goed, een dienst, kennis (een object waarover die groep burgers sturing kan uitoefenen omdat ze het object bezitten of het mandaat hebben om het te beheren)

Enkele voorbeelden: een groep burgers bezitten samen een aantal auto's en delen die onderling, volgens zelf afgesproken regels; een groep burgers krijgt het mandaat van de lokale overheid om een gebouw of een stuk ruimte (tijdelijk) te beheren volgens de regels die de burgers zelf bepalen; een groep burgers beslissen om samen zorg te organiseren voor familieleden (in een gebouw dat ze samen bezitten of bij de familieleden thuis. Het woord 'commons' wordt ook gebruikt om dingen aan te duiden die helemaal niet aan het concept 'eigendom' onderhevig zijn, bv. de lucht, een vzw, of de auteursrechten op een sprookje.

- **Coproductie:** burgers en overheidsmedewerkers werken samen bij het ontwikkelen of produceren van publieke goederen of diensten.

Visie

Klassiek beperkt overheidsbeleid zich tot het optimaliseren van een balans tussen overheid en privé. Door middel van een kerntakendebat probeert men een oplossing te vinden voor het vraagstuk of diensten publiek of privé moeten georganiseerd worden. De klassiek linkse oplossing is er een die de overheid een grotere rol toekent, terwijl rechts complexloos kiest voor privé-initiatief. Zo'n verhaal gaat voorbij aan de steeds luider roep van een derde partij in de samenleving om een meer actieve rol op te nemen. Met een totaal verschillende benadering dan de staat of de markt. Creatieve, mondige burgers, die meer autonomie en ruimte vragen en verantwoordelijkheid voor samenleving en leefomgeving centraal stellen in hun job en privéleven. Burgers die zich verenigen om de transitie naar een meer duurzame economie en rechtvaardige, democratische samenleving te versterken, te versnellen, al dan niet via het klassieke middenveld en verenigingsleven.

Klassiek middenveld en nieuwe sociale bewegingen die een stuk beleidsuitvoering en publieke goederen en diensten beheren, is een fenomeen dat we al langer kennen. Daar komen nu dus de 'commons' bij, zoals we die hierboven definieerden.

Situering

Filip De Rynck, Evelien Depauw en Raf Pauly (2017) brachten burgercollectieven of commons in kaart. Ze merken op dat een grote verscheidenheid de commons typeert. De initiatieven zijn moeilijk onder één noemer te plaatsen. Ook binnen op het eerste zicht gelijkende initiatieven en zelfs tussen initiatieven die dezelfde namen dragen (Fab – Lab's, repaircafés, Instrumenttheken, stadslandbouw, lokale munten,...) ziet het arrangement er vaak toch heel verschillend uit. De burgercollectieven kunnen opgestart worden als een initiatief van voorheen ongeorganiseerde burgers, maar heel vaak speelt de overheid, de markt of het klassieke middenveld een betekenisvolle rol. Bij een aantal initiatieven zien we dynamiek in het arrangement: wat eens een common was, blijft dat niet noodzakelijk en wordt meer hybride, verschuivend richting overheid of richting markt.

Enkele voorbeelden:

- *Fab – Lab's, werkplaatsen waar mensen gebruik kunnen maken van technische infrastructuur om hun ideeën uit te proberen; Infrastructuur en kennis worden gedeeld. Het zijn ateliers waarrond zich een bepaalde gemeenschap vormt. Bijvoorbeeld Time-Lab in Gent, het Eco Fab Lab in Brugge en het Fab – Lab in Erpe – Mere.*
- *Instrumenttheken. Tournevie in Brussel wil een betaalbare en ecologische bibliotheek zijn voor werktuigen. Gebruikers kunnen zich jaarlijks lid maken. Zie ook de Instrumenttheek in Kortrijk.*
- *Energie. Beau-Vent (Diksmuide) is door vier huismannen opgericht en is nu (een van de tien) burgercoöperatieven op het vlak van energie in Vlaanderen. In 2005 kochten ze een windturbine (1,9 miljoen euro); nu zijn er meer dan 2000 vennoten en 4,7 VTE; 1150 gezinnen worden van elektriciteit voorzien.*
- *Zorg. Co – Living, opgericht door de ouders van een vijftal jonge volwassen mensen met een mentale handicap, wil een woonproject voor zorg op maat realiseren op de oude Bekaertsite van Zwevegem. De vzw wordt inhoudelijk ondersteund door vzw's die zelf weer gesubsidieerd worden door de Vlaamse overheid maar rechtstreekse overheidssteun krijgt de vzw zelf niet. Vanuit de federale overheid krijgen de jongeren een vervangingsinkomen.*
- *Landbouw. De Stadsboerderij Kortrijk met 109 coöperanten die 125 euro betalen Het initiatief komt helemaal vanuit een coalitie van middenveldorganisaties, van biologische boeren en van initiatieven die in de sfeer van sociale economie bezig zijn met kweken van groenten en fruit. Een coalitie dus van middenveld, sociale economie en marktpartijen (biologische boeren). De Stadsboerderij functioneert als dispatching van de ecologisch geteelde groenten en het fruit en daar kunnen kopers hun pakketten afhalen of laten leveren (ook via de website). Er is sedert 2015 een fysieke winkel.*

Een hedendaags beleid maakt proactief een plaats vrij voor deze zelforganisatie van burgers. Niet door terug te treden en deze initiatieven aan hun lot over te laten, maar door actief als partner steun aan te bieden bij de ontwikkeling van 'commons'. Onderzoek toont aan dat knippen in basisvoorzieningen er niet toe leidt dat er meer inzet is via coproductie of vrijwilligerswerk. Integendeel, vrijwilligerswerk en coproductie verminderen als de overheid zich terugtrekt. Coproductie zal een investering vragen, ook van de zijde van de overheid. De overheid moet met andere woorden de ambitie hebben om met coproductie 'meer te doen met meer'.

Het moet duidelijk zijn dat meer ruimte voor de commons niet gelijkstaat met het schrappen van de publieke en sociale dienstverlening vanuit de overheid. Niet alle burgers kunnen of willen bij commons betrokken worden. Het moet daarbij niet gaan om een terreinverdeling tussen overheid, commons en markt, maar om partnerschappen en samenwerking om de universele dienstverlening maximaal te garanderen. De overheid zal daarbij verder borg moeten staan voor die universele dienstverlening naar de hele samenleving en dus de aanbreng van commons

daarin integreren zonder groepen te bevoordelen of hiaten te laten naar andere groepen. Commons die zich inlaten met publieke en/of sociale dienstverlening zullen zich moeten openstellen naar alle maatschappelijke groepen, burgers, gebruikers en specifiek in de zorg naar alle cliënten.

Wat hebben die commons nodig (van de overheid)?

Een zekere mate van professionele organisatie draagt bij aan een stabiel samenwerkingsverband, zo blijkt. De overheid kan initiatieven ondersteunen in deze professionalisering. Dat betekent niet dat er een nieuwe juridische structuur voor de commons moet uitgewerkt worden. Commons nemen best een diversiteit aan juridische structuren aan, op eigen maat.

Situering

*Igalla en van Meerkerk (2017) onderzochten wat een burgerinitiatief duurzaam maakt. Een **geformaliseerde vorm** laat de buitenwereld zien dat burgers de ambitie hebben een lange termijn samenwerking aan te gaan. Vaak is het ook noodzakelijk om **ondersteuning** van instanties en overheden te krijgen. Ook het creëren van een eigen **verdienmodel**, het opzetten van een eigen **digitale 'thuis'** (website, sociale media) en het beschikken over een **fysieke plek** zijn aspecten van professionalisering die de duurzaamheid van burgerinitiatieven positief beïnvloeden.*

De commonsbenadering staat voor een andere aanpak waarbij samenwerken en het zoeken naar verbindende en collectieve oplossingen de drijfveer zijn. Het heil wordt hier niet verwacht van 'rationele individuen' die in competitie met elkaar worden geplaatst. Veeleer van mensen die samenwerken, van verbinden en van collectieve oplossingen, van de 'homo cooperans' (Tine De Moor). Die nieuwe benadering is dan ook een verrijking voor onze huidige sterke competitieve samenleving en moet daarom zijn plaats krijgen naast de manier van werken van de staat en de markt. Niettemin moeten we beseffen dat ook commonsinitiatieven in concurrentie met elkaar zullen komen op zoek naar de (beperkte) middelen van ondersteuning vanuit de overheid, naar meer kwaliteit en naar schaalvergroting. Na het huidige pionierstijdwerk zal er snel nood zijn aan het verfijnen van alle mechanisme die de ontwikkeling van commons begeleidt en mogelijk maakt.

Voorstellen

Eén. Overheid maakt het gemakkelijker

Een **commonsreglement** erkent het 'Recht op Initiatief' voor commonsgerichte projecten en regelt de ondersteuning via de stad, of via de hierboven vermelde ondersteuningscoalities via commonsakkoorden. Van belang in deze vorm van aansturing is dat de eigen kerntaken van de overheid niet het leidend criterium mogen zijn. De creatieve plannen van burgers staan centraal. Een groep burgers die met een goed initiatief komen volgen (minimale) standaardprocedure volgen (aannemen van een of andere samenwerkingsvorm, het object van samenwerking omschrijven, omschrijven welke gebruiksregels worden gerespecteerd etc.). Ze kunnen bij de overheid aan een loket aankloppen en na een evaluatieprocedure een 'common akkoord' afsluiten. Dat komt overeen welk soort steun het kan verlenen. Steun is in dit kader niet noodzakelijk een synoniem voor financiële steun. Ambtenaren spelen in deze context eerder de rol van adviseur, en minder die van controleur of financier. Het [Bologna-reglement ter bevordering van autonomie initiatieven door burgers](#) kan als blauwdruk gebruikt worden.

Situering

In Bologna sprongen na de lancering van het reglement in 2014 meteen veel burgers op de commons-kar. Tijdens het eerste jaar gingen de stad en haar burgers meer dan 90 verschillende "samenwerkingspacten" aan, formele contracten tussen burgergroepen en de overheid. De projecten worden gegroepeerd in drie algemene categorieën: samen leven, samen groeien en samenwerken. Enkele voorbeelden van initiatieven die door dit beleid een kans kregen: banken in parken, kinderopvang dichtbij de deur, 'sociale straten' waar mensen terug ruimte krijgen om met elkaar te praten, coöperatieve boerderijen, cohousing, markten met lokale producten, huiswerkondersteuning op wijkniveau, en dergelijke meer.

Enkele voorbeelden van acties die de overheid in deze rol kan ontwikkelen:

- Uitwerken van een eigen commonsreglement
- De uitbouw van een publieke-sociale cel voor juridische ondersteuning van commonsprojecten
- Omkadering voorzien, bijvoorbeeld met buurtwerkers of verenigingen met expertise in het samenwerken met mensen met een migratieachtergrond, jongeren of minderheden, voor commons-initiatieven die de ambitie hebben om kwetsbare en moeilijk te bereiken groepen te bereiken
- Ruimte beschikbaar maken waar burgerinitiatieven kunnen samenkomen
- Opleiden van het betrokken overheids personeel, en op die manier de culturele omslag mogelijk maken

Two. De overheid neemt de rol van regisseur op

Publiek-private akkoorden en instellingen zijn niet geschikt voor de commonsgerichte sector. Het alternatief hiervoor zijn **publiek-burgerlijke akkoorden** en processen. Daarbij kunnen publieke, sociale en private partners samen werken en middelen mobiliseren.

Wij pleiten voor een 'commons-oproep' bij sommige overheidsopdrachten. In klassieke aanbestedingen worden ondernemers of verenigingen met elkaar in concurrentie geplaatst, waarbij de prijs-kwaliteitsverhouding de voornaamste factor is. Vanuit het standpunt van 'kennis als een commons' betekent dit echter een enorme verspilling van menselijk kunnen en kapitaal. Het alternatief van de 'commons-oproep' betekent dat een aanbesteding rekening houdt met de capaciteit tot mobilisatie van burgers-initiatiefnemers en met coalities van burgers-initiatiefnemers.

Situering

De tijdelijke invulling van het NEST in de oude stadsbibliotheek van Gent is volgens Bauwens een mooi voorbeeld van zo'n 'commons-oproep'. Op minder dan een maand tijd slaagden 81 verschillende burgerinitiatieven en commoners erin om een complementair voorstel uit te bouwen en intern zelf ook een 'contributieve' boekhouding te organiseren, waarbij de meest geëngageerde en open projecten relatief minder huur betalen ter compensatie van hun grotere inzet voor het collectieve project. Het vernieuwend samenwerkingsmodel zorgde in het voorjaar van 2017 voor nieuwe netwerken en een interessante kruisbestuiving tussen de verschillende partners, beleidsmakers en creatievelingen.

Drie. We geven de commons als derde actor een structurele plaats naast de markt en de overheid.

Een belangrijke rol aan commons geven betekent niets minder dan een cultuuromslag. Dat zal niet lukken door terug te vallen op de klassieke recepten die de overheid gebruikt in haar relatie met de private sector. Wat je nu ziet is dat de overheid hevig worstelt om arrangementen te bedenken die zowel initiatiefnemers de ruimte bieden om 'hun eigen ding' te doen, als voldoen aan de bestuurlijke randvoorwaarden. Met andere woorden, de overheid zoekt naarstig naar een evenwicht tussen 'vertrouwen geven' en 'controle houden'. Zolang deze arrangementen vorm worden gegeven door actoren die niet als 'commons' nadenken zullen ze niet optimaal ontworpen zijn. Daarom is het zinvol de stem van deze derde actor (de *commons*) te versterken, en een orgaan op te richten dat niet samengesteld is uit klassieke actoren van de overheid of de markt maar bestaat uit vertegenwoordigers

van burgerinitiatieven: een **Kabinet van de Commons**. We zien dit vooral op lokaal niveau. Zo krijgen de 'commons' een echte stem, een echte vertegenwoordiger.

De overheid heeft er verder alle belang bij om expertise uit de bestuurskunde aan te spreken die de overheid kan helpen bij het uitbouwen van dit beleidsdomein. Ze neemt op elk beleidsdomein (van gemeentelijk tot Europees niveau) belemmeringen weg die de ontplooiing van dit burgerinitiatief in de weg staan. Daarom betreft ze deskundigen bij de beleidsvoorbereiding. Ze start een Expertisepool Burgerbeheer, een raad waarin kennisinstellingen hun expertise samenbrengen en jaarlijks voorstellen formuleren om tot een sterkere commonsinfrastructuur te komen.

4. Burgers beheren mee overheidsinstellingen en bedrijven

Samenvatting

Medebeheer en inspraak van stakeholders verhogen de kwaliteit van de dienstverlening: zowel in bedrijven, in het openbaar vervoer als in de gezondheids(zorg). Niet alle stakeholders zijn op dit moment overal even sterk vertegenwoordigd. Zo krijgen burgers en gebruiker nu nauwelijks de kans om de dienstverlening bij te sturen tussen twee verkiezingen in. Daarom wil Groen inspraak en medebeheer versterken en uitbreiden. Zowel voor burgers, gebruikers (zoals reizigers, patiënten en zorgbehoevenden) als voor werknemersvertegenwoordigers.

Begrippen in dit hoofdstuk

- **Stakeholders:** belanghebbende organisaties of partijen.
- **Ervaringsdeskundige (in de gezondheidszorg):** patiënten die getuigenis willen afleggen van hun ervaring zodat de samenleving ervan kan leren, vaak gekoppeld aan een opleiding en coaching die helpt om hun individuele problematiek te overstijgen
- **Tubbemodel:** een organisatie- en managementmodel voor woonzorgcentra waarbij personeel en bewoners samen het rusthuis beheren. De bewoners zetelen in thematische werkgroepen en beslissen mee. Het model leidt in Zweden tot hogere tevredenheid bij bewoners.

Medebeheer en inspraak hebben nog meer potentieel als we ze ook binnenbrengen in de overheid en bij de partners van de overheid die het beleid mee vorm geven en uitvoeren. Een brede(re) waaier aan stakeholders of belanghebbende partijen krijgen zo de kans om informatie, aanbevelingen, adviezen of alternatieven te formuleren. Stakeholders koppelen terug naar hun achterban. Welke stakeholders waar een plaats krijgen hangt af van de organisatie. Op dit moment zijn burgers en gebruikers niet vertegenwoordigd in het overleg. Nochtans zijn zij goed geplaatst om de kwaliteit van de dienstverlening te helpen verbeteren. Zo weten reizigers die dagelijks gebruik maken van het openbaar vervoer als de beste waar het goed en minder goed loopt. En waarom zouden bewoners in een woonzorgcentrum niet mee mogen beslissen, bijvoorbeeld over wanneer ze willen opstaan en gaan slapen, over hun dagindeling...? Groen pleit voor inspraak en medebeheer door meer diverse stakeholders in de werking van al deze organisaties.

In bedrijven

Voorstel

Ook in de bredere privésector kiezen we voor meer democratie en participatie van stakeholders in de raad van bestuur van (grote) bedrijven. Net zoals in de meeste andere Europese landen wil Groen **werknemersvertegenwoordigers een zetel in de raad van bestuur** geven. Zo bevorderen we een constructieve samenwerking tussen werkgever en werknemers rond strategische keuzes van bedrijven. Ook in de openbare diensten worden soortgelijke adviesorganen voorzien.

Groen blijft voorstander van de ondernemingsraad en het Comité voor de Preventie en Bescherming van de Werkplaatsen. De ondernemingsraad moet in elke onderneming ingericht worden, vanaf 25 medewerkers.

In openbaarvervoermaatschappijen

Visie

In een duurzaam en rechtvaardig mobiliteitssysteem is inspraak en medebeheer van gebruikers in openbaarvervoermaatschappijen een noodzakelijke voorwaarde. Op die manier kunnen de gebruikers van openbaar vervoer mee wegen op onder meer aanbod, routes, dienstregelingen, inplanting en inrichting infrastructuur, comfort, veiligheid, informatieverlening, prijs,... Dit draagt ook bij tot de nodige transparantie van openbaarvervoermaatschappijen. Inspraak en medebeheer van reizigers is ook een noodzaak in het proces van onderlinge afstemming (van aanbod) en integratie (van ticketing) van het spoornetwerk met de gewestelijke openbaarvervoermaatschappijen.

Voorstellen

- In Nederland, Duitsland en Italië zijn de **reizigersbonden in de beslissingsorganen** van openbaarvervoermaatschappijen vertegenwoordigd. Groen wil dit ook voor België. De overheid voorziet passende middelen (budget, infrastructuur voor secretariaat en experts) om doeltreffend te kunnen werken. De openbaarvervoermaatschappijen stellen cijfers ter beschikking over onder meer het aantal reizigers, de stiptheid, de planning van de investeringen, de veiligheid, etc. Alleen de louter "commerciële" cijfers mogen vertrouwelijk blijven. Een raadgevend comité moet verplicht geconsulteerd worden bij de opmaak van een nieuw vervoersplan en vóór elke wijziging van de dienst (dienstregeling, schrappen van lijnen, enz.).
- Groen wil dat er een grote **"reizigers"-enquête** wordt gehouden ter voorbereiding van elk nieuw vervoersplan. Zo'n enquête peilt naar de noden en het gedrag van de huidige gebruikers maar ook naar die van de potentieel nieuwe gebruikers. Zo onderzoeken we de globale verwachtingen van alle burgers op het vlak van mobiliteit. Wat is het potentieel van lijn X of station Y en welke maatregelen moeten er genomen worden om er het aantal gebruikers te doen toenemen? Dit zijn maar enkele voorbeelden waar een dergelijke enquête een antwoord kan op bieden. Deze enquête wordt op een onafhankelijke manier afgenomen, onder het beschermheerschap van de overheid, in overleg met de vertegenwoordigers van de reizigers. De maatschappij moet motiveren waarom zij bepaalde delen van de enquête al dan niet opvolgt.
- Om de 3 maanden wordt er een enquête voorgelegd aan abonenthouders. Deze gaat over nieuwe lijnen, kwaliteit van vervoer en ideeën voor verbeteringen. De resultaten uit deze bevraging komen worden verplicht gepubliceerd door de maatschappij en verwerkt in nieuw beleid. Op de belangrijkste thema's, deze die ofwel veel impact hebben op nieuw beleid of grote zorgen van de klanten, wordt verplicht gereageerd door de maatschappij. Er is ook ruimte voor nieuwe voorstellen. Deze worden eerst voorgelegd aan de maatschappij, die deze geanalyseert en uitgewerkt door experts terug voorlegt in een volgende enquête. Deze enquêtes worden enkel voorgelegd aan de gebruikers die geraakt worden door dit voorstel.

In de beheersorganen van de sociale zekerheid en de Vlaamse sociale bescherming

Voorstellen

Dit principe trekken we door voor de instellingen van sociale zekerheid. Ook hier breiden we de beheersorganen waar relevant uit met vertegenwoordigers van gebruikers.

In het beheerscomité van het nieuwe **Federaal Agentschap voor Beroepsrisico's** betrekken we niet enkel vertegenwoordigers van de overheid, werknemersorganisaties en werkgeversorganisaties, maar geven we ook patiëntenverenigingen een stem.

Als centrale instellingen van onze democratie dragen regering en parlement de grote verantwoordelijkheid om de koers uit te zetten die de tanker van de gezondheidszorg moet uitvaren. De regering doet voorstellen en het parlement beslist over de grote lijnen en de strategische opties, uiteraard na advies van de verschillende

middenveldspelers. Het middenveld kan binnen dit grote kader beslissingen nemen om het gezondheidsbeleid mee vorm te geven en een toegankelijke gezondheidszorg voor iedereen te garanderen.

In het huidige overlegmodel spelen zowel artsensyndicaten als verzekeringsinstellingen (mutualiteiten) een dominante rol. Dit overlegmodel is verouderd en aan modernisering toe. De representatieve, overkoepelende patiëntenplatformen (met name Vlaams Patiëntenplatform en LUSS) moeten een volwaardige plaats krijgen naast de mutualiteiten en de artsensyndicaten in de beheersorganen van de ziekteverzekering.

Groen wil de wet op het RIZIV van 1994 herschrijven om het beheer van onze gezondheidszorg democratischer te maken en het recht op betaalbare zorg voor iedereen ook voor de toekomst te garanderen. In het overlegmodel moeten de stem van de patiëntenverenigingen, de stem van de voorzieningen (ziekenhuizen, verzorgingsinstellingen, wijkgezondheidscentra) en die van andere zorgverstrekkers dan de artsen (verpleegkundigen, diëtisten, psychologen, mantelzorgers...) sterker doorwegen.

Een zelfde oefening willen we maken voor het beheer van de Vlaamse Sociale Bescherming (VSB).

Groen stelt daarom volgende maatregelen voor:

- Nu is niet duidelijk waarom sommige zaken wel terugbetaald worden in de ziekteverzekering en andere niet. We voeren een **transparant beslissingsmodel in voor terugbetalingen** in de gezondheidszorg.
- Om een volwaardige rol te spelen in de beheersorganen van de gezondheidszorg is een verdere **professionalisering en uitbouw van de patiëntenvertegenwoordiging** nodig. We versterken het Vlaams Patiëntenplatform financieel en werken een formeel kader uit voor de ondersteuning van patiëntenverenigingen.
- Het Vlaams Patiëntenplatform leidt patiënten op en coacht ze zodat ze **ervaringsdeskundige** in de patiëntenzorg kunnen worden en actief kunnen zijn in adviesraden en beheersorganen.

In zorgorganisaties

Situering

In West-Zweden, en in twee Vlaamse proefprojecten in Ardoorie (vzw Open Kring) en Melsbroek (Floordam), beheren een aantal hoogbejaarde bewoners samen met het personeel zelf hun woonzorgcentrum. De bewoners beslissen samen met het personeel mee over de activiteitenplanning en de financiën, de voeding, inrichting, aanwerving van personeel... Het resultaat van dit Tubbemodel zijn betrokken en tevreden bewoners.

In 2013 startten zes algemene ziekenhuizen in Vlaanderen met de oprichting van een stakeholdersoverleg. Ook daar werden patiënten(vertegenwoordigers) actief betrokken. Het stakeholdersoverleg kon advies uitbrengen over het zorgstrategische plan van het ziekenhuis, het beleidsplan en het jaarverslag. Uit een evaluatie bleek dat de deelnemers het unaniem eens waren over de meerwaarde van het stakeholdersoverleg voor de kwaliteit van de zorg, ook al waren er een aantal groeipijnen en aandachtspunten.

Vandaag is er heel wat te doen over de relatie tussen de overheid en haar overheidsbedrijven (BPost, Belgacom,...). Moet de overheid tussen komen in de samenstelling van de Raad van bestuur, wat betreft het aantal vrouwen bijvoorbeeld? Moet de overheid de lonen en ontslagvergoedingen beperken? Wie vertegenwoordigt de overheid in de betrokken Raad van bestuur? Hierbij gaat het over bedrijven die slechts deels met overheidsaandelen werken en over bedrijven die actief zijn op de profit markt, soms zelfs beursgenoteerd zijn en dus ook onderhevig zijn aan alle Europese bepalingen inzake de vrije markt.

Zorginstellingen zijn sociale ondernemingen, maar zij beslissen los van elke reglementering zelf met wie ze fusioneren, hoe ze hun kapitaal en patrimonium beheren en wie er in hun Raad van bestuur zetelt. De overheid

heeft geen zetje in de Raad van bestuur, heeft geen regels bepaald over bijvoorbeeld het aantal vrouwen in de Raad van bestuur, noch over de vergoedingen voor de voorzitter, de afgevaardigde bestuurder.

Nochtans gaat het hier over social profit ondernemingen die voor hun middelen afhankelijk zijn van overheidssubsidies en dus werken met middelen van de belastingbetaler. Het gaat niet om kleine vzw's maar om 'sociale overheidsbedrijven' die duizenden mensen te werk stellen in de verschillende sectoren: ziekenhuizen, woonzorgvoorzieningen, voorzieningen voor personen met een handicap... De subsidiestromen binnen de sectoroverschrijdende sociale overheidsbedrijven zijn niet transparant.

Het beheer van voorzieningen kan niet langer alleen worden overgelaten aan de zorgaanbieder. De koepelvzw's van voorzieningen werken met overheidsgeld en het is dan ook logisch dat die overheid een plek heeft in de Raden van bestuur. Het geld dat de belastingbetaler jaarlijks ophoest is bedoeld om mensen met een terechte vraag naar ondersteuning te helpen en dient niet om (koepels van) voorzieningen meer macht te verlenen.

Visie

Er is nood aan een versnelling. Groen wil een 'democratiseringsgolf' in de zorg, zowel in de profit als in de non-profit sector. De overheid ondersteunt die golf actief. Patiënten of gebruikers worden hoofdrolspelers in plaats van passieve consumenten. Ze bepalen actief mee hoe de zorg er uitziet en geleverd wordt, met respect voor de sociale dialoog. Ze krijgen toegang tot informatie die ze voorheen niet hadden. Zorgorganisaties worden zo transparanter, innovatiever en leggen meer verantwoording af.

Voorstellen

De overheid streeft naar structurele participatie of medebeheer in elke zorginstelling. Dat kan op diverse manieren, want ook onze zorgaanbieders zijn divers (schaalgrootte, duur van de zorg, eigenheid van de zorgvrager...). Een getrappt stappenplan moet leiden tot draagvlak bij gebruikers, personeel en bestuur binnen een organisatie, en schijnparticipatie voorkomen:

- **Pioniers in medebeheer** ondersteunen we actief met een **coachingstraject**. De overheid maakt een laagdrempelig **platform** om ervaringen uit te wisselen en goede praktijken te delen. Zorgorganisaties waar een publieke partner aan deelneemt, nemen mee de pioniersrol op.
- Bij elke zorgaanbieder waar gebruikers/patiënten daar expliciet om vragen en zich willen engageren, komt er een "**recht op medebeheer**", met coachingstraject van de overheid. Dat recht maken we actief bekend.
- Waar de zorginspectie kwaliteitsproblemen vaststelt, start ze een **coachingstraject naar meer participatie & medebeheer van de gebruikers op als remediëring**.
- **Inspraak en medebeheer worden kwaliteitsdoelstellingen** voor elke zorgaanbieder. De zorgaanbieders moeten verantwoorden hoe ze die doelstelling in de praktijk brengen. De zorginspectie evalueert en geeft ondersteunende feedback.

Een gebruiker/patiënt droppen in een raad van bestuur zonder dat die daarop voorbereid is, is geen goed idee. De overheid voorziet middelen voor **opleidingen voor gebruikers/patiënten** om hun rol te kunnen opnemen en voor de ondersteuning van patiënten- en gebruikersplatformen die mee instaan voor de coaching. Daarbij gaat extra aandacht naar de ondersteuning van kwetsbare groepen en naar diversiteit. Wie een plaats krijgt in een raad van bestuur, vertegenwoordigt ook andere gebruikers en koppelt naar hen terug.

De rol van het Vlaams Gebruikersoverleg voor Personen met een handicap verdient uitbreiding, zodat er ook voor gebruikers van ouderenvoorzieningen, jeugdinstellingen, voorzieningen geestelijke gezondheidszorg, een plaats is. De werking wordt hiervoor uiteraard ook versterkt.

In lokale besturen

Participatie van burgers wordt regelmatig toegepast in de stedelijke of gemeentelijke context van ingrepen in de openbare ruimte of in andere onderwerpen waar de burger rechtstreeks bij betrokken is. In deze vormen van burger-bestuur interactie waar het bestuur het initiatief neemt tot de participatie en ook vaak een beslissende stem heeft in het resultaat van de participatie is een participatiepact noodzakelijk: Elk traject eindigt met een

terugkoppeling aan de burgers van de ontvangen inbreng en tot welke veranderingen deze inbreng heeft geleid. Met andere woorden, de initiatiefnemer-beslisser voor elk project met participatie beschrijft concreet welke geschrapte, aangepaste of toegevoegde elementen het gevolg zijn van de inbreng van de betrokken burgers en communiceert dit helder en toegankelijk naar de betrokken partijen.

5. Burgers actief in de platformeconomie vinden een partner in de overheid

Samenvatting

Steeds meer mensen bieden spullen, huizen, auto's, diensten, kennis, tijd of geld aan via onlineplatformen. Lokale deelinitiatieven schieten als paddenstoelen uit de grond. Maar ook internationale miljardenbedrijven zoals Uber en Airbnb kennen een explosieve groei. Groen wil voluit kansen geven aan sociale, ecologische, lokale en democratische deel- en platforminitiatieven. Met een slimme regulering versterken we de positieve effecten en gaan we negatieve effecten zoals monopolievorming tegen. We zorgen voor een betere bescherming van gebruikers en aanbieders. We klaren uit hoe de platformen de bestaande fiscale en sociale wetgeving moeten toepassen en sturen sterk gereguleerde sectoren bij zodat ze klaarstaan voor de toekomst.

Begrippen in dit hoofdstuk

Op basis van het analysekader van Koen Frenken vertrekken we van volgende definities:

- **Onlineplatform:** technologische, economische en sociaal-culturele infrastructuur voor het faciliteren en organiseren van online sociaal en economisch verkeer tussen gebruikers en aanbieders, met (gebruikers)data als brandstof. Dit gaat dus zeer ruim en omvat o.a. sociale medianetwerken zoals Facebook en Google.
- **Platformeconomie:** alle economische activiteiten van aanbieders en gebruikers die worden gefaciliteerd door onlineplatformen.
Specifieke vormen van platformeconomie:
 - **Deeleconomie:** het fenomeen dat *consumenten* elkaar *gebruik laten maken* van hun *onbenutte consumptiegoederen*, eventueel tegen betaling. Bv. Peerby waar online spullen gedeeld worden, Snappcar waar particulieren auto's met elkaar delen, Blablacar dat een lege stoel aanbiedt in een auto die naar een vooraf vastgelegde bestemming gaat, iemand die het huis waar hij zelf woont af en toe voor korte periodes verhuurt als hij op vakantie gaat bv.
 - **Kluseconomie (of op-afroepeconomie):** consumenten verlenen elkaar diensten in plaats van toegang tot goederen. Bv. aanbieden van taxiritten zoals bij Uber, van maaltijden zoals bij Thuisafgehaald, klusjes, permanent aanbieden van kamers of huizen voor korte periodes via Airbnb (wat overeenkomt met een hoteldienst)
 - **Tweedehandseconomie:** het doorverkopen of weggeven (overdracht) van goederen tussen consumenten in plaats van tijdelijke toegang tot een goed (vb. Tweedehands.be).
 - **Product-diensteconomie:** de dienst waarbij de consument tijdelijk toegang krijgt tot een product, terwijl het bedrijf het product in bezit houdt. Het gaat in dit geval niet om consumer-to-consumer (c2c), maar om business-to-consumer interacties, zoals autoverhuur via Cambio of Car2Go, fietsdeelsystemen zoals Villo of nieuwe businessmodellen zoals "circular lighting" waarbij lichturen in plaats van lampen verkocht worden.

In onderstaande tekst focussen we op de deel- en kluseconomie omdat die het meest relevant zijn voor de nieuwe rollen van overheid en burgers.

Onderzoek en dialoog over positieve en negatieve effecten

Onlineplatformen spelen een belangrijke rol in de stormachtige ontwikkeling van de deel- en kluseconomie. Ze brengen vraag en aanbod vlot samen en verlagen de transactiekosten. Ze creëren het vertrouwen dat nodig is voor mensen om hun spullen met vreemden te 'delen'. Ze kunnen duurzame consumptie en een circulaire economie bevorderen, omdat ze een alternatief bieden voor de aankoop van een nieuw product. Maar er zijn ook mogelijke tegengestelde effecten en "gedeelde" goederen zijn niet per definitie duurzaam. Er zijn positieve effecten op sociaal, ecologisch en economisch vlak, maar er komen ook een aantal publieke belangen onder druk te staan.

Voorstel:

- Verder onderzoek en dialoog over de positieve en negatieve effecten is essentieel om verdere ontwikkelingen in goede banen te leiden. We laten onlineplatformen hieraan mee werken o.a. door niet-gepersonaliseerde data ter beschikking te stellen.

Sociale, ecologische en democratische deel- en platforminitiatieven faciliteren

De platformeconomie dreigt gedomineerd te worden door platformen die gericht zijn op winst en geen mogelijkheden bieden voor medezeggenschap. Om de variëteit te bevorderen biedt Groen voluit kansen aan particuliere deelinitiatieven die niet gericht zijn op winst, deelplatformen met een maatschappelijke doelstelling en platformcoöperaties waar gebruikers niet alleen delen in gebruik, maar ook in eigendom en zeggenschap.

Voorstellen:

- Lokale deelinitiatieven met een sociale, ecologische en maatschappelijke meerwaarde en een lokale verankering krijgen een duw in de rug (vb. [Cokido](#), [Deelpunt Gent](#), ...). Lokale overheden kunnen ondersteuning, infrastructuur of apps aanbieden aan (nieuwe) lokale deelplatformen en burgers sensibiliseren.
- Gemeenten en lokale actoren werken samen om lokale deelinitiatieven op te schalen en synergiën te ontwikkelen. (Lokale) overheden creëren zelf platformen of steunen coöperatieve platformen (platformen in handen van lokale gebruikers en niet in handen van multinationale bedrijven). Dat doen ze bijv. voor het tijdelijk verhuren van kamers, voor mobiliteitsdiensten, voor vormen van lokale en sociale economie (bestaande horeca, openbaar vervoer, koeriers en taxi's, bestaande buurtdiensten, wijk-werken, mensen die werken met dienstencheques). Doordat ze niet of minder winstgedreven zijn kunnen ze de commerciële logica overstijgen.
- Binnen deel- en platformorganisaties overleggen stakeholders over correcte prijzen, vergoedingen en lonen. Vertegenwoordigers van klanten, werkgevers, opdrachtgevers, werknemers en freelancers spelen een belangrijke rol in deze dialoog.
- Door voldoende aandacht te schenken aan gratis delen en ruilen, vermijden we een economisering van het sociale leven waarbij wat vroeger gratis gedeeld werd met familie en vrienden nu tegen geld gedeeld zou worden."

Slim regels maken om positieve effecten te stimuleren en negatieve effecten tegen te gaan

De platformeconomie stelt de overheid voor een reeks van nieuwe vragen omtrent privacy, belasting, monopolie-macht, sociale rechten en veiligheid. Overheden hoeven niet machteloos toe te kijken, maar moeten op een slimme manier de belangen van alle burgers waarborgen.

Een aantal basismaatregelen uit het programma van Groen zijn essentieel om de deel- en platformeconomie in een duurzame richting te sturen. Internalisering van de kosten en het verlagen van lasten op arbeid voor lage en middeninkomens bevordert delen en gaat tegengestelde effecten tegen. Een rechtvaardige fiscaliteit, o.a. via vermogensrendementsheffing en hervorming van de vennootschapsbelasting, gaat een scheve verdeling van de welvaart tegen. Dit vullen we aan met volgende specifieke voorstellen.

Voorstellen:

- **Monopolievorming van platformen tegengaan**
 - Toetredingsbarrières voor nieuwe platformen zijn zo laag mogelijk.
 - De Europese Commissie laat haar tanden zien door een strenge toepassing van het mededingingsrecht.
 - Beoordelingen, reputatiedata en alle andere persoonlijke gegevens kan je meenemen. Zo wordt het overstappen tussen platformen gemakkelijker.

- **Impact op de arbeidsmarkt nauwgezet opvolgen**
 - Het is niet de bedoeling dat dienstverleners hun inkomsten en/of sociale bescherming zien dalen door de opkomst van klusplatformen. Sociale dialoog is essentieel voor de verdere juridische verheldering van de platformen (zijn ze al dan niet werkgever) en van de werkers in de deeleconomie.
 - Een overgangsprogramma wordt ontwikkeld voor de sectoren (banken, reisagenten, ...) die door de ontwikkeling van de deel- en platformeconomie onder druk komen te staan.

- **Gebruikers ondersteunen en beschermen**
 - Platformen staan in voor een algemene verzekering die zowel de aanbieders als de gebruikers dekt. Hoe meer de verzekering is uitgewerkt, hoe meer we naar een systeem van vertrouwen evolueren.
 - We verwachten dat elk platform een strikt beleid voert rond beoordelingen van gebruikers en aanbieders, zodat fraude onmogelijk is. Dit is cruciaal voor de betrouwbaarheid
 - Lokale overheden ondersteunen kwetsbare groepen om toegang te vinden tot de deeleconomie.
 - Nieuwe vormen van discriminatie in de platformeconomie worden actief tegengegaan. Deze kunnen ontstaan via de online platformen door vooroordelen op basis van naam en afkomst of op basis van vaardigheden (spelfouten,...).

- **Sectorregulering: een gedifferentieerde aanpak nodig**
 - We handhaven strikt de bestaande regels (sectorale, fiscale, sociale en arbeidsrechtelijke regels) bij diensten die op een regelmatig terugkerende manier worden aangeboden. Platformen die bestaande regulering duidelijk overtreden worden verboden. Bv. UberPop die de regelgeving rond personenvervoer overtrad.
 - Bij sterk gereguleerde sectoren (bv. taxisector, toeristische sector, ...) gaan we na of een bijsturing van de regels aangewezen is zodat ze beter op nieuwe ontwikkelingen kunnen inspelen en zodat nieuwe actoren kunnen toetreden. Dit gebeurt op basis van een grondige afweging van positieve en negatieve effecten en sociale dialoog,
 - Een ad hoc regelgeving is mogelijk in bepaalde sectoren, waarbij soepelere regels gehanteerd worden voor occasionele aanbieders. Op die manier bakenen we professionele en occasionele aanbieders duidelijk af (vb: de 60-dagenregeling van Airbnb in Amsterdam).

- Wanneer actoren uit de platformeconomie een negatieve lokale impact creëren (bv. stijgende huizenprijzen of meer files), kunnen gemeenten deze verbieden of sterk reguleren zonder te hoeven wachten op actie van een hogere overheid. Uiteraard is die regelgeving conform de grondwet en wetgeving van hogere overheden.
 - We stimuleren innovatie door nieuwe platformen met een duidelijke maatschappelijke meerwaarde in de beginfase een kans te geven. Hierbij hanteren we de Nederlandse aanpak van 'Doelregulering'. Bij doelregulering wordt bepaald welk doel bereikt moet worden, zonder dat specifiek vermeld wordt *hoe*. Doelregulering is wel niet wenselijk als de doelstelling slecht meetbaar is of als de toegenomen toezichtslasten niet opwegen tegen de toegenomen innovatieruimte.
- **Fiscale, sociale en arbeidsrechtelijke uitklaring**
 - Een specifiek fiscaal regime voor inkomsten uit erkende onlineplatformen (vb. Wet De Croo voor deeleconomie) is geen goede oplossing. Dit creëert niet alleen een zoveelste koterij in het Belgische belastingsysteem, het veroorzaakt ook een ongelijke fiscale behandeling voor gelijke diensten.
 - Wel is er meer transparantie, duidelijkheid en vereenvoudiging nodig voor de fiscale behandeling van occasionele bijverdiensten. Regels over nu en dan bijverdienen zijn vandaag ingewikkeld en voor interpretatie vatbaar. We vereenvoudigen de regels, waardoor iedereen ze beter begrijpt en kan volgen. Elk platform kan kiezen voor een transparante fiscale ruling waarbij bepaald wordt hoe de bestaande regels op een eenduidige en eenvoudige wijze moeten geïnterpreteerd worden. Er is dus geen aparte fiscale behandeling, maar wel een verduidelijking over de toepassing. Zo verduidelijken we onder welk soort inkomsten ze vallen, onder welke voorwaarden en welke kostenafrek mogelijk is, zodat aanbieders op het platform weten welke belastingen verschuldigd zijn. We zetten een duidelijke grens vanaf wanneer inkomsten onder beroepsinkomsten vallen en niet meer onder diverse, roerende of onroerende inkomsten. Dit staat duidelijk op het onlineplatform vermeld, zodat aanbieders goed zijn ingelicht.
 - We behandelen prestatieverleners die een beroepsactiviteit uitoefenen op sociaal en fiscaal vlak op dezelfde manier als anderen met een gelijkaardige activiteit. Het statuut kan dat van een zelfstandige of dat van een werknemer zijn. Op lange termijn evolueren we naar een harmonisatie van de sociale bescherming en een progressief systeem van sociale bijdragen voor alle werkenden (ook zelfstandigen): zie [hoofdstuk 1](#).
 - Erkende platformen waar er sprake is van betaling zorgen voor een automatische aangifte en betaling van de verschuldigde belastingen, wat een vereenvoudiging betekent voor de gebruikers en aanbieders op het platform.
 - Een juridische cel, waarin ook de sociale partners betrokken zijn, analyseert de verschillende situaties en maakt een gedifferentieerd beheer mogelijk. Deze cel staat ook in voor het opmaken van een inventaris en de uitwisseling van goede praktijken (vgl. Amsterdam "bureau voor innovatie").
 - **Transparantie verzekeren via informatieverplichting**
 - We verwachten van erkende platformen dat ze al dan niet geanonimiseerde data delen met de overheid. Deze platformen hebben ook een informatieverplichting naar de fiscus over de verrichtingen. Niet-erkende platformen en de deelnemers van deze platformen hebben het nadeel van de rechtsonzekerheid.
 - **Platformen als uitvoerende instantie**
 - We schakelen platformen in bij handhaving, bijvoorbeeld door hen te verplichten informatie te verstrekken, door een automatische fiscale aangifte te laten verlopen via de platformen en door platformen de deelnemers te laten berichten bij overtreden van een regel.

- We duiden een vertrouwde derde partij aan om platformen als uitvoerende instantie te controleren.

6. Ondernemen met een correcte return naar overheid en samenleving

Samenvatting

De overheid investeert in innovatie, onderzoek, onderwijs, wegen, nutsvoorzieningen en nog veel meer. Op die manier ligt ze aan de basis van talrijke economische succesverhalen. Van gps, internet, nieuwe medicijnen, 3D tot de zoekmachine van Google: zonder investeringen van de overheid waren deze uitvindingen er niet geweest.

Op basis van investeringen en onderzoek betaald door de overheid zorgen ondernemingen voor jobs, meerwaarde en inkomsten voor fiscus en sociale zekerheid, en maken ze ook winst. Het evenwicht tussen de lasten voor de overheid en die winsten willen we beter organiseren. Als burgers die allemaal bijdragen aan overheidsinvesteringen verdienen we een betere *return on investment*. Groen wil dat overheidsinvesteringen in innovatie en infrastructuur meer gestuurd worden vanuit een lange termijnvisie en maatschappelijke uitdagingen. Een deel van de winst die eruit voortkomt wil Groen laten terugvloeien naar de samenleving via een "dividend van maatschappelijke vooruitgang".

Begrippen in dit hoofdstuk

- **Fundamenteel onderzoek vs toegepast onderzoek:** fundamenteel onderzoek richt zich op basismechanismen en grondbeginselen terwijl toegepast onderzoek als doel heeft een probleem op te lossen of een technologie, product of dienst te ontwikkelen. Fundamenteel onderzoek is meestal onvoorspelbaar in termen van resultaat, maar ligt wel aan de basis van vooruitgang op lange termijn.
- **PPS of publiek-private samenwerking:** een samenwerkingsverband waarbij de overheid samenwerkt met een of meerdere privébedrijven om een project te realiseren. Het kan gaan om het bouwen van infrastructuur zoals wegen, bruggen of tunnels. Het kan ook gebruikt worden voor de bouw en exploitatie van een woon- en zorgcentrum, de ontwikkeling van een stadsgebied, enz.
- **DBFM-contract:** Design (ontwerpen), Build (bouwen), Finance (financiering) en Maintenance (het onderhoud). Een geïntegreerde contractvorm, waarbij de uitvoering van diverse onderdelen van een infrastructuurproject aan één opdrachtnemende private partner of consortium worden overgelaten. De private opdrachtnemer zal, in het kader van een DBFM-overeenkomst, nagenoeg alle operationele aspecten van het infrastructuurproject voor zijn rekening nemen.

Investeren in innovatie: eerlijk delen van opbrengsten, risico's en kosten

In samenwerkingsovereenkomsten tussen overheden en bedrijven ontbreekt het vaak aan goede afspraken over het delen van de opbrengsten die een succesvol innovatieproject oplevert. De winst die ondernemingen hier in een aantal gevallen uit puren, zijn niet evenredig met hoe de overheid soms met quasi lege handen achterblijft. Zeker als we weten dat sommige grote bedrijven nauwelijks belastingen betalen.

Voorstellen:

Missie-georiënteerd innovatiebeleid

In plaats van te focussen op sectoren koppelen we het innovatiebeleid aan maatschappelijke uitdagingen, van klimaatopwarming tot innovatie in de gezondheidszorg. Sectoroverschrijdende samenwerking is nodig bij het ontwikkelen van oplossingen hiervoor. Een voorbeeld is de Energiewende in Duitsland. Het voorzorgsprincipe staat hierbij steeds voorop.

Meer onderzoeksmiddelen voor fundamenteel onderzoek en universiteiten

Radicale innovatie die maatschappelijke problemen aanpakt, is gebaseerd op wetenschappelijke doorbraken. Hiervoor zijn grote investeringen in onderzoek en ontwikkeling (O&O) nodig aan het begin van de innovatieketen eerder dan toegepaste innovatie van bestaande producten of diensten. Universiteiten zijn daarom een belangrijk partner voor de overheid. Minstens de helft van de onderzoeksmiddelen voorzien we voor fundamenteel onderzoek. Hierbij wordt een goed evenwicht bewaard tussen basisfinanciering en projectfinanciering. De procedure om onderzoeksgelden te bekomen wordt vereenvoudigd zodat onderzoekers tijd hebben om te onderzoeken i.p.v. projectaanvragen te bedenken.

Minder belastingaftrekken en -verminderingen voor innovatie en onderzoek, meer directe financiering en transparantie

Belastingaftrekken en -verminderingen voor innovatie en onderzoek leiden niet zozeer tot veel hogere uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling, maar wel tot grotere winsten bij bedrijven en tot het versterken van monopolies via octrooien. Denk bijvoorbeeld aan de innovatieaftrek waarbij o.a inkomsten uit octrooien voor 85% vrijgesteld worden van belastingen. Daarom wil Groen deze fiscale voordelen sterk verminderen en vervangen door meer gerichte en voorwaardelijke financiering. Door ook de andere fiscale verminderingen en aftrekken in grote mate af te schaffen wil Groen een sterke vereenvoudiging van de vennootschapsbelasting realiseren en het nominaal tarief budgetneutraal verlagen tot een grootte-orde tussen 20 en 25%. Op die manier zullen ook grote bedrijven, die nu vaak belastingen ontlopen door allerlei fiscale voordelen, een eerlijke bijdrage betalen. Groen wil dit ook op Europees niveau realiseren.

We voorzien extra middelen voor gerichte en voorwaardelijke steunmaatregelen voor innovatie en onderzoek. Deze zijn ook voldoende toegankelijk voor kleine bedrijven. De besteding van deze middelen is transparant en wordt goed opgevolgd. De overheid zoekt actief naar manieren om de bureaucratie bij publieke steun voor innovatie te verminderen.

Winsten vloeien terug naar burgers via "een dividend van maatschappelijke vooruitgang"

Groen wil dat de winst en meerwaarde die bedrijven dankzij innovatiesteun realiseren, voldoende bij de burger en de samenleving terecht komt. Daarom is de maatschappelijke meerwaarde van een innovatieproject een belangrijk criterium bij de toekenning van financiering.

Een deel van het bedrag voor innovatiesubsidies wordt vervangen door een bedrag voor rentevrije innovatieleningen vanuit een revolverend fonds. Bedrijven dienen deze lening enkel terug te betalen indien ze met de resultaten van het onderzoek een nieuw product/nieuwe dienst hebben uitgewerkt en daarmee een positieve winstmarge op het product of de dienst halen. Een beperkt percentage van de nettowinst per verkochte eenheid vloeit terug naar het revolverend fonds totdat de lening volledig is afgelost. Indien de innovatie gebruikt wordt om een bestaand product/bestaande dienst te verbeteren, vloeit er eenzelfde percentage van de groei op de nettowinst per verkochte eenheid terug naar het revolverend fonds. Dit wordt ook op Europees niveau bekeken.

Groen wil ook dat de overheid in plaats van subsidies meer risicokapitaal verstrekt, zodat er bij winst ook dividenden terugvloeien naar de overheid.

Met de inkomsten die terugvloeien naar de overheid door de terugbetaling van de innovatieleningen en de uitkering van dividenden financieren we nieuwe maatschappelijk relevante innovaties. Zo komt de meerwaarde uiteindelijk terecht bij de burger als een soort "dividend van maatschappelijke vooruitgang".

Eerlijk delen bij publiek-private samenwerking

De overheid doet een beroep op de private sector voor de realisatie van publieke investeringen in infrastructuur. Dat kan gaan over vervoersinfrastructuur, overheidsgebouwen, schoolgebouwen, woonzorgcentra, ziekenhuisinfrastructuur, gevangenissen enz. Voor zo'n investeringen kan een overheid de aloude procedure van een overheidsopdracht volgen: de overheid formuleert een bestek, bedrijven dienen offertes in en de overheid wijst de opdracht toe aan de beste/goedkoopste kandidaat.

De overheid kan voor infrastructuurinvesteringen ook een contractuele verhouding met een private partner aangaan. Hiervoor wordt de term publiek-private samenwerking of kortweg PPS gebruikt. Dit kan in uiteenlopende formules, afhankelijk van de investeringsaspecten die tussen overheid en private partner afgesproken worden. Deze aspecten kunnen betrekking hebben op het ontwerp (Design), de bouw (Build), de financiering (Finance), het onderhoud (Maintain), de exploitatie (Operate). In ons land is voor PPS-projecten in de afgelopen jaren voornamelijk met DBFM-contracten gewerkt.

Uit verschillende ervaringen met PPS is gebleken dat de verwachtingen op het vlak van snelheid, kostprijs en kwaliteit van de infrastructuurinvesteringen niet ingelost werden. Vanuit het Europees begrotingstoezicht is het intussen ook niet meer toegestaan om PPS uit de begroting te houden.

PPS blijft wel een goede mogelijkheid om (publieke) infrastructuurinvesteringen te realiseren. Het laat toe om de sterke punten van overheid en privé goed te doen samenvloeien in de verschillende stappen van het investerings- en uitbatingsproces (bijeenbrengen financieringsmiddelen, risicodeling, know-how en innovatie in de ontwerp- en bouwfase, uitbating en onderhoud, combineren van private en publieke gebruiksfunctie). Er is echter nood aan een beter richtinggevend kader met volgende krachtlijnen.

Voorstellen:

Investeren op basis van een strategische langetermijnvisie

De huidige investeringsprogramma's met een beperkte tijdshorizon ruilen we in voor een strategische langetermijnvisie op infrastructuur (wat is nodig en wie – publiek, privé of publiek-privé – moet daarvoor zorgen?). Waar mogelijk wordt maximaal ingezet op het creëren van aanpasbare, multifunctionele infrastructuur, dat gebouwd en gebruikt kan worden over verschillende beleidsdomeinen heen. Deze visie vertalen we in infrastructuurplannen met een langere looptijd (bijvoorbeeld 2020-2030). De uitvoering bindt opeenvolgende regeringen. Zo kan de privésector zich beter instellen (financiering, uitvoering, eventueel exploitatie en onderhoud).

Publieke en private poot zijn gelijkwaardig

Dit betekent dat we de lasten (risico's) en de lusten (financiële winsten) eerlijk (=proportioneel) delen tussen de publieke partner en de private partner. De overheid moet haar aandeel in de financiële winsten niet per se als dusdanig incasseren. Ze kan er bijvoorbeeld ook voor kiezen de dienst goedkoper aan burgers aan te bieden of

extra te investeren in duurzame bedrijfsvoering. Er wordt over gewaakt dat zulk een regeling in geen geval leidt tot een verwatering van het overheidsbelang in de PPS.

Kiezen voor PPS omwille van de meerwaarde, niet omwille van het uit de begroting halen (debudgettering)

Een overheid vraagt bij een investering ‘waar voor haar geld’. Ze kijkt daarbij niet alleen naar de financiële kosten, maar heeft ook oog voor materiële en operationele aspecten en voor de maatschappelijke meerwaarde. De nieuwe wet op de overheidsoverdrachten laat daarbij ook meer soepele procedures toe om een investeringsopdracht toe te wijzen (concurrentiedialoog, onderhandeling) met de nodige ontwerpvrijheid voor een privépartner.

Een sterk kenniscentrum uitbouwen met betrekking tot PPS en andere (innovatieve) aankoopvormen

De kennis, expertise en know-how rond PPS en nieuwe aankoopvormen van de overheid worden gebundeld en vergroot in een versterkt en onafhankelijk kenniscentrum, zodat de overheid voldoende uitgerust is om een doorgedreven afweging te maken van de meerwaarde van een PPS-constructie en een goed aankoop- en investeringsbeleid te voeren. Deze kennis wordt ook ter beschikking gesteld van steden en gemeenten.

Coördinatie en opvolging zijn departements- of sector-overschrijdend

De coördinatie en opvolging van de investeringen die op een alternatieve wijze worden gefinancierd (van DBFM tot concessie), gebeurt ‘departements-’ of ‘sector-overschrijdend’ in handen van één minister (bijvoorbeeld de minister van Begroting en Financiën). Ook op lokaal niveau moet er voldoende coördinatie en kwaliteitsbewaking op publiek-private samenwerkingen zijn.

Transparantie in PPS

PPS kan niet zonder transparantie voor publiek en parlement: over de meerwaardescan, over de contractuele verhouding tussen overheid en private partner, over de uitvoering van een investering, over de gevolgen voor de begroting.

Overheidspatrimonium en PPS

Overheden moeten een actief grond- en pandenbeleid voeren. Dit betekent dat ze niet systematisch gronden of patrimonium verkopen. De overheid moet opnieuw gronden verwerven. Ze kan gronden en patrimonium inbrengen door actief gebruik te maken van het recht van opstal en erfpacht. Zowel recht van opstal als recht van erfpacht komen neer op het scheiden van eigendom van grond en eigendom van woning.

Groen wil dat de overheid niet langer landbouwgronden verkoopt maar in tegendeel gronden verwerft. Deze landbouwgronden kunnen via erfpacht ter beschikking worden gesteld van landbouwers die biologisch aan een korte ketenlandbouw willen werken.

Deel II. De partnerstaat: de overheid heruitgevonden

Je draait de kraan open voor water, je neemt de bus, je raadpleegt al eens dokter. Elke burger doet dagelijks een beroep op diensten en goederen die anderen leveren. Niemand kan alles zelf doen. Op die momenten in het leven, krijg je graag een aantal garanties. Veel hangt ook af van de context waarin je geboren bent en leeft: sommige burgers hebben weinig netwerk om op terug te vallen of weinig eigen middelen. Ook dan wil je garanties van de overheid.

De garantie dat je toegang krijgt tot de diensten en goederen nodig voor een menswaardig leven. De garantie dat die diensten van een degelijke kwaliteit zijn. En dat ze een leefbare, duurzame samenleving voor de huidige en toekomstige generaties niet hypothekeren. Er is daarom nood aan een kader dat het samenspel tussen al die aanbieders regelt. Dat vraagt om actie van de overheid: die maakt dit samenspel mogelijk, geeft het vorm, zorgt dat het fair gespeeld wordt. Zo kunnen burgers rekenen op de diensten die ze nodig hebben, en kunnen ze zeker zijn dat er zorg voor hen gedragen wordt op meer kwetsbare momenten.

Net als deel I valt ook dit deel uiteen in 2 luiken.

De eerste drie hoofdstukken in dit tweede deel gaan op zoek naar **het juiste overheidsoptreden**. We gaan op zoek naar het antwoord op de vraag wanneer de overheid een partner kan zijn die vertrouwt en de teugels laat vieren, en wanneer ze de banden beter wat nauwer aantrekt. Alle spelers die willen meewerken aan een ecologisch en sociaal duurzame samenleving moeten ruimte krijgen, of het nu private of publieke spelers zijn, of ze uit het middenveld of de bedrijfswereld komen. De overheid blijft nodig om kaders te tekenen en rode lijnen te trekken, om een fair speelveld voor iedereen uit te werken. We passen dit achtereenvolgens toe op economie (hoofdstuk 7), zorg (8) en mobiliteit (9).

De laatste drie hoofdstukken in dit Schakelcongres, 10, 11 en 12, beschrijven hoe **de moderne partneroverheid** er zal uitzien. Databeheer wordt steeds ingrijpender, belangrijker. Het tiende hoofdstuk formuleert welke rol er voor de overheid weggelegd is in een toekomst met 'big data'. Hoofdstuk 11 gaat dieper in op de mogelijkheden en grenzen van gedragssturende ingrepen door de overheid. Met moderne data-architectuur kan de overheid schijnbaar onzichtbaar het gedrag van burgers sturen. Hoe ver kan ze hierin gaan, hoe kan ze deze instrumenten zonder de vrijheid van burgers te beperken? Het laatste hoofdstuk 12 ten slotte heeft aandacht voor de overheidsmedewerker, de schakel tussen overheid en de samenleving. De uitdagingen die in het Schakelcongres zijn naar voor geschoven hertekenen de rol van die ambtenaar, en hoe de overheid ruimte geeft aan die ambtenaar.

7. Het juiste overheidsoptreden in elk domein van de economie

Samenvatting

De overheid speelt een belangrijke rol om ervoor te zorgen dat economie leidt tot welvaarts- en welzijnsontwikkeling voor burgers. Ze beschikt daartoe over veel instrumenten. Eén ervan is zelf aanbieder zijn, via een monopolie. In dit deel geven we aan in welke sectoren dat aangewezen is. We bieden ook een kader om te evalueren of een overheidsaanbod in een bepaalde sector aangewezen is. Voor de financiële sector en de zorgsector doen we tot slot een aantal concrete voorstellen.

Visie

De overheid moet haar huidige en toekomstige burgers een vruchtbare omgeving bieden op vlak van welvaarts- en welzijnsontwikkeling. Om die garanties te bieden beschikt ze over een breed arsenaal aan instrumenten. In dit luik spitsen we ons toe op de rol van de overheid in de economie. Zelf aanbieder worden is (slechts) één van de instrumenten waarover de overheid beschikt.

In sommige economische sectoren is een overheidsmonopolie noodzakelijk

Bij de inschatting van wat de overheid best zelf doet, zijn er economische sectoren die best een monopolie van de overheid blijven omdat er belangrijke morele gevaren verbonden zijn aan een privaat aanbod van deze taken. Voor deze taken is het belangrijk dat de overheid *in fine* de enige aanbieder blijft. De belangrijkste uit dat rijtje zijn:

- Transmissie en distributie van elektriciteit en aardgas. Warmtenetten zijn liefst ook in handen van de overheid of vragen op zijn minst ook een regisserende en sturende overheidsrol
- Drinkwatervoorziening
- Riolering
- Openbare weg-, waterweg- en spoorweginfrastructuur
- Coördinatie van het luchtverkeer

In alle andere domeinen evalueren we voortdurend de gewenste overheidsrol

Voor de meeste andere diensten evolueert het belang van een overheidsaanbod doorheen de tijd op basis van maatschappelijke, ecologische en technologische evoluties. Soms is een overheidsmonopolie niet nodig, maar wel wenselijk. In andere gevallen volstaat een overheids optie binnen een divers aanbod.

We pleiten voor een pragmatische overheid die garant staat voor de beschikbaarheid en continuïteit van belangrijke dienstverlening. Ze gebruikt het zelf aanbieden van die diensten als één instrument binnen een brede waaier aan strategieën.

Hoe maken we die evaluatie?

Sommige ideologieën hebben een ingebouwd wantrouwen tegenover bepaalde spelers in de samenleving met name overheid, bedrijven, middenveld of burgerbewegingen. Wij zien voor elk van deze spelers een belangrijke rol weggelegd binnen onze samenleving, elk vanuit hun eigen sterktes. De afweging wie welke rol speelt maken we vanuit een inschatting welke gevaren er zijn (zoals marktfalingen en morele gevaren) en hoe we als samenleving de beste resultaten kunnen boeken op vlak van welvaartsontwikkeling, gegeven de eindige middelen waarover we beschikken.

Belangrijke elementen in die afweging zijn:

- **Robuustheid via diversiteit:** monoculturen zijn gevaarlijk, niet enkel binnen de landbouw, maar ook binnen economische en sociale sectoren.
- **Het bedienen van niches voor belangrijke producten & diensten die door private spelers niet, of niet voldoende bediend worden** (zoals autoverzekeringen voor jongeren en sociale woningen).
- **Het beschermen van huidige en toekomstige maatschappelijke meerwaarde** (zoals het aanleggen en beheren van publieke infrastructuur, subsidiëren van onderwijs, cultuur en fundamenteel onderzoek).
- **Het voorkomen en doorbreken van kartels en andere vormen van marktfalen.**
- **Het beschermen van bepaalde belangrijke gemeenschappelijke middelen ('common pool resources').** (natuurbescherming, cultuurbescherming, monumentenzorg,...)
- **Het zetten van een hoge kwalitatieve standaard** (bv openbare media, musea, kinderopvang)
- **Het garanderen van gelijkberechtiging** bij het reguleren van de markt (door bijvoorbeeld het toekennen vergunningen of toelatingen), het actief ondersteunen van door het beleid beoogde initiatieven (door middel van bijvoorbeeld subsidies en premies) en het uitvoeren van controles op de hieraan gekoppelde voorwaarden (bijvoorbeeld door inspectiediensten).

Voorstellen

Financiële sector

De financiële sector speelt een bijzondere rol in onze samenleving omdat ze spaarmiddelen omzet in investeringsmiddelen. Als een financiële sector goed werkt, is ze daardoor een turbo op onze welvaartsontwikkeling. Door de cruciale rol van deze sector wil Groen dat de overheid haar goede werking verzekert, niet enkel als regulator en toezichthouder, maar ook door zelf een actieve rol op te nemen via één of meerdere overheidsbanken. Via die overheidsbank(en) kan ze kartelafspraken voorkomen en doorbreken. Ze kan zelf investeren in maatschappelijk waardevolle projecten en de investeringsfinanciering van lokale overheden en het middenveld vergemakkelijken. En ze kan de sector in zijn geheel robuuster maken door een ander profiel te hebben dan private banken en door een aanbod te ontwikkelen voor slecht bediende, maar maatschappelijk waardevolle niches.

Zorgsector

De overheid is eindverantwoordelijke en initiatiefnemer om het recht op zorg voor iedereen te garanderen. Dit betekent dat die overheid de zorgregie in handen heeft, lange termijnplannen maakt om de zorgnood op te vangen en voldoende middelen voorziet om die plannen te realiseren. Voor de uitvoering van deze plannen doet de overheid een beroep op alle zorgpartners (privaat en publiek). De overheid, bepaalt de krijtlijnen voor kwaliteit en de hoogte van de persoonlijke bijdrage (al dan niet inkomensgebonden) van de gebruiker.

- De lokale overheid verfijnt de globale lange termijn zorgplannen en maakt een onderbouwde analyse over zorgbehoeften en zorgaanbod op buurtniveau. De gemeente is verantwoordelijk voor de zorgregie bij de opmaak van deze buurtplannen. De gemeente betreft alle zorgpartners uit die buurt en organiseert zo zorg op maat ism andere steden of gemeenten op kleinstedelijk of regionaalstedelijk niveau. De lokale overheid is verantwoordelijk voor de concrete uitvoering van de buurtplannen en krijgt hiervoor de nodige middelen van de federale en Vlaamse overheid.
- De oprichting van een zorgvereniging (soms zorgbedrijf genoemd) kan een strategie zijn om een publiek zorgaanbod te behouden of de kwaliteit ervan via samenwerkingen te versterken. Dat kan voor ons onder twee voorwaarden: 1) financiële toegankelijkheid en lokale verankering/buurtgerichtheid en 2) democratische controle. Andere aandachtspunten zijn: verworven rechten van het personeel en een positieve arbeidsomgeving en werkbaar werk, niet besparen maar herinvesteren in zorg en sociaal en duurzaam ondernemen met oog voor diversiteit.

Energiesector

De overheid heeft niet alleen de eindverantwoordelijkheid voor het garanderen van energietoevoer voor gezinnen en bedrijven. Die overheid heeft ook de verantwoordelijkheid om er voor te zorgen dat ze tegelijkertijd de klimaatdoelstelling realiseert en moet, indien nodig ,zelf initiatief nemen om de hernieuwbare energieproductie te versnellen. De gemeente kan mee participeren in lokale initiatieven van burgers, die initiatief nemen om te voorzien in hun eigen energiebehoeftes (windmolens, zonnepanelen). Ook de federale en regionale overheden moeten initiatief nemen door overheidsinstellingen (NMBS, De Lijn, overheidsgebouwen, havenloodsen) extra middelen te geven voor de ombouw naar alternatieve energie. De federale overheid neemt fiscale maatregelen om bedrijven en fondsen te belonen ,die hun investeringen heroriënteren van de fossiele naar de hernieuwbare energie.

Mobiliteit

Zie [Hoofdstuk 9](#).

8. Het juiste overheidsoptreden in welzijn en (gezondheids)zorg

Samenvatting

Elke organisatie die maatschappelijk verantwoorde zorg als doelstelling heeft, is welkom voor Groen. Zorg aanbieden met publieke middelen leidt tot een verplichte transparantie en garanties voor inspraak van patiënten en zorggebruikers. Een sociaal rendement moedigt initiatief aan en ontmoedigt tegelijk een doorgedreven marktdenken en winstbejag. De overheid garandeert dat de (gezondheids)zorg toegankelijk, betaalbaar en kwaliteitsvol is. Bepaalde kwaliteitseisen zijn nodig, maar een doorgeslagen regeldrift blokkeert sociale innovatie en vernieuwende projecten.

Begrippen in dit hoofdstuk

- **Private spelers** zijn de tegenhangers van de publieke spelers en zijn alle zorgaanbieders die niet in handen zijn van de overheid. Het gaat zowel om vzw's als om commerciële instellingen. De meeste zorgaanbieders in België zijn geprivatiseerd, denk maar aan de meeste ziekenhuizen, rusthuizen...
- **Commerciële spelers** zijn private spelers met winst oogmerk. In heel wat (gezondheids)zorgsectoren zijn al commerciële spelers actief.
- **Prestatiefinanciering** is een betalingsvorm waarbij de zorgverleners betaald worden per handeling of prestatie die ze doen, bijvoorbeeld per consultatie, per laboratoriumonderzoek, per chirurgische ingreep...
- **Forfaitaire financiering** is een betalingsvorm waarbij de zorgverleners een forfait of vastgelegd bedrag krijgen voor het geheel van een bepaalde behandeling of verzorging, bvb. een vast bedrag per ziekenhuisopname.
- **Abonnementsgeneeskunde** betekent dat de patiënt zich inschrijft bij een vaste praktijk of centrum en niet betaalt voor de consultaties in dat centrum. Het centrum krijgt een vast bedrag per patiënt per jaar voor een zorgpakket van huisartsen, vaak aangevuld met verpleegkundigen en kinesitherapeuten.
- **Tendering** is het uitschrijven van een opdracht door bijvoorbeeld een overheid wanneer ze bepaalde diensten, leveringen of werken wil bestellen bij derden. Wil een overheid een schoonmaakfirma inhuren voor het poetsen van de kantoorgebouwen, dan schrijft de overheid een tender uit. Verschillende firma's kunnen hierop inschrijven en dienen een offerte in. Afhankelijk van het type van tender wordt de prijs of de prijs én de kwaliteit in rekening genomen bij het toekennen van de opdracht door de overheid.
- **Evidence-based** betekent dat je werkt op basis van gegevens van wetenschappelijk onderzoek. In de evidence-based gezondheidszorg hou je bij de behandeling van een patiënt dus rekening met het beste beschikbare bewijs uit kwantitatief of kwalitatief wetenschappelijk onderzoek.

Situering

Alle burgers hebben op bepaalde momenten in hun leven zorg en ondersteuning nodig. Burgers die beroep moeten doen op welzijnssectoren, krijgen vaak met wachtlijsten te maken. Daarnaast lopen de welzijnswerkers vandaag de dag zich de benen van het lijf om een zo goed mogelijke dienstverlening te kunnen voorzien. Onvoldoende investeringen en een te groot marktdenken bedreigen een goede zorg. En dat in diverse sectoren gaande van de Jeugdhulp, Kinderopvang, gehandicaptensector en de ouderenzorg.

Mantelzorgers nemen het leeuwendeel van de zorg voor hun rekening. Wie daar niet op kan of wil rekenen, kan beroep doen op een divers palet aan aanbieders. Soms gaat het om publieke spelers, al is een zuiver onderscheid publiek-privaat door de vele tussenvormen nog moeilijk te maken. Heel vaak gaat het om private spelers. Zij bezetten sinds jaar en dag een centrale positie in onze (gezondheids)zorg. Onder private spelers vallen zowel de vzw's (zonder winstoogmerk) als de commerciële spelers (met winstoogmerk).

De commerciële spelers zijn op hun beurt erg divers. Denk maar aan de zelfstandige onthaalouders of de zelfstandige verpleegkundigen die zorg aan huis bieden. Of aan coöperatieve vennootschappen die investeren in huisvesting voor personen met een handicap. Aan het andere uiteinde heb je ook de beursgenoteerde, internationale bedrijven met wereldwijde vertakkingen, bijvoorbeeld in de ouderenzorg. Deze allemaal over dezelfde kam scheren zou fout zijn.

Burgers nemen zelf initiatieven, bijvoorbeeld ouders die zich groeperen om zorg te organiseren voor hun kind met een handicap. Maar de huidige financiering en regelgeving zijn geschreven op maat van de grote voorzieningen. Kleinschalige of vernieuwende initiatieven die inzetten op vraaggestuurd en op maat werken, op nieuwe zorgvormen, op buurtgericht werken komen moeilijk van de grond.

Visie

Wie zorg nodig heeft, heeft niets aan een plaats op een wachtlijst. De zorgsector smeekt om initiatief, en dus komt het erop aan elk waardevol initiatief een eerlijke kans te geven. Elke aanbieder die maatschappelijk verantwoorde zorg als doelstelling heeft, is welkom voor Groen. Sociaal werk is nuldelijns dienstverlening die zich richt op de meest kwetsbaren in de samenleving. Het moet enerzijds op een laagdrempelige en toegankelijke manier een basisdienstverlening aanbieden aan de meest kwetsbaren in onze samenleving en anderzijds politiserend kunnen werken.

De overheid legt aan alle aanbieders strikte randvoorwaarden op die garanderen dat ze kwaliteitsvolle, sociaal rechtvaardige, performante, relevante en toegankelijke zorg leveren. Publieke middelen bestemd voor de zorg komen terecht bij wie de zorg nodig heeft en niet in de zakken van aandeelhouders of bestuurders.

De nodige ondernemingszin komt de zorgsector ten goede, maar een te sterk doorgedreven marktdenken maakt de zorg kapot. Dat risico bestaat met een overheid die teveel bespaart of met een onderneming die winstmaximalisatie op de spits drijft. Zorg draait namelijk om persoonlijke relaties tussen mensen en om tijd. Het zorgpersoneel werkt de benen vanonder hun lijf om de beste zorg te leveren, maar nu al is er te weinig tijd om zorg op een respectvolle wijze te leveren, om een oprecht gesprek aan te knopen, zonder constant de klok in de gaten te moeten houden. Een degelijke financiering en organisatie moeten tijd voor zorg garanderen.

Groen steunt de visie dat mensen die zorg nodig hebben, in de eerste plaats beroep doen op de eigen omgeving; vermaatschappelijking van de zorg genoemd. Vermaatschappelijking is slechts haalbaar als er randvoorwaarden aan gekoppeld zijn, zoals een volwaardig mantelzorgbeleid en de garantie dat mantelzorg geen gedwongen keuze wordt. De overheid moet de garantie geven dat professionelen de zorg overnemen als mantelzorg niet (meer) mogelijk is. Vermaatschappelijking van de zorg is het best ingebed in een algemeen maatschappelijk denkkader en staat haaks op een beleid dat inzet op flexibeler en langer werken. Om een toegankelijke en vraaggestuurde zorg te organiseren, kiezen we voor een buurt- en regiogebonden aanpak. De zorg wordt via laagdrempelige aanspreekpunten zo dicht mogelijk bij de mensen georganiseerd met het lokaal dienstencentrum als spil en spelverdeler

Voorstellen

Een correcte overheidsfinanciering

Een eerste sleutelinstrument voor kwaliteitsvolle, betaalbare en verantwoorde zorg is een correcte overheidsfinanciering. Via een voldoende hoge financiering biedt de overheid een **zorggarantie** aan elke burger. Dat is de garantie dat er een oplossing voorhanden is vooraleer de draagkracht van de mantelzorgers zijn grenzen bereikt. Zo pak je de wachtlijsten aan. De overheid verhoogt het budget voor de zorgsector. We willen bijkomend privékapitaal mobiliseren in de zorg, maar dit mag niet gepaard gaan met een zich terugtrekkende overheid. Het dient om extra ruimte te creëren en initiatief aan te moedigen, niet om besparingen van de overheid te compenseren.

Een correcte overheidsfinanciering is een financiering die voldoende hoog is om op alle zorgnoden te kunnen ingaan. Daarbij moet de financiering voor de juiste prikkels zorgen, zodat van overconsumptie geen sprake kan zijn:

- In de welzijnszorg geven we aan personen die chronische zorg nodig hebben, een **persoonsgebonden budget**. Zo geven we aan gebruikers en hun netwerk de mogelijkheid om hun ondersteuning zelf vorm te geven. Het gaat om een zorgbudget dat de gebruiker breed kan gebruiken: zowel voor zorg bij erkende zorgaanbieders, als voor zorg in het informele circuit, voor een persoonlijke assistent of andere ondersteunende diensten. We ondersteunen de zorgaanbieders en het personeel bij deze overgang en zorgen voor begeleiding van de gebruikers die dat nodig hebben.
- In de gezondheidszorg krijgen de meeste zorgverleners momenteel een financiering per handeling of prestatie. Dat werkt overconsumptie in de hand, dus we pleiten voor minder prestatiegebonden financiering. Op de eerste lijn evolueren we naar een **60-30-10-financiering**: 60% van het inkomen komt uit niet-prestatiegebonden betaling, 30% uit prestatiegebonden betaling, en 10% is beloning voor kwaliteit (bvb. voor gepast voorschrijven van geneesmiddelen). Meer patiënten moeten terechtkunnen in de **abonnementsgeneeskunde**, want dit maakt de eerste lijn toegankelijker voor kansengroepen en stimuleert preventie en samenwerking. Ouderen met (fysieke en/of psychische) chronische aandoeningen krijgen toegang tot de abonnements- of forfaitaire geneeskunde. Daarmee kunnen ze zorg en begeleiding kopen bij een wijkgezondheidscentrum of een huisarts verbonden aan een eerstelijnsnetwerk. Een eerstelijnsnetwerk is een erkend netwerk van huisarts, verpleegkundige, psycholoog, diëtist en kinesist. Deze gezondheidswerkers volgen samen het dossier op van de patiënt met een chronische aandoening. De forfaitaire financiering biedt heel wat voordelen: naast een betere opvolging maakt het de eerstelijnszorg beter toegankelijk voor kansarme ouderen, het zorgt ervoor dat de arts meer baat heeft om in te zetten op preventie en samenwerking, en er zijn minder onnodige prestaties. We hervormen ook de ziekenhuisfinanciering zodat een sterkere basisfinanciering de kost van verpleegkundig personeel afdekt. We kiezen voor een **forfaitaire ziekenhuisfinanciering** voor eenvoudige ingrepen, aangevuld met financiële prikkels voor kwaliteit (bvb. vermijden van ziekenhuisbacterie). De ziekenhuisfactuur moet leesbaar en transparant zijn. Prijszetting moet gebeuren op objectieve en meetbare criteria. We maken werk van een eerlijker, objectiever en transparanter vergoedingssysteem voor artsen, met betere voorwaarden voor spoed- en wachtdiensten.

Overheid garandeert toegankelijkheid en betaalbaarheid

Iedereen heeft hetzelfde recht op zorg. Overheidsregulering moet voorkomen dat er een ongelijkheid ontstaat in de toegankelijkheid en betaalbaarheid van de (gezondheids)zorg. We willen geen luxe-zorgaanbod voor wie het kan betalen, terwijl andere zorgbehoevenden moeten terugvallen op basiszorg.

De overheid garandeert de betaalbaarheid van de zorg om zo een zorg op twee snelheden te voorkomen.

- Een **volwaardige ziekte- en zorgverzekering** met inkomensgebonden bijdragen is het instrument bij uitstek om de (gezondheids)zorg voor iedereen toegankelijk te maken.
- We voeren **sociale correcties** door op de eigen bijdragen die zorgbehoevenden betalen.

- We zorgen voor een lagere en **transparante ziekenhuisfactuur** voor de patiënt. We schaffen ereloonsupplementen voor noodzakelijke ingrepen en basiszorg af. Puur esthetische ingrepen bijvoorbeeld vallen hier buiten. Bij een opname of consultatie, moet de patiënt vooraf weten welke prijs hij zal betalen. Dat vergt een hervorming van de ziekenhuisfinanciering die nu ontoereikend is. In deze hervorming moet ook de verloning van arts-specialisten worden bekeken en moedigen we artsen aan om zich te conventioneren en de tarieven te respecteren.
- Wanneer mensen bepaalde **luxe-opties** wensen (zoals een grotere kamer, etc.), kunnen hier aparte kosten voor aangerekend worden. De standaard optie moet beschikbaar en voldoende kwalitatief zijn. De meerkost beperkt zich tot de gewenste luxe-optie op zich. Dokters mogen geen ereloonsupplementen vragen, ongeacht de kamerkeuze.
- Het **persoonsvolgende budget** moet voldoende hoog zijn en eenvoudig toegekend worden aan iedere zorggebruiker die het nodig heeft. We zien erop toe dat de procedure niet nodeloos complex is en de toekenning snel gebeurt

Maatschappelijk verantwoorde (gezondheids)zorg: garanties bij de aanbieders

Wil je als organisatie met publieke middelen (gezondheids)zorg aanbieden, dan vraagt de overheid een aantal garanties die ervoor zorgen dat die middelen de juiste bestemming krijgen: namelijk zorg. Dat geldt ook als die publieke middelen onrechtstreeks -via een persoonsvolgend budget- de organisatie bereiken.

We maken geen onderscheid tussen organisaties op basis van hun rechtsvorm. Dat criterium is moeilijk hanteerbaar omdat er vele tussenvormen en samenwerkingsconstructies bestaan. Zo besteden vzw's en publieke zorginstellingen vaak de catering, de wasserij of de bewaking uit aan commerciële organisaties. In de geplande vzw-hervorming mogen vzw's binnenkort ook diensten met winstoogmerk organiseren. Bovendien bestaat er geen bewezen verband tussen de rechtsvorm en de kwaliteit van de zorg. De kwaliteitsproblemen in de ouderenzorg stellen zich zowel in de publieke, vzw- als commerciële woonzorgcentra. Het Samu-Social schandaal toont aan dat ook in vzw's publieke middelen niet altijd volledig naar de zorg gaan.

Er is nood aan andere garanties voor (gezondheids)zorgorganisaties die werken op basis van publieke middelen:

1. We maken een onderscheid tussen winst maken en winst uitkeren. Winst maken in de zorg hoeft op zich geen probleem te vormen, het zorgt voor een goede financiële gezondheid van de organisatie. Wat wel problematisch kan zijn, is het uitkeren van winsten aan aandeelhouders. We willen winsten maximaal herinvesteren in kwaliteit voor de gebruiker of in nieuwe zorgnaden. Daarom kan je als organisatie in de zorgsector slechts **een beperkt rendement** uitkeren aan je aandeelhouders. Zo een vastgelegd maximum op de winstuitkering bestaat al bij de coöperatieve vennootschappen met sociaal oogmerk. Een sociaal rendement maakt het mogelijk om privaat kapitaal te mobiliseren voor de zorgsector, bijvoorbeeld voor het bouwen van nieuwe woningen voor personen met een handicap, maar zorgt ervoor dat publieke middelen niet via dividenden wegstromen uit de sector. Zo ontmoedig je bovendien het pure winstbejag.
2. De **lonen en vergoedingen** die worden uitbetaald zijn sectorconform. Het kan dus niet dat CEO's riant vergoedingen opstrijken, bestuurders royale zitpenningen uitbetaald krijgen en medewerkers aan het minimumloon werken.
3. Het (gedeeltelijk) werken met overheidsmiddelen leidt tot een **verplichte transparantie in de boekhouding, kosten- en investeringsstructuur**. Zo legt de organisatie publieke verantwoording af voor de besteding van de overheidsmiddelen. Ze maakt transparant op welke manier ze winst herinvesteert in de zorg of in kwaliteit. Deze transparantie maakt het mogelijk voor de overheid om de financiering in de zorg (naar boven of naar beneden) bij te sturen. Voor de gebruiker wordt het duidelijk hoe de prijs van de aangeboden zorg tot stand komt.
4. Er komen garanties rond **medebeheer en inspraak** van eindgebruikers in de zorgorganisaties. De zorggebruikers en medewerkers kunnen mee aanbevelen en/of beslissen op welke manier winsten geherinvesteerd worden in een betere kwaliteit voor de zorggebruiker. (Zie [hoofdstuk 4](#)).

Wat met tendering in de zorg?

Als de overheid bepaalde diensten, leveringen of werken wil bestellen bij derden, moet ze hiervoor specifieke regels en procedures volgen. We spreken dan van overheidsopdrachten of (publieke) tendering. De bekendste vormen van tendering zijn de (openbare) aanbesteding en de offerteaanvraag. De aanbesteding is vooral een bruikbaar instrument in situaties waar de prijs de doorslag mag geven en waar kwaliteit eenvoudig gecontroleerd kan worden, bijvoorbeeld bij de levering van standaard kantoomateriaal. De offerteaanvraag laat meer ruimte om bij de beslissing naast de prijs, ook de kwaliteit in rekening te nemen, waardoor het in veel gevallen een beter instrument is dan de aanbesteding.

Toch houden beide vormen risico's in, daarom zijn we terughoudend ten aanzien van 'tendering' van zodra het gaat over interpersoonlijke zorgrelaties. Een bijkomend probleem is dat de sterke focus op meetbare kwaliteitsindicatoren ertoe kan leiden dat organisaties zich focussen op eenvoudige patiënten of zorgbehoevenden waar ze eenvoudig resultaat mee kunnen behalen. Complexe zorgprofielen dreigen zo uit de boot te vallen.

1. Wanneer het gaat om persoonlijke zorgrelaties en als het vertrouwen tussen zorgverlener en hulpvrager belangrijk zijn, is een klassieke vorm van tendering vaak een te bot instrument. De kwaliteit van de hulpverlening is moeilijk te vatten in meetbare indicatoren. De overheid kiest in zo'n geval beter voor een soort competitieve projectoproep. De toewijzing hiervan gebeurt niet enkel op basis van een geschreven dossier, maar is onderwerp van onderhandelingen, die rekening houden met het volgende:
 - De doelstellingen en kwaliteitsvereisten worden met gebruikers en de sector vooraf in een open platform overlegd. Die doelstellingen en verwachtingen zijn bij het begin duidelijk.
 - Kwaliteit weegt zwaarder door dan de prijs. Bovendien wordt de kwaliteit ook gemeten op basis van zachte indicatoren, zoals tevredenheid van de gebruiker.
 - De financiële draagkracht van de kandidaat zorgaanbieder wordt gecontroleerd.
 - Er is aandacht voor specifieke vaardigheden en expertise van het personeel.
 - Samenwerking en netwerking tussen organisaties worden gewaardeerd.
 - Er wordt afgetoetst of de basisdienstverlening voor de meest kwetsbaren gegarandeerd is en of tijd en ruimte om politiserend te werken gegarandeerd is.

2. Bij geneesmiddelen kunnen de kwaliteitsvereisten wel gedetailleerd beschreven worden. We maken geneesmiddelen goedkoper door te kiezen voor een sluismodel met openbare aanbestedingen waarbij de kwaliteits- en bevoorradingsgaranties vastliggen. Binnen de sluis laten we de concurrentie spelen richting de laagst aangeboden prijs. Wie die prijs toepast, krijgt drie jaar lang de garantie van een vaste prijs en gegarandeerd volume.

Overheid garandeert kwaliteit bij alle spelers

De overheid speelt een belangrijke rol in het beschermen van de kwaliteit van de (gezondheids)zorg, zij erkent en vergunt namelijk de zorgaanbieders. Dit erkenningsbeleid vormt een belangrijke hefboom in de kwaliteitsbescherming.

Kwaliteit in de zorg lezen we niet af van een checklist van voorwaarden. De overheid geeft de sector vertrouwen bij de uitvoering van zorgtaken en stimuleert zelfcontrole en kwaliteitsdenken. Overtollige regels en procedures schrappen we, omdat ze ook vaak de kleinere spelers buitensporig benadelen.

- In de deeldomeinen van de (gezondheids)zorg waar evidence-based gewerkt kan worden, evalueren we op kwaliteitsuitkomsten. We stellen indicatoren op, voorzien die van de nodige uitleg en verklaring en maken ze publiek. We voorzien financiële prikkels voor zorgaanbieders die een bepaald kwaliteitsniveau halen.
- In andere deeldomeinen van de zorg draait het vooral om de kwaliteit van de zorgrelatie. Dat vergt maatwerk en is moeilijker vast te leggen in objectieve indicatoren. In de evaluatie van de zorgrelatie leggen we de nadruk op zachte indicatoren en de tevredenheid van de patiënt/gebruiker.

Evaluaties gebeuren in dialoog. De zorginspectie evolueert naar een doorlichtingscommissie die in samenspraak met de aanbieder verbeterprocessen opstart en begeleidt. Rechtstreekse inspraak van de gebruiker/patiënt in de zorgorganisatie is een belangrijk aandachtspunt.

Een belangrijk element in kwaliteitsvolle zorg is de tijd die zorgverleners krijgen om te zorgen. Minimale personeelsnormen zijn daarom een belangrijke erkenningsvoorwaarde. De huidige minimale personeelsnormen zijn daarbij onvoldoende en moeten opgetrokken worden tot het punt waarbij de zorgverlener voldoende tijd heeft om de en menselijke correcte zorg te verlenen waar de patiënt recht op heeft.

De overheid zorgt voor opvolging en kwaliteitsbewaking in alle contexten, ook bijvoorbeeld in commerciële ziekenhuizen/poliklinieken. Voor de patiënt is ononderbroken zorg ook belangrijk: de overheid zorgt daarom voor een eerlijke verdeling van de lasten (zoals wacht- en spoeddiensten) over alle zorgaanbieders.

9. Het juiste overheidsoptreden voor onze mobiliteit

Samenvatting

Mobiliteit is duurzaam als ze ecologisch verantwoord, veilig, betaalbaar, comfortabel, betrouwbaar én rechtvaardig is. Dat laatste aspect willen we terug meer centraal zetten in onze benadering van duurzame mobiliteit, op gelijke hoogte met het ecologische. In het mobiliteitsbeleid van de toekomst bewaakt de overheid het samenspel tussen rechtvaardigheid en duurzaamheid in een maatschappij waar gebruik steeds meer de plaats gaat innemen van bezit. Het juiste overheidsoptreden voor mobiliteit is datgene waar sociale en ecologische doelstellingen hand in hand gaan.

Begrippen in dit hoofdstuk

- **Vervoersarmoede:** vervoersarmoede is het ondervinden van een gebrek aan vervoersmogelijkheden die de toegang tot bepaalde locaties verhinderen, waardoor een minimale deelname aan maatschappelijke activiteiten op afstand wordt verhinderd. Iemand is vervoersarm als hij niet in staat is om voorzieningen (werk, ontspanning, winkel,...) te bereiken ten opzichte van de woonplaats. Dit kan veroorzaakt worden door externe factoren (vb. geen goede verbinding met openbaar vervoer, geen veilige route naar school,...) of gebrek aan persoonlijke vaardigheden. Vervoersarmoede is sterk leeftijdsgebonden en toont zich anders in de stad dan op het platteland.
- **STOP-principe:** volgorde van prioriteiten (stappers, trappers, openbaar vervoer, personenwagens). Onder de O van openbaar vervoer verstaan wij ook in tweede instantie gedeeld vervoer.
- **Transit Oriented Development (TOD):** ontwikkelen van dichte kernen met concentraties van wonen, werken en voorzieningen rond multimodale knooppunten. Bijvoorbeeld ontwikkeling van stationsomgevingen met een mix van wonen, werken, diensten en publieke (groene) ruimte.
- **Modal shift:** verschuiving van verplaatsing naar duurzamere transportmodi
- **Mobility as a service (Maas):** staat voor een transitie in mobiliteit, waarbij de consument mobiliteit inkoop, in plaats van te investeren in transportmiddelen. Bijvoorbeeld: via een app het juiste transportmiddel (of combinatie van transportmiddelen) om van A naar B te gaan kiezen, bestellen en betalen.
- **Pick up Community (PUC):** het delen van ritten door langs verkeersknooppunten te rijden
- **Zelfrijdende mobiliteit:** koepelbegrip voor wagens/bussen/vrachtwagens die in een evolutie naar doorgedreven automatisering zitten. Er bestaan 5 levels van automatisering: van volledig door mens te besturen, naar compleet autonoom waar er zelfs geen menselijke bestuurder in het voertuig aanwezig hoeft te zijn. Er zijn twee soorten zelfrijdende voertuigen: het autonoom rijdende voertuig dat zijn omgeving inschat en hierop reageert en het coöperatief rijdend voertuig dat in connectie staat met zijn omgeving en de andere voertuigen.
- **Peer-to-peer taxi:** personenvervoer op vraag met een privéwagen (vb. Uber). Niet te verwarren met carpoolen of ritdelen waarbij de rit sowieso wordt gemaakt.
- **F2EC:** Fossile to Electric Conversion, het herbestemmen van een bestaande fossiel aangedreven wagen, moto, tractor, bus, vrachtwagen tot een elektrisch aangedreven voertuig dat bij voorkeur gedeeld gebruikt kan worden.

Mobiliteitsgarantie: rechtvaardigheid als leidend principe in duurzame mobiliteit herdefinieert de rol van de overheid

De overheid investeert in mobiliteit voor iedereen

Situering

*Mobiliteit is een cruciale voorwaarde voor deelname aan de samenleving en een basisrecht. Dat recht wordt begrensd door ecologische, sociale en economische randvoorwaarden. Wie zijn basisrecht op mobiliteit onvoldoende kan uitoefenen, ondervindt een vorm van vervoersarmoede. **Vervoersarmoede** ontstaat uit een gebrekkige bereikbaarheid van voorzieningen (werk, ontspanning, winkel,...) ten opzichte van de woonplaats en/of door beperkte persoonlijke mogelijkheden of vaardigheden en is ook sterk leeftijdsgebonden. Volgens een studie van Accenture in opdracht van Ashoka België (2015) zou in ons land ongeveer 19% van de bevolking vervoersarm zijn (2 miljoen mensen), iets meer dan het aantal mensen met risico op armoede (15%). Vervoersarmoede komt zowel in de stad als op het platteland voor, maar het merendeel van de huishoudens met een lage bereikbaarheid woont aan de stadsrand en de grote woonplaatsen daaromheen.*

De genoemde studie maakt de volgende indeling van de vervoersarmen:

- *9,2% zijn stedelijke vervoersarmen (mensen in stedelijke gebieden voor wie mobiliteit een drempel is in het hebben of vinden van werk; zij ondervinden moeilijkheden in het lezen en begrijpen van het openbaar vervoerssysteem)*
- *5,3% zijn niet-stedelijke vervoersarmen (inwoners van randstedelijke of plattelandsgebieden voor wie mobiliteit een kerndrempel is (bv voor het vinden van werk))*
- *3% zijn ouderen met een beperkte mobiliteit (ouderen die thuis wonen; ouderen die niet thuis wonen maar met beperkte mobiliteit)*
- *1,5% zijn mensen met een beperking*

Visie

In een **rechtvaardig mobiliteitsbeleid** laten we de publieke middelen prioritair naar de mensen stromen die worden geconfronteerd met onvoldoende mobiliteit. We nemen expliciet afstand van de basismobiliteit zoals die in het verleden is vormgegeven met een bushalte binnen de 500/750 m van elke woning. Hierbij was enkel de afstand tussen een woning en een halte van belang, ongeacht het traject dat die bus aflegde en ongeacht of er een halte was aan de bestemming. Dit heeft geleid tot een inefficiënt openbaar vervoerssysteem. Bovenstaande cijfers tonen aan dat rechtvaardige duurzame mobiliteit niet alleen een uitdaging is in landelijk gebied, maar ook in stedelijke en metropolitane omgevingen. Dat betekent dat rechtvaardigheid en de roep om meer leefbaarheid in de stad hand in hand gaan. Rechtvaardige mobiliteit past in een Groene agenda en herkadert het debat: een duurzaam mobiliteitsbeleid beperkt zich niet tot het bestrijden van files maar richt zich op het bestrijden van vervoersarmoede, die voor velen al te vaak een functionele en waardige deelname aan de samenleving hypothekeert. De overheid heeft de morele plicht om de mobiliteit te verbeteren tot een voldoende hoog bereikbaarheidsniveau is gerealiseerd en gewaarborgd. Aangezien de oorzaken van vervoersarmoede zich op verschillende niveaus situeren, geldt hetzelfde voor de oplossingen. Bijvoorbeeld: de mobiliteit van jonge kinderen (woon-school) kan er sterk op vooruitgaan als de verkeersveiligheid verbetert.

Voorstellen

Groen laat de overheid investeren in een vervoerssysteem dat mensen in staat moet stellen om binnen redelijke tijd, kosten en moeite op de bestemming te geraken en aan activiteiten deel te nemen. Ze zet daarnaast ook actief in op het verlagen van de aanwezige drempels om aan zo'n vervoerssysteem deel te nemen. Rechtvaardige

mobiliteit is ook die mobiliteit waarbij de externe effecten tot een minimum beperkt worden. Groen laat de overheid op korte termijn werk maken van een investeringsplan met als concrete doelstelling het terugdringen van vervoersarmoede op een duurzame manier. Investeringsprioriteiten liggen bij:

- Infrastructuur volgens het STOP-principe met nadruk op verkeersveiligheid en toegankelijkheid (voor kwetsbare groepen)
- Werkingsmiddelen voor openbaar en collectief vervoer
- Digitale en analoge accurate informatieverlening op maat
- Uniforme, duidelijke *ticketing* en tarieven (met aangepaste sociale tarieven en/of derdebetalerssysteem)
- Opleidingen en bijscholing; begeleiding en sensibilisering
- Handhaving

De overheid garandeert een overkoepelende kijk op mobiliteit

Visie

Nabijheid is de beste mobiliteit. Door woon- en werklocatie dicht bij elkaar te brengen ontstaan werkbare opportuniteiten om een performant openbaar-vervoernet te organiseren en kortere afstanden per fiets of te voet af te leggen. In Nederland wordt het openbaar vervoer al langer georganiseerd op het niveau van vervoersregio's die worden gedefinieerd op basis van de verplaatsingsstromen en de ruimtelijke logica.

Naast de overheidstaak om het basisrecht op mobiliteit te garanderen, is het ook de plicht van de overheid om ervoor te zorgen dat de verplaatsingsafstanden die mensen moeten afleggen om volwaardig deel te nemen aan de maatschappij zo klein mogelijk zijn. De beste aanpak van mobiliteitsbeleid is transversaal: een goed mobiliteitsbeleid begint bij een verstandig beleid rond ruimtelijke ordening en wonen. De **stadsregio** vormt een goede schaal om de ruimtelijke en mobiliteitsuitdagingen gekoppeld aan te pakken in een geïntegreerde regionale ontwikkelingsvisie die de overheid samen met burgers, middenveld en bedrijven uittekent. Dit gebeurt door de **lokale besturen** van de regio en de **regisseur** (overkoepelende overheid) die daarbij de hiërarchische structuur van het netwerk binnen en buiten de regio bewaakt. Ook de verschillende **vervoersaanbieders** en gebruikersvertegenwoordigers worden betrokken bij dit proces.

Ook wie niet meer (of nog niet) actief is op de arbeidsmarkt heeft behoefte aan mobiliteit.

Naarmate mensen ouder worden krijgt mobiliteit een andere invulling. Ze zijn 'minder mobiel', hun actieradius verkleint. De mobiliteit van hoogbejaarde mensen beperkt zich tot de directe omgeving en voor verdere verplaatsingen is vervoer met aangepaste voertuigen van deur tot deur noodzakelijk. De overheid heeft ook de opdracht om voor deze groter wordende groep mensen met gereduceerde mobiliteit het recht op mobiliteit te garanderen door de open ruimten leeftijdsvriendelijk in te richten.

Ook kinderen zijn voor hun mobiliteit afhankelijk van de eigen buurt. We vinden het nog altijd normaal dat onze auto voor de deur staat, maar dat onze kinderen 5 km ver moeten voor ze een veilige plaats vinden om te ravotten. Overheden beschouwen het vandaag als hun kerntaak om voor alle auto's die er rijden voldoende parkeerplaats te voorzien. Voor Groen is dit geen kerntaak van de overheid.

Voorstellen

We laten de overheid een **mobiliteitstoets** ontwikkelen die wordt gekoppeld aan alle relevante beslissingen. (Basis)bereikbaarheid moet een decretale invulling krijgen die ervoor zorgt dat een aantal bestemmingen met publieke, economische, sociaal-culturele en commerciële functies verplicht ontsloten moeten worden met het openbaar vervoer (vb. tewerkstellingspolen, gemeentehuizen, ziekenhuizen, bioscopen,...). Deze zelfde mobiliteitstoets geldt ook voor private nieuwbouw en verkoop van particuliere woningen en kan zo dienen om op

lange termijn de verlating actief aan te pakken. Omgekeerd zorgt deze decretale verankering er ook voor dat nieuwe ontwikkelingen volgens groene *Transit-Oriented Development* verlopen.

We brengen alle relevante actoren samen om op schaal van de stadsregio mobiliteitsnetwerken uit te tekenen en te monitoren.

Groen wil een nieuwe aangepaste ruimtelijke vertaling van het STOP-principe. Bij de (her)aanleg van wegen door gemeenten of gewest geldt het STOP-principe. Eerst wordt de ruimte voor voetgangers en voor fietsers afgebakend. Daarbij houdt men rekening met de toename en de diversiteit van het fietsgebruik. De resterende ruimte is ter beschikking van het openbaar vervoer (liefst in eigen bedding) en ten slotte van het privévervoer.

De overheid stuurt mobiliteitsgedrag via fiscaliteit en parkeerbeleid

Visie

Rechtvaardige duurzame mobiliteit is ook die mobiliteit waarbij de externe effecten tot een minimum beperkt worden en waarbij het 'vervuiler betaalt'-principe geldt.

Voorstellen

De mobiliteitstoets wordt ook toegepast op bestaande wetgeving en fiscaliteit. Indien het ondersteuning van nabijheid en bereikbaarheid wordt uitgehold, zoals bij het kadastraal inkomen en de onroerende voorheffing, wordt het systeem bijgestuurd.

De **slimme kilometerheffing** zal hét instrument van de nabije toekomst worden om verplaatsingsgedrag met de auto te sturen en limiteren. De slimme kilometerheffing vervangt alle andere taxen op het bezit van de wagen. Daarbij houdt de overheid rekening met de veranderende context, zowel voor de gebruiker als voor de overheid zelf. Bij een doorbraak van elektrische mobiliteit zal de overheid op zoek moeten gaan naar een alternatief voor de brandstofaccijnzen. Ook daar past de slimme kilometerheffing perfect in. De heffing draagt zo bij tot een bewustmaking van ons verplaatsingsgedrag, voorziet middelen voor een doorgedreven *modal shift* en maakt autodelen en carpoolen ook veel interessanter.

Het rechtvaardigheidsprincipe wordt ook doorgetrokken in het woon-werkverkeer. Daarom schaffen we de voordelen voor bedrijfswagens af en introduceren we een flexibel mobiliteitsbudget voor werknemers. We maken dit mobiliteitsbudget op termijn afstandsonafhankelijk.

Op Europees niveau bezit de overheid hefboomen om **internationaal personen- en goederenverkeer te verduurzamen**. We zorgen ervoor dat internationale treinverbindingen goedkoper zijn dan vliegverbindingen voor afstanden tot 1.000 kilometer. Bovendien moet het internationaal hogesnelheidstreinnetwerk meer efficiënt zijn dan wat het nu is, rekening houdend met het impact op natuurlijke gebieden en lokale biodiversiteit. Er komt een betere samenwerking/aansluiting van het Belgische spoorwegnet met de rest van het internationale net (bv: gegarandeerde verbindingen in de grensgebieden). De discrepantie tussen het betalen van btw op elektriciteit voor treinen en het niet betalen van taksen op kerosine wordt met grote passen weggewerkt. Om dit mogelijk te maken, pleiten we voor de invoering van een Europese CO² taks.

Ook het **parkeerbeleid** is er op gericht om mobiliteitsgedrag te sturen. Rekening houdend met bewoners worden parkeerplaatsen in drukbezette straten/centrum duurder en zijn deze van korte duur. Hoe verder weg van het centrum, hoe goedkoper en hoe langer je er kan blijven parkeren.

Versterken van een duurzaam mobiliteitsaanbod

De overheid is aanbieder en regisseur in openbaar en collectief vervoer

Visie

Een hiërarchisch knooppuntennetwerk van openbaar en collectief vervoer kent drie niveaus:

1. De **ruggengraat** van het netwerk wordt gevormd door de verbindingen tussen de klein- en grootstedelijke gebieden. Bij *missing links* in de treinverbindingen zal deze functie opgenomen worden door snelle verbindingen met andere modi (bus, lightrail,...).
2. Het **onderliggend net** zorgt voor een verbindende functie op een lager niveau en een doorstromingsfunctie naar de ruggengraat. Dit net bestaat uit de L-treinen, de voorstadsnetten en tram-, bus- en lightrailverbindingen met een hoge frequentie, stiptheid en betrouwbaarheid.
3. Een fijnmazig **ontsluitend net** zorgt voor de ontsluiting van die gebieden die niet rechtstreeks via het onderliggende net bediend worden. Deze gebieden worden ontsloten richting ruggengraat of onderliggend net. In dit ontsluitende net worden verschillende bestaande en nieuwe openbare en collectieve vervoerssystemen bijeengebracht. In landelijke, dunbevolkte gebieden is het mogelijk dat het ontsluitende net afstapt van een vast haltesysteem met uitgestippelde routes en zal vervoer op vraaggestuurde wijze van deur tot een nabijgelegen halte mogelijk gemaakt worden. Het openbaar vervoer is vrij toegankelijk voor mensen met een fysieke beperking, zonder aanvraagprocedure.

Deze structuur veronderstelt een naadloze samenwerking van de verschillende openbaarvervoersbedrijven. In het ontsluitende net zal het openbaar en collectief vervoer samensmelten en zal de overheid als aanbieder van openbaar vervoer intensief **samenwerken** met andere actoren op de markt, zoals collectieve systemen (taxi, schoolbus, buurtbus, vervoer voor minder mobiele, shuttlebus,...) en rit- en autodeelplatformen. De overheid stuurt en coördineert actief en daadkrachtig de opdrachten die haar toekomen. uit opdrachten die haar eigenlijk toekomen.

De verduurzaming van de brandstoffen van het openbaar vervoer wordt versneld doorgevoerd. Dieselbussen worden vervangen door zero emissievoertuigen.

Voorstellen

De overheid gaat de samenwerking aan met andere spelers op de markt op plaatsen en in situaties waar dit bijdraagt aan een duurzame en rechtvaardige mobiliteit. Ze zal dan subsidies verlenen en streng **waken over kwaliteit**, toegankelijkheid, prijs enz.

Alle openbaar vervoersmaatschappijen onderling maar ook de nieuwe spelers moeten gestroomlijnd worden op alle vlakken: prijs, ticket, haltes en dienstregelingen.

Als (mede)ontwerper van een hiërarchisch openbaarvervoernetwerk en bewaker van het recht op mobiliteit en bereikbaarheid is een **sterke en neutrale regisseur** nodig. Groen laat deze rol vervullen door een neutraal nationaal overheidsorgaan dat losstaat van de openbaarvervoermaatschappijen.

De MOBIB kaart wordt maximaal uitgebreid als mobiliteitskaart. Deze is bruikbaar op alle mogelijke vormen van openbaar vervoer en garandeert steeds de laagste prijs.

De overheid schept een kader voor een duurzame mobiliteitstransitie

Visie

De overheid gaat uit van een evolutie naar minder privé autobezit, een elektrische mobiliteit en verdere vergroening van voertuigen en een meer gedeelde mobiliteit. Ze onderneemt maatregelen die dit versterken. Daarnaast heeft ze ook de regulerende taak in het mobiliteitsbeleid van waaruit ze de *modal shift* aanstuurt. Wat betreft de taximarkt betreft, blijft de taxi een essentiële speler in een duurzaam en toegankelijk vervoerssysteem. De opkomst van nieuwe vormen van ritdelen en *peer-to-peer* taxidiensten vragen om een nieuw kader dat de taximarkt hervormt, robuust maakt en nieuwe initiatieven integreert, zodat de taximarkt kan bijdragen aan die transitie.

Voorstellen

De overheid past zowel infrastructuur als regelgeving zo aan dat de elektrische fiets zijn rol van *game changer* ten volle kan waarmaken. Alle drempels worden weggenomen zodat de combinatie trein-(elektrische)fiets interessant wordt, onder meer door democratische prijzen voor een fiets op de trein, fiets-trein-abonnementen, meerrittenkaarten, enz. Tussen steden worden zoveel mogelijk fietsostrades aangelegd die niet enkel ruimte faciliteren voor speciale fietsen zoals bakfietsen e.a., maar ook uit twee rijkstroken per richting bestaan, waarbij de middelste stroken voor de snelle fietsers en pedelecs zijn.

De overheid creëert een nieuw regelgevend kader dat de taximarkt hervormt, robuust maakt en nieuwe initiatieven integreert, zodat de taximarkt kan bijdragen aan die transitie.

De dieselwagen is koploper als het gaat over uitstoot van fijn stof . De NOx uitstoot van een dieselwagen is minstens 3 keer groter dan deze van een normale benzinewagen. Het gebruik van halfopen roetfilters op oudere dieselwagens wordt zelfs door de VAB in twijfel getrokken. Daarom willen we in de eerste plaats de oudere dieselwagens uit onze steden bannen. In navolging van landen zoals Noorwegen zullen er in België vanaf 2030 geen auto's met fossiele verbrandingsmotoren meer verkocht worden. De overheid richt een F2EC-kenniscentrum op verbonden aan het VITO en stelt duidelijke procedures op om geconverteerde voertuigen te keuren en te homologeren.

Er komt zo snel mogelijk een wet die de overheden en overheidsinstanties op alle niveaus verbiedt nog auto's op fossiele verbrandingsmotoren aan te kopen. Lokale overheden kunnen hier uitzonderingen van maximaal 2 jaar op aanvragen, indien ze technisch nog niet klaar zijn (bv. onvoldoende laadpalen). Tegen 2025 moeten alle overheidswagens duurzaam zijn.

Door de significante toename van E-commerce komt er extra druk op het verkeer. Om deze reden moet de overheid het initiatief nemen voor een systeem van Urban Logistics een netwerk van verladers, logistieke bedrijven, makelaars, winkeliersvereniging, lokale overheid en bewoners die werken vanuit distributiecentra aan de rand van de stad. Ook het transport te water biedt nieuwe mogelijkheden. De waterwegen bieden in heel wat steden en gemeenten mogelijkheden voor personen en goederentransport.

Van bezit naar gebruik

De verschuiving van de focus van bezit naar gebruik laat zich ook in onze mobiliteit voelen. Jongeren denken minder in termen van auto, meer in termen van mobiliteit. In plaats van een auto of fiets te kopen, huren we in de toekomst 'mobiliteitsdiensten'. Deze verschuiving wordt ook wel *Mobility as a Service* (MaaS) genoemd. In MaaS staan vervoersvragen van individuele personen centraal maar we willen niet dat dit uitmondt in een individualistisch mobiliteitssysteem. Door de nadruk te leggen op zachte modi en collectief vervoer hebben we oog voor de ontmoetingsfunctie van onderweg zijn.

De overheid faciliteert de transitie van bezit naar gebruik

Situering

Autodelers gaan bewuster om met hun verplaatsingsgedrag en maken meer gebruik van het openbaar vervoer en zachte modi. Bestaande businessmodellen in de mobiliteit zullen geheroriënteerd worden door de verschuiving van bezit naar gebruik.

Visie

Gedeelde mobiliteit is een essentiële schakel in een genetwerkte en multimodale duurzame mobiliteit. Publiek-private samenwerking biedt de kans om openbaar vervoer en gedeelde mobiliteit aan elkaar te koppelen. **Lokale besturen** spelen een grote rol in de opschaling van gedeelde mobiliteit door het inrichten van (auto)deelclusters en mobipunten, het integreren van gedeelde mobiliteit in stadsontwikkelings- en woonprojecten, het inzetten op delen van het gemeentelijk (elektrisch) wagenpark, het voorzien van (kinder)fietsdeelsystemen, het informeren van de burgers, enz.

Voorstellen

We laten de overheid als investeerder, aanbieder en regisseur een basisinfrastructuur en -aanbod voorzien die het voor iedereen mogelijk maakt om zich op een duurzame manier te verplaatsen. Uiteraard zijn er aanvullend daarop private spelers die, net als vandaag, mobiliteitsdiensten aanbieden. Als partner van burgers en bedrijven zorgt de overheid voor een versnelde transitie van bezit naar gebruik.

We introduceren het concept van Mobipunten in steden en gemeenten. Bestaande autodeelplaatsen en knooppunten van openbaar vervoer worden verder uitgebouwd tot clusters van autodeelparkeerplaatsen, fietsenstallingen, haltes van gedeeld vervoer, eventueel aangevuld met andere (mobiliteits)functies. Dit sluit niet uit dat individuele autodeelparkeerplaatsen kunnen worden ingericht waar nodig, los van mobipunten. We maken het mogelijk dat op termijn elke gemeente een *Pick Up Community* (PUC) organiseert waarbij inwoners die tijdens hun rit langs één van de verkeersknooppunten rijden, hun rit (met de eigen of de gedeelde wagen) kunnen delen. Deze PUC krijgt ook een digitale aanvulling zodat vraag en aanbod via een digitaal platform kunnen gelinkt worden.

Groen introduceert fietsdelen in alle steden en gemeenten. De gekende systemen (Villo Brussel, Velo Antwerpen of de Blue Bikes van de NMBS) worden verder uitgebouwd en aangevuld door kleinschalige initiatieven, die rendabeler zijn voor kleinere steden en gemeenten. Een vernieuwend fietsdeelconcept gaat bijvoorbeeld niet meer uit van een vaste standplaats en/of werkt met slimme sloten. De systemen worden, samen met Waalse deelfietsen, geïntegreerd in één deelsysteem dat toegankelijk is via één mobiliteitskaart. Dit systeem is open voor iedereen.

De overheid stimuleert innovatie en participatie

Visie

Zelfrijdende mobiliteit is in opmars. Die omvat zowel opportuniteiten als bedreigingen. Wordt dit een game changer of blijven we met z'n allen 'zelfrijdend' in de file staan? Er is slechts 10 à 30 procent van het huidige wagenpark nodig om aan ieders mobiliteitsbehoefte te voldoen.

De overheid stimuleert innovatie die bijdraagt aan de transitie naar duurzame, rechtvaardige en verkeersveilige mobiliteit. Ze gaat als 'partnerstaat' publiek- en privé-burgerlijke **partnerschappen** aan met vervoersaanbieders, reizigersgroeperingen, scholen, werkgevers en fiets- en voetgangersverenigingen. We willen dat zelfrijdend transport meer dan vandaag gedeeld is. Verschillende ruimtelijke en mobiliteitsvraagstukken moeten op voorhand al geïdentificeerd zijn om van zelfrijdende mobiliteit een duurzame evolutie te maken.

Voorstellen

We laten de overheid initiatieven die van onderuit komen subsidiëren en ondersteunen. In het kader van de mobiliteitstransitie brengen we internationale *best practices* in de praktijk in ons land. F2EC is daarvan een voorbeeld, dat al ruim toegepast wordt in de VS, China, Duitsland, Nederland en Italië.

De overheid speelt proactief in op de komst van zelfrijdende mobiliteit en schept een duidelijk **kader**. Via slimme wetgeving en slimme inrichting van publieke ruimte wordt maximaal ingezet op een innovatieve mix van openbaar vervoer, gedeeld elektrisch vervoer en vooral meer plaats voor fietsers en voetgangers.

Een zelfrijdend voertuigenpark en zeker de transitieperiode met gemengd verkeer stelt heel wat uitdagingen naar **handhaving**. De overheid stelt een duidelijk handhavingskader op voor zelfrijdende mobiliteit en heeft daarbij aandacht voor de specifieke uitdagingen van digitalisering zoals hacking. Ook in het openbaar vervoer onderzoeken we de mogelijkheden van zelfrijdend vervoer.

De overheid verzamelt en deelt mobiliteitsdata

Situering

*Nieuwe technologie laat toe om het aanbod van verschillende publieke en private operatoren volledig te integreren en zo optimaal in te spelen op de **co- en intermodaliteit** (inschakeling van de verschillende vervoersmodi voor het personenvervoer op de meest duurzame wijze in één vervoerssysteem met vlotte overstapmogelijkheden).*

Visie

Een digitaal platform kan informatie over vervoersvragen en verplaatsingsdata koppelen op een manier dat ze kunnen gebruikt worden om het toekomstig mobiliteitsbeleid vorm te geven.

Voorstellen

De overheid ontwikkelt een digitaal platform dat het aanbod van verschillende operatoren aan elkaar koppelt en waarin de gebruiker de verschillende vervoersopties, kostprijs en milieu-impact kan vergelijken. Door die **data** te delen, rekening houdend met privacy, wordt ze bruikbaar in routeplanners en voor onderzoek. Een voorbeeld: digitale speler en een (lokale) overheid delen data over verkeersstromen en wegenwerken.

10. Het best mogelijke databeheer, dat de burger mogelijkheden geeft en zijn data beschermt

Deze tekst lees je beste samen met hoofdstuk 2 "Alle burgers zijn digitaal mee"

Samenvatting

De toekomst wordt digitaal. Groen schuift een technologie agenda naar voor ten dienste van samenleving en burgers. We omarmen de mogelijkheden van digitalisering, maar wel met garanties voor de privacy. Het is de rol van de overheid om dit evenwicht te bewaken. Overheden dienen hun mensen, middelen in te zetten om de monopolies van de internetgiganten, die in het nadeel zijn van de eindgebruikers, te breken. Daarvoor is een doorstart nodig, waarbij de overheid zelf de *lead* neemt in digitalisering, waarbij ze haar burgers grip geeft op zowel technologieën als datastromen, in de plaats van hen ze passief te laten ondergaan.

Begrippen in dit hoofdstuk

- **Internet of Things:** de steeds toenemende aansluiting van onze toestellen op het internet, zoals slimme meters, printers, domotica of koelkasten.
- **AI of Artificiële Intelligentie:** ofwel kunstmatige intelligentie. Houdt in dat computers naast berekeningen en zoekopdrachten (waar ze initieel voor bedoeld waren) ook complexe opdrachten kunnen uitvoeren, zoals spraakherkenning, visuele patroonherkenning, analyse van grote hoeveelheden gegevens (*big data*) en tot zelfs het zelfstandig aanleren van routineuze opdrachten en het vergaren van kennis (*deep learning en expert systems*)
- **Filter bubble:** ook gekend als informatiebubbel. Is een fenomeen waarbij een internetgebruiker na een zoekopdracht of op sociale media alleen nog die informatie te zien krijgt die geselecteerd werd door een algoritme op basis van het surf- en klikgedrag van die gebruiker, die dus geïsoleerd wordt in de eigen ideologische 'luchtbel'.
- **Algoritme:** is een reeks vooraf bepaalde handelingen of stappen die naar een eindresultaat leiden. Een recept om een gerecht te koken is zo bekeken een algoritme. In de digitale wereld ligt een algoritme aan de basis van een reeks handelingen die je de computer laat uitvoeren om tot een bepaald resultaat te komen, bijvoorbeeld een zoekactie op *Google*.
- **Big data:** datatechnologieën die dankzij de talrijke digitale data die voorhanden zijn op zoek gaan naar patronen (correlaties) in verzamelde data, zoals bijvoorbeeld de politie die wijkgebonden criminaliteit tracht te voorspellen op basis van data die eerder verzameld werden over criminele feiten gepleegd in die wijken of door mensen die in die wijken wonen. Kenmerkend is dat deze data doorgaans niet werden verzameld met dit doel, maar dat, eens de data voorhanden zijn, dergelijke toepassingen mogelijk worden.
- **Data Protectie Verordening:** ook gekend als General Data Protection Regulation (GDPR). Is een Europese Verordening, van kracht vanaf mei 2018, die regelt hoe bedrijven en overheden moeten handelen bij het verzamelen en verwerken van persoonsgegevens.
- **Blockchain:** nieuwe technologie van open databeheer die een snelle doorstart kent en die een deel van het werk van officiële instanties zoals banken, notarissen en overheden kan vervangen omdat ze door het transparant en decentraal karakter waarborg biedt voor veiligheid en accuraatheid.
- **Open source:** betekent dat de broncode van een programma gekend en transparant is en door iedereen die dat wil, zelfs verbeterd kan worden.

- **App:** voluit applicatie, of toepassing. Is een computerprogramma dat door de eindgebruiker kan gebruikt worden. Het is dus geen programma dat door een server gebruikt wordt om computers te laten draaien.

Situering

De toekomst wordt nog digitaal

Na de pijlsnelle digitale evoluties veroorzaakt door internet, smartphones en sociale media, wacht ons een toekomst waarbij onze toestellen permanent met het internet verweven zijn (*the Internet of Things*), beslissingen gebaseerd worden op analyse van de overvloedig beschikbare data (*big data*) en computers en robots slimmer en sneller zijn dan een mensenbrein (*AI, Artificial Intelligence*). Deze disruptieve veranderingen creëren tal van verbeteringen in heel veel domeinen. Intussen is ook de keerzijde van de digitalisering gekend: massasurveillance, schending van de privacy, *filter bubble*, nepnieuws, etc. Net als veel burgers en experts maken we ons zorgen over deze schaduwkanten.

Om van deze technologische ontwikkelingen nog meer een meerwaarde te maken voor mens en samenleving zijn maatschappelijk debat, samenwerking tussen actoren en finaal een slagkrachtige overheid nodig.

'Big data': naar een evenwicht tussen mogelijkheden en risico's

Big data betekent dat er gigantische hoeveelheden data voorhanden zijn door dagelijkse e-handelingen van burgers, overheden, organisaties en bedrijven (handels - en betaalverkeer, boekhoudingen, gebruik van apps, mail, zoekmachines, sociale media, etc). Ook de overheid beheert tal van data digitaal, denk aan fiscale, patrimoniale en burgerlijke verrichtingen, enz. Big data slaat niet zozeer op de data zelf, wel op de technologie die toelaat om snel veel data te verzamelen, op te slaan, aan elkaar te koppelen en te analyseren. Die analyse leidt dan tot nieuwe inzichten of kennis (correlaties).

Groen ziet in dat data toepassingen bij overheden, bedrijven en organisaties kunnen leiden tot meer accurate beslissingen en voorspellingen en dus mogelijke grotere operationele efficiëntie, verminderde kosten, geoptimaliseerde diensten, kortom tot maatschappelijke meerwaarde. Tegelijkertijd wil Groen zich hoeden voor datadeterminisme, het alles willen oplossen via data. Wij willen dat overheden, verenigingen en bedrijven datatechnologie alleen inzetten als het legitiem is, een duidelijke meerwaarde oplevert en de privacy respecteert. Datatechnologie werkt immers veelal met persoonsgegevens, ook met gevoelige persoonsgegevens, zoals financiële en medische informatie. Voor ons gaat het daarbij niet over het opslaan van deze data, want dat is in onze samenleving onvermijdelijk. Wel over wat er met de data gebeurt na de opslag en op welke manier de privacy daarbij gegarandeerd wordt.

Datadeterminisme is ook te vermijden omdat data gedreven processen niet per definitie tot perfecte resultaten leiden. De analyse van niet-selectief verzamelde data, zonder doelbinding (d.w.z. zonder vooraf te weten wat men precies wil gaan doen), leidt niet altijd tot correcte correlaties (patronen). Algoritmen kunnen fouten bevatten en zijn maar zo goed als de data zelf. Daarom kunnen big data toepassingen menselijke beslissingen in gang steken of aanvullen, maar ze niet vervangen.

Rol van de overheid

Visie

Om van deze technologische ontwikkelingen nog meer een meerwaarde te maken voor mens en samenleving zijn maatschappelijk debat, samenwerking tussen actoren en finaal een slagkrachtige overheid nodig. We willen dat alle overheden in ons land met visie en performantie verschillende rollen opnemen om de digitale revolutie om te buigen naar maximale maatschappelijke meerwaarde. Als regelgever willen we dat de overheid

de randvoorwaarden uitzet waarbinnen datatechnologieën zich kunnen ontwikkelen. Als partneroverheid deelt de overheid de vele niet-sensitieve data waarover ze beschikt met actieve burgers en start-ups, om zo toepassingen met hoge toegevoegde waarde te faciliteren. Overheden zelf laten we zich omvormen tot moderne, toegankelijke en efficiënte e-overheden die de technologische mogelijkheden inzetten voor dienstverlening en transparantie.

Om dit te realiseren, ontwikkelen we een **stevige, integrale technologie agenda** met visie op de toekomst, die een inhaalbeweging mogelijk maakt.

Voorstellen

Rol als voortrekker: naar e-burgers en een e-overheid

Overheden kunnen de beschikbare data ook gebruiken om te besturen. De overheid zal zijn kansen hier ook in benutten. Nu is het al zo dat burgers een digitale identiteitskaart hebben, een e-ID. Het is echter niet transparant welke persoonsgegevens exact worden bijgehouden, hoe lang en door wie en aan welke instanties jouw gegevens worden doorgespeeld. Groen wil een transparante versie daarvan, die de burger toelaat om zelf mee zijn gegevens te beheren. Een blik op een e-pionier als Estland geeft meteen een zicht op de mogelijkheden. We willen net als in Estland **elke Belg en inwoner een digitale identiteit toekennen, een B-Residency**. Daarmee kan de e-burger digitaal documenten en contracten ondertekenen, de authenticiteit van documenten nagaan, encrypteren en veilig doorzenden. Zo'n transnationale e-ID biedt zelfs economische toepassingen, zoals het runnen van een *online* wereldwijd locatie-onafhankelijk bedrijf. Elke e-burger (ouder dan 12 jaar) krijgt van overheidswege een officieel email adres. Daarop kan die burger overheidsinformatie ontvangen. Eventueel kunnen ook andere instanties, zoals nutsbedrijven daar gebruik van maken. Dit gaat gepaard met maximale transparantie voor de burgers zelf. Elke individuele burger blijft te allen tijde eigenaar van zijn of haar persoonsgegevens. Hij kan ze inkijken en tot op zekere hoogte zelfs wissen of wijzigen.

De verschillende overheden (Federaal, Regionaal, Provinciaal en Lokaal) richten gezamenlijk een Centraal Burgerloket in om op die manier aanvragen zo burgergericht mogelijk af te handelen. Burgers kunnen zich via hun officieel email adres tot dit Centraal Burgerloket wenden om documenten en erkenningen aan te vragen, die dan via de post of email naar de burger thuis verzonden worden.

De Belgische overheden garanderen dat alle gegevens van de overheid, inclusief die van B-residency toepassingen, op servers worden bewaard die zich op Europees grondgebied bevinden en dat geen enkele derde partij toegang tot deze gegevens heeft. Bij de uitbesteding eist de overheid dat de servers voor haar dataopslag volledig op hernieuwbare energie draaien.

We laten niemand achter. Voor wie dit wenst, zijn de diensten van de overheid ook analoog beschikbaar. In het e-inclusiebeleid dat Groen voorstaat (zie Hoofdstuk 2) is het een kerntaak van de overheid om er voor te zorgen dat iedereen digitaal mee is.

Met de nieuwe technologie *blockchain* kunnen transacties over het internet worden uitgevoerd zonder tussenkomst van een derde partij. Zowel bedrijven als overheden zijn erg geïnteresseerd en passen deze internettechnologie al toe. Hierdoor wordt het immers mogelijk om op afstand, transparant, toegankelijk en goedkoop ingewikkelde processen te beheersen, op vlak van transporteconomie, gebouwenbeveiliging, voedselketenopvolging, milieu - en klimaatbeheersing, productieketenopvolging, transnationale opsporingen, etc. Dat brengt ons sowieso meteen in een andere samenleving. Voor de overheid zal de impact groot zijn. Nu is zij bij transacties van partijen die elkaar niet kennen of vertrouwen, veelal de derde partij die als garantie geldt. Denk aan de vergunningshoudende overheid, de overheid die allerlei attesten aflevert, de overheid die de burgerlijke stand, het fiscale en patrimoniale kadaster beheert, en dergelijke meer.

Met *blockchain* laten we de overheid lichter, accurater en efficiënter werken. *Blockchain* technologie kan de overheid echter niet vervangen. Vooral een *blockchain* toepassing wordt opgestart, worden er afspraken en toegangscriteria vastgelegd. Transacties die aan de voorwaarden voldoen gaan door, andere niet. De overheid is de enige actor die er over kan waken dat principes als transparantie, non-discriminatie, gelijke toegang de hoekstenen vormen van deze **afsprakenbundels** (de zogenaamde '*smart contracts*').

We laten de overheid de leiding nemen in plaats van de disruptie te ondergaan om dan na de feiten, krampachtig de praktijk te beteugelen met regels. Veelal is het dan al te laat. Tegelijk kijkt de overheid verder dan de hype en houdt het hoofd koel zodat ze de basisprincipes van democratie, gelijkheid en toegankelijkheid altijd garandeert.

Artificiële intelligentie: beheren van risico's door de overheid

De combinatie van massale data en steeds sterker wordende hardware, zorgt voor intelligente systemen die niet meer geprogrammeerd worden of door de mens gestuurd, maar die zelflerend zijn en zichzelf steeds verder ontwikkelen. Artificiële intelligentie is één van de grootste uitdagingen van de komende eeuw. AI kan enorme voordelen bieden voor bijvoorbeeld medisch onderzoek of ontwikkelingen van (ecologische) technologieën. Tegelijkertijd zijn er ook risico's. Het gaat daarbij o.a. over "existentiële risico's" (risico's voor de mensheid in het algemeen). Het is belangrijk dat de betrokkenen de risico's beseffen, dat de overheid ze beheert door enerzijds op de rem te staan wanneer nodig en anderzijds door (onder meer op Europees niveau) de nodige middelen vrij te maken om die risico's in kaart te brengen. Wanneer besluitvorming geheel of deels afhankelijk is van kunstmatige intelligentie, dan moet er kunnen worden ingegrepen om dat te herstellen. Daarom pleiten we voor de verplichte invoering van een kill switch bij artificiële intelligentie systemen: deze moeten ten alle tijde kunnen uitgezet worden door menselijke interventie. Voor het ontwikkelen van wapens wegen de voordelen van artificiële intelligentie niet op tegen de nadelen. Wij pleiten dan ook voor een verbod op zogenaamde killer robots: zelfstandige wapens die zelf beslissen over het al dan niet activeren van zichzelf.

Rol om te vergemakkelijken: big data wordt open data

In de digitale samenleving **stellen overheden de grote hoeveelheden data waarover ze beschikken ten dienste van de gemeenschap**. Uiteraard gaat het dan over geaggregeerde data, en alleen in zoverre strikte privacy-vereisten en het voorzorgsprincipe dit toelaten. Zowel creatieve burgers als start-ups en app ontwikkelaars kunnen toepassingen ontwikkelen met maatschappelijke meerwaarde. Toepassingen ontwikkelen behoort niet tot de kerntaak van de overheid, behalve daar waar marktfalen optreedt, er aantoonbare nood en meerwaarde zijn en er geen initiatief komt uit de markt.

Open data maken ook een horizontaal en democratisch samenwerkingsmodel makkelijker tussen burgers, overheid en bedrijfsleven. Onder impuls van een wethouder van GroenLinks werd in Groningen een energietransitiemodel op buurtniveau ontwikkeld met inzet van data. Analyse van data van burgers, netbeheerders én lokale overheid simuleerde hoe wijken in Groningen energieneutraal konden worden tegen 2035.

Het voorbeeld maakt duidelijk dat de overheid hier een andere rol inneemt: die van **facilitator** waarbij de centrale, geïnstitutionaliseerde besluitvorming door dé overheid plaats ruimt voor decentrale besluitvorming op basis van informatie gedeeld tussen burgers, overheden en bedrijven. In deze *commons* benadering onderhandelen de gebruikers zelf over de voorwaarden waaronder hun persoonlijke data gebruikt mogen worden, over de privacy settings, enzovoort. Zo raken ze actief betrokken, doen ze kennis op en oefenen ze als groep meer controle over het lot van hun data dan ze als individuen ooit zouden kunnen bereiken. Open data maakt deel uit van de principes die vervat zijn in het concept 'Open Government', waar naast deze 'Open data' ook gestreefd wordt naar 'Open process' en 'Open service'.

Overheden die open data toepassingen faciliteren, koppelen daar als voorwaarde aan dat de toepassing via **open source** wordt ontwikkeld. *Open source* (of *open software*) betekent dat de broncode van de software gekend is, en zelfs door iedereen kan verbeterd worden. *Open source* drukt het verlangen uit van volledige of gedeeltelijke transparantie van algoritmes. Dat is een streefdoel, maar deze openheid is niet absoluut en wegen we af tegen andere belangen. Door zelf resoluut van *open source* de standaard te maken, heeft de overheid een stevige hefboom voor een verdienmodel rond de toegevoegde waarde van de app.

Om de maatschappelijke impact van algoritmes in kaart te brengen, stellen we standaarden en testen op die gebruikt kunnen worden door bedrijven om aan te tonen dat zij niet discrimineren op vlak van gender, huidskleur of taal. Een dergelijke test heeft enkel nut als ze uitgevoerd wordt door een derde instantie, nl. de overheid. Daarom pleit Groen voor de **oprichting van een Algoritmisch onderzoeksbureau** dat specifieke deze bevoegdheid heeft.

De ICT-industrie dient ook duurzamere toepassingen te ontwikkelen. De software is vaak verantwoordelijk voor tot twee derde van het energieverbruik van apparaten of materieel. Het vereenvoudigen van de software kan dan ook

heel wat energiewinst opleveren. Duurzaamheid dient een factor te worden bij het ontwikkelen van nieuwe toepassingen. Ook hier kan de overheid haar rol als hefboom opnemen, door dit criterium mee in rekening te brengen.

Rol als regelgever: de EU neemt het voortouw

Overheden zijn wel degelijk uitgerust om de 'big five' (Alphabet (=Google), Facebook, Apple, Amazon, Microsoft) sterker te reguleren. Groen wil dat ze hun gewicht in de schaal leggen en mensen en middelen inzetten om het misbruik van hun dominante monopoliepositie in het nadeel van de eindgebruiker, te breken. Zo trad de Europese Commissie al enkele keren terecht scherp op tegen de monopolievorming van de internetgiganten die de regels van de eerlijke concurrentie met de voeten treden.

Ook nam de EU het voortouw op het vlak de bescherming van persoonsgegevens. In mei 2018 wordt in de EU de GDPR van kracht, de *General Data Protection Regulation*, die regelt hoe bedrijven moeten omgaan met persoonsgegevens in een digitaal tijdperk. Dankzij deze wet dienen bedrijven, overheden en organisaties die in de Europese markt actief zijn zich aan slechts één wettelijk kader met betref tot privacy houden. Bij inbreuken kan de Europese Commissie monsterboetes uitdelen.

De GDPR is potentieel erg verregaand. Zo zal het niet langer mogelijk zijn om persoonsgegevens te verzamelen zonder doelbinding, iets wat eigen is aan big data toepassingen. De data mogen dan louter voor dat ene doel gebruikt worden en dan nog mits uitdrukkelijke toestemming (*informed consent*) van de persoon op wie de data betrekking hebben. Om de risico's in te schatten en te beperken, dient elk bedrijf, elke organisatie en elke overheid bij elke fase van een big data toepassing de impact op de rechten en vrijheden van de betrokkenen na te gaan. De wet is ook van toepassing indien persoonsgegevens van EU-burgers door bedrijven (of servers) buiten Europa worden opgeslagen of verwerkt. Daarnaast hanteert GDPR het principe van privacy door ontwerp, privacy als standaardinstelling en de verplichting dat organisaties die de data van meer dan 5000 personen per jaar verwerken een Data Protection Officer aanstellen.

Wij voeren de Data Protectie Verordening onverkort door, op Europees en binnenlands vlak, omdat zij een goed evenwicht brengt tussen mogelijkheden en risico's. Gezien de verregaande impact van GDPR en de bijhorende investeringen die nodig zijn, zorgen we ervoor dat dit niet leidt tot een verdere monopolisering van de markt en faillissement van kleinere bedrijven. We steunen daartoe actief de implementering, zowel met kennis en kunde als financieel deze kleinere bedrijven.

Net als op privacy, laten we de EU ook het voortouw nemen op het vlak van veiligheid. Momenteel maken fabrikanten producten die we op het net kunnen aansluiten (*Internet Of Things*), zonder dat ze verplicht zijn om in te staan voor de veiligheid van deze producten. Net zoals we een langere garantietermijn invoeren, tegen de ingebouwde veroudering van producten, **verplichten we fabrikanten van digitale producten te zorgen voor de digitale veiligheid van hun producten**. Via het internet is het immers mogelijk dat fabrikanten regelmatig beveiligingssoftware updaten van de toestellen die ze verkochten.

Een dimensie van een andere aard is de geostrategische. Sinds de onthullingen van Snowden weten we dat verschillende inlichtingendiensten, vooral dan de Amerikaanse NSA, massaal aan surveillance doet via het internet. Dit is onder meer mogelijk door de dominantie van Amerikaanse e-technologie zoals Microsoft. We willen daarop een Europees antwoord ontwikkelen, als onderdeel van een digitale **Europese Unie**.

De Europese Unie bouwt een gemeenschappelijke Europese Cyberdefensie-eenheid (ECDE) uit. Dit cyberleger beschermt Europese overheden, burgers en bedrijven tegen cyberaanvallen, zowel uit binnen- als buitenland.

Rol als regelgever: de Belgische overheid

We creëren een wettelijke regeling die bepaalt hoe en wanneer het resultaat van big data door de overheid kan gebruikt worden als juridisch bewijsmateriaal in individuele dossiers (fraude, ordehandhaving, etc.). Bij big data toepassingen passen we gelijkaardige *checks and balances* toe als we die kennen uit de *offline* wereld. Bij fraude opgespoord via datatechnologie voorzien we de wettelijke plicht om een PV met vaststellingen op te maken, met verplichte betekening aan betrokkene die dan ook de tijd krijgt om te reageren.

Grens tussen mens en machine

De grens tussen mens en machine verdwijnt: steeds meer elektronica wordt ingezet om menselijke functies (gehoor, zicht, hartslag...) over te nemen en computationele systemen ontwikkelen emotionele reacties. Een volledig kunstmatig bewustzijn is niet meer zo ver. Dat brengt nieuwe ethische vraagstukken met zich mee op vlak van samenleven, voortplanting en essentiële burgerrechten. We gaan hierover in dialoog met de volledige samenleving en zorgen ervoor dat deze burgerrechten ook in de toekomst gegarandeerd zijn.

Overheid bewaakt de politieke e-krijtlijnen

De overheid reguleert en sensibiliseert het online gebruik van data en internet voor politieke doeleinden. Dit kan door middel van concrete richtlijnen, een politiek charter, sensibilisering rond wetgeving, ... Belangrijke principes die hierbij aan bod komen zijn:

1. Geen internetvervuiling: het brengen van politieke reclameboodschappen via sociale media en websites, wordt beperkt gehouden. Bv. door reclame te limiteren tot een aantal impressies per dag, door niet ongericht te adverteren, ...
2. Het invoeren van een sperperiode voor digitale advertenties ev. gekoppeld aan budgettaire limieten.
3. Door niet te werken met valse accounts. Politieke partijen zetten geen trollenlegers in op sociale media. Er komen duidelijke afspraken over het werken met "social bots".
4. Actieve moderatie van haatspraak, discriminatie, laster, ... op eigen sociale mediakanalen.
5. Terughoudendheid te tonen met ingezamelde persoonsdata, bv. deze niet in te laden bij derden (zoals Twitter, Facebook, Google, Dit geldt in het bijzonder voor bv. kiezerslijsten.

11. De moderne overheid gebruikt de juiste gedragsprikkel

Samenvatting

Als we de transitie naar een duurzame en sociale samenleving willen maken, is het nodig dat de overheid gedrag kan sturen. De overheid moderniseert daarom haar beleidsinstrumenten. Ze baseert zich op recente inzichten in menselijk gedrag en maakt een gepast gebruik van sturende fiscaliteit en nudging. Ze voldoet hierbij aan ethische randvoorwaarden, zoals transparantie en respect voor grondrechten.

Begrippen in dit hoofdstuk

- **Beleidsinstrumenten:** Klassiek beschikt de overheid over drie instrumenten om het gedrag van haar burgers, bedrijven en organisaties te sturen: 1) informeren en communiceren: informatiecampagnes, onderwijs, mediacommunicatie...; 2) economische (financiële) prikkels aanbieden: belastingen, retributies, sociale zekerheidsbijdragen, boetes... (=gedragssturende fiscaliteit) en 3) juridisch dwingende maatregelen bepalen: wetten, reglementen, voorschriften, licentievoorwaarden... Recente inzichten over menselijk gedrag voegen daar een vierde instrument aan toe: '**nudging**'.
- **Nudging:** Een 'nudge' (letterlijk: 'duwtje') geeft burgers een duwtje in de rug zonder dat hun vrijheid ingeperkt wordt. Nudges spelen in op ons automatisch en onbewust gedrag en veronderstellen dat iedereen niet telkens een volledig rationele afweging maakt. Nudging stuurt wel, maar sluit andere keuze-opties niet uit. Voorbeelden van nudging:
 - *In België ben je orgaandonor, tenzij je expliciet aangeeft dat niet te willen. De standaard-optie is dat orgaandonatie toegestaan is, maar de keuzevrijheid verdwijnt niet, want mensen mogen altijd een uitzondering aanvragen. Landen waar je standaard orgaandonor bent hebben tot tien maal meer orgaandonoren per duizend inwoners. Een eenvoudige nudge met een enorme impact.*
 - *Een ander voorbeeld van een nudge is de inrichting van een stationsomgeving. Daar kan je de fietsenstallingen het dichtst bij het station plaatsen en de parkings voor de wagens verderop zodat de fietsers het snelst bij het perron zijn. Zo maak je de keuze om te fietsen gemakkelijker.*
- Nudging speelt in op de **keuzearchitectuur**: de manier waarop keuzes aan consumenten en burgers gepresenteerd of aangeboden worden. Deze manier van presenteren of aanbieden heeft een impact op welke keuzes sneller genomen worden. Het kan bijvoorbeeld gaan over het veranderen van de standaard of default-optie of de volgorde van opties op een formulier. Het kan ook gaan om interventies in de fysieke omgeving, zoals wegversmallingen om het verkeer te vertragen. Een nudge kan ook een verwijzing zijn naar een sociale norm, omdat mensen groepsdieren zijn die daaraan willen voldoen. Zo zorgt een vermelding op de belastingbrief "dat de grote meerderheid van de belastingplichtigen op tijd zijn belastingen indient" ervoor dat meer mensen hun belastingen ook tijdig indienen.

Visie

Eén van de cruciale opdrachten van de overheid is om de samenleving bij te sturen waar ze niet spontaan tot goede oplossingen komt. Het gedrag en de beslissingen van bedrijven, verenigingen en burgers kunnen sturen is belangrijk. Tegelijk moet die gedragssturing altijd in balans blijven met individuele en groepsgebonden keuzevrijheid.

Geen enkele omgeving is keuzeneutraal. Er is altijd een ‘keuzearchitectuur’ aanwezig: bedoeld of onbedoeld stuurt de overheid mensen in een bepaalde richting. Ook niets veranderen, is een keuze maken. Als de overheid bijvoorbeeld niets verandert aan de fietsinfrastructuur, blijft ze fietsgedrag ontmoedigen. De vraag is niet óf de overheid ons gedrag mag beïnvloeden, wel hoé ze dit doet en hoe ver ze mag gaan.

De richting voor Groen is duidelijk: we willen naar een duurzame en sociale samenleving. Om dat te bereiken, is het de plicht van de overheid om de meest geschikte beleidsinstrumenten te kiezen. Daarbij willen we meer gebruik maken van recente wetenschappelijke inzichten in het gedrag van mensen. Groen vraagt dat de overheid haar beleidsinstrumenten moderniseert zodat ze het gedrag van mensen op de juiste manier prikkelt richting duurzame en sociale samenleving.

Voorstellen: modernisering beleidsinstrumenten

Sturende fiscaliteit beter inzetten

Fiscaliteit stuurt richting duurzame en sociale samenleving

Voor Groen is **gedragssturende fiscaliteit een belangrijk beleidsinstrument**. Door middel van financiële prikkels grijpen we in waar de markt faalt en zo het welzijn schaadt of in gevaar brengt. Zelfs als je al de inkomsten nooit ergens voor zou gebruiken, dan nog worden deze financiële prikkels best georganiseerd, omdat ze onze welvaart en welzijn verhogen. We belasten en subsidiëren producten en diensten naargelang de schade, overlast of meerwaarde die ze veroorzaken voor de samenleving. Deze benadering is niet alleen rechtvaardiger dan het huidige systeem. Ze zorgt via het prijssignaal ook voor dat mensen vlugger maatschappelijk waardevolle keuzes maken. Wie bijdraagt aan de maatschappij belonen we met subsidies. Wie vervuult, overlast brengt aan anderen of gebruik maakt van schaarse middelen zal de maatschappij hiervoor vergoeden.

Daarnaast werken we aan een structurele verankering van dit principe, niet alleen in ons belastings- en subsidiëringstelsel maar doorheen het productieproces. Waar externe kosten vandaag opgevangen worden door de maatschappij en nadien al dan niet worden gecorrigeerd, zullen ze naar de toekomst toe geïntegreerd worden in de productiekost. Volgens hetzelfde principe kunnen ook reële opbrengsten van maatschappelijk wenselijke initiatieven beloond worden via integratie in de productiekost.

Elke nieuwe gedragssturende belasting of beloning volgen we zeer nauw op. Dergelijke belastingen kunnen immers zware ongewenste neveneffecten hebben. Bijvoorbeeld: Een ondoordachte fiscale bestraffing voor CO₂-uitstoot, zou bedrijven er toe kunnen aanzetten om over te schakelen op een productieproces dat het nog schadelijkere methaangas uitstoot.

Herverdeling en sturende fiscaliteit van elkaar scheiden

Herverdeling om ongelijkheid tegen te gaan is en blijft voor Groen een belangrijk principe. Gedragssturende fiscaliteit zal meestal de vraag oproepen of er sociale correcties worden aan gekoppeld voor mensen met een lager inkomen/vermogen. Bijvoorbeeld, als we autobezit duurder maken, moeten er dan sociale correcties komen voor kwetsbare groepen?

Groen wil deze terechte bekommernis bij voorkeur aanpakken via andere maatregelen dan via sociale correcties op de sturende fiscaliteit zelf. Die verzwakken immers de gedragsprikkel die we aan alle burgers willen geven. Wanneer gedragssturende belastingen te zwaar wegen op de onderkant van de samenleving, geven we waar mogelijk de voorkeur aan volgende alternatieven:

1. een flankerend beleid voeren, bijvoorbeeld het aanbod van goedkopere alternatieven verhogen
2. aparte herverdelende fiscaliteit organiseren, bijvoorbeeld de koopkracht aan de onderkant van de samenleving verhogen
3. de sociale zekerheid en het bredere sociaal beleid versterken (zie ook het voorstel van de welvaartsgarantie)

Het fundamenteel probleem ligt namelijk niet bij de te hoge gedragssturende belasting, maar wel bij de armoede van de belastingplichtige in kwestie. Het is dus beter het budget voor sociale correcties gericht te spenderen aan sociaal beleid of een uitbreiding van het aanbod van betaalbare alternatieven, dan geld te investeren in veelal inefficiënte en complexe symptoombestrijding door sociale correcties in gedragssturende fiscaliteit.

Een ander cruciaal element is dat de te behalen opbrengsten geen doel op zich mogen vormen bij de uitwerking van gedragssturende fiscaliteit, want het enige doel van deze belasting moet zijn een voldoende grote gedragsverandering te bewerkstelligen.

Nudging met ethische randvoorwaarden

Groen stelt voor om nudging in te zetten op voorwaarde dat het gedrag stuurt naar een meer duurzame en sociale samenleving. **Groen wil de maatschappelijk waardevolle keuze zoveel mogelijk de standaard-optie maken voor burgers, bedrijven en organisaties.** We willen experimenteren met 'nudges' die een kans op slagen hebben. We doen dit goed voorbereid en we trekken lessen uit opgedane ervaringen, want nudges zijn sterk afhankelijk van context en tijdstip.

Als nudging wordt ingezet voor doelstellingen die haaks staan op het gedachtengoed en programma van Groen, verwerpen we het. Nudging mag geen excuus zijn om rechten af te bouwen, de welvaartsstaat af te breken of om kwetsbare groepen te marginaliseren. We willen mensen die de nudge niet volgen achteraf niet culpabiliseren of sanctioneren. Als je een sms'je krijgt om je aan een tandartsbezoek te herinneren, maar je gaat niet omdat de tandarts te duur is, dan moet de overheid je daar achteraf niet voor straffen. Vaak volstaat nudging alleen ook niet als beleid. Voor Groen is het vooral een aanvulling op bestaande beleidsinstrumenten. Het mag geen excuus zijn om geen fundamentele hervormingen door te voeren. Zo kan je mensen wel nudgen om meer groenten en fruit te eten, maar als hun budget niet toestaat om groenten en fruit te kopen, dan blijven meer structurele maatregelen nodig.

Bij nudging loeren ook andere risico's om de hoek. Het is minder doorzichtig dan andere beleidsinstrumenten. Mensen weten niet altijd dat ze beïnvloed worden en dat kan misbruik uitlokken. Daarom kan nudging voor Groen **enkel als volgende (ethische) randvoorwaarden voldaan zijn:**

- Nudging mag niet discrimineren en niet ingaan tegen de grondrechten.
- Gedragssturing kan enkel voor zover de overheid die ook transparant kan verdedigen. De overheid verantwoordt haar keuzes in een democratisch debat, politiek en ten aanzien van burgers, verenigingen en bedrijven. Dat wordt des te belangrijker naarmate het gaat om keuzes die raken aan een aantal grondrechten zoals het recht op integriteit van het lichaam, het recht op vrijheid van meningsuiting of het recht op privacy. Voor belangrijke keuzes is de expliciete steun van een parlementaire meerderheid essentieel. In de memorie van toelichting van wetten, decreten, ordonnanties wordt steeds toegelicht wat de bedoeling is van een nudge.
- Nudging gebeurt op transparante wijze. Voor iedere oplettende burger moet de sturingspoging te achterhalen zijn.
- Nudging past binnen aanvaarde overheidsdoelstellingen en bestaande regelgeving. Het kan dus niet dat een uitvoerende macht ingaat tegen de doelstellingen van de wetgever of die via nudging ondermijnt of verzwakt.

Het juiste beleidsinstrument kiezen

We willen dat de keuze voor het meest geschikte beleidsinstrument - regulering, nudging, sensibilisering, financiële prikkels... - objectiever, doordachter en meer onderbouwd gebeurt dan vandaag. Een moderne overheid bereidt deze keuze grondig voor en laat ze van een evaluatie vooraf afhangen. Groen wil daarvoor de uitvoerende overheid op twee manieren versterken:

(1) Nog voordat de keuze voor het beleidsinstrument vastligt, voert de administratie op een formele manier een beleidsevaluatie uit. Die evaluatie komt vroeger in het beleidsproces dan nu het geval is. In deze beleidsevaluatie wordt ook de armoedetoets en het kindereffectenrapport ingebouwd. Zo kan de overheid er nog echt rekening mee houden. De overheid betreft belangenorganisaties en adviesorganen en academici al van in deze vroege fase.

(2) We versterken de expertise binnen de overheid om een betere keuze van beleidsinstrumenten mogelijk te maken. Zo maken we geplande maatregelen effectiever en slagen we erin om regelgeving en belastingen minder complex te maken. We richten een **expertisecel** in die over beleidsdomeinen heen advies kan geven rond welke vorm van gedragssturing de meeste impact zal hebben. Daarbij kunnen recente inzichten uit de gedragswetenschappen een meerwaarde vormen.

(3) Van elke maatregel die gedragssturing beoogt, maakt de overheid **ten laatste na 3 jaar effectieve werking een evaluatie. Die evaluatie** geeft aan of de beoogde gedragswijziging werd gerealiseerd en of dit op een rechtvaardige manier gebeurde. Nog voor de maatregel van kracht wordt, voorzien we de nodige meetinstrumenten om deze evaluatie effectief te kunnen doen.

12. Ambtenaren, partners van de burger

Samenvatting

De voorstellen uit dit Schakelcongres schetsen hoe de overheid van morgen er zal uitzien. De ambtenaar, of de contactpersoon van die overheid met de burger, krijgt een andere rol. De ambtenaar wordt een 'schakel' die faciliteert en verbindt, die burgers en bedrijven helpt en ondersteunt bij het realiseren van hun initiatieven. De overheid geeft zijn medewerkers meer vertrouwen en autonomie, een voorwaarde voor het goed functioneren van de ambtenaar van morgen.

Visie

De ambtenaar zorgt iedere dag voor het contact tussen de overheid en de bevolking. De vijf principes van de partnerstaat – vertrouwen, eenvoud, open, krachtig en gericht op vernieuwing – zijn ook van toepassing op het werk van de ambtenaar. Veel ambtenaren brengen op dit moment de partnerstaat al met veel energie in de praktijk. Groen wil dat verder versterken.

De basisopdracht van de overheid is het garanderen van de grondrechten van alle burgers. De overheid die die opdracht moet uitvoeren in de wereld van morgen dient zichzelf telkens opnieuw uit te vinden om zo optimaal mogelijk de publieke dienst te kunnen verzorgen. Het is aan de politiek om ervoor te zorgen dat de publieke diensten hun werk goed kunnen doen. Onder het mom van efficiëntieverbetering de publieke dienst afbouwen is niet de weg. Efficiëntie zou er onder meer in bestaan om te komen tot een elkaar versterkende samenwerking tussen de verschillende beleidsniveaus van ons land. Heel wat ambtenaren zijn hier al heel lang klaar voor, wat van de politiek niet kan gezegd worden. De ambtenaren van morgen kunnen niet meer werken volgens de patronen van vroeger. Ze moeten de kans krijgen om zelf als publieke professionals hun werk te kunnen doen, in een geest van vertrouwen. In de logica van het model van de partnerstaat als uitvoerder van de basisopdracht van de overheid is het belangrijk dat waar mogelijk de publieke diensten actief in dialoog gaan met burgers en hen als partners mee betrekken bij de invulling van de publieke taak. Zo bevordert de overheid op actieve wijze burgerschap. Maar evenzeer blijft de overheid een rol hebben als handhaver van wetten en als beheerder van de rechten van burgers (bv. hun pensioen of hun zorgrechten). Ambtenaren dienen de instrumenten te krijgen om hun opdracht in een veranderende wereld op moderne wijze te kunnen uitvoeren. De uitdagingen worden niet minder complex. Een eigentijdse politiek heeft er alle belang bij dat ambtenaren op een goede manier hun taak kunnen uitvoeren, zonder politisering. Burgers hebben recht op een performante overheid. Medewerkers van de publieke dienst – van de treinconducteur over de ambtenaar die de fiscale controle doet tot de klimaatonderhandelaar of de leraar of de verpleegster, en al die anderen – hebben recht op goede werkomstandigheden en de mogelijkheden om de best mogelijke invulling te geven aan wat de publieke dienst in de toekomst zou moeten zijn.

Voorstellen

We hebben een overheidsorganisatie nodig die afstapt van oude modellen van sturing en controle en vertrouwen geeft aan individuele ambtenaren. **Administraties krijgen ruimte voor experiment**, op een transparante manier en in overleg met de verantwoordelijke beleidsmakers. De ambtenaren moeten echter nog steeds de taken van het democratisch gekozen bestuur uitvoeren. Binnen de lijnen die elk bestuur kan bepalen, zijn de ambtenaren vrij om te experimenteren en hun werking zelf in te vullen.

Wat ambtenaren, burgers, middenveld en ondernemers bindt, is het samenwerken rond een onderwerp, dwars door het publieke en private domein heen. Dynamiek in onze samenleving ontstaat minder top-down vanuit de overheid, door één centrale beslissing, maar steeds meer door talloze schakels, die beslissen om mee te doen of niet mee te doen. Digitalisering maakt de organisatiekracht van dergelijke netwerken groter.

Dit heeft gevolgen voor de werking van de overheid. Die neemt niet altijd zelf het initiatief. **Meer dan in het verleden zal de overheid bijdragen aan initiatief van anderen.** Dat kan door de juiste mensen rond de tafel te brengen en ervoor te zorgen dat alle relevante partijen betrokken geraken in het proces. De overheid zoekt waar ze meerwaarde kan bieden: als financier, maar steeds vaker als de instantie die zaken vergemakkelijkt, als verbindingsfiguur of regelgever. **De overheid biedt een platform aan,** zowel fysiek als online, om partijen samen te brengen of om burgers voorstellen te laten formuleren.

Voor de burger, de vereniging en het bedrijf is de ambtenaar het aanspreekpunt vanuit de organisatie voor een bepaald onderwerp. De ambtenaar brengt rond dat onderwerp of rond een burger(initiatief) een team bij elkaar van (tweedelijns-)professionals. Zo moet de burger niet zelf zijn weg zoeken en kan zich wenden tot één loket. **Het is de rol van de ambtenaar om de juiste partijen van binnen of buiten de organisatie rond de tafel te krijgen.** Zo helpen ze burger(s) vooruit. Daarbij stelt de ambtenaar zelf verbindingen voor. Tegelijk moet de ambtenaar voldoende autonomie krijgen om zelfstandig te opereren. **Digitale samenwerkingsplatformen** voor afstemming en kennisuitwisseling zijn daarbij cruciale instrumenten.

Ambtenaren zijn fundamenteel oplossingsgericht ingesteld, binnen de grenzen van regels en deontologie. **Deze nieuwe rol van administratie en ambtenaar vertaalt zich in een modern personeelsbeleid bij de overheden op alle niveaus.** Verantwoordelijkheid en bevoegdheid dienen steeds hand in hand te gaan. Concepten als autonomie, zelfsturing, wendbaarheid, eenvoud, talentontwikkeling en burgergerichtheid staan daarbij centraal. Ambtenaren voeden en voeren mee de politieke keuzes uit. Ambtenaren zijn het aanspreekpunt voor de burgers, brengt burgers samen en staat ze garant voor een neutrale dienstverlening. Om die neutrale opstelling te garanderen is een correct werknemersstatuut fundamenteel.

De overheid geeft met de ongelijke behandeling van contractuelen en statutairen een slecht voorbeeld. De bescherming tegen politieke willekeur en de autonomie van de ambtenaren vergen eenvormige arbeidsverhoudingen. Het onderscheid tussen “contractuelen” en “statutairen” moet worden opgeheven in de richting van één ambtenarenstatuut, zeker voor functies die in principe permanent zijn. Via sociale onderhandelingen werkt de overheidssector één statuut voor alle personeelsleden uit, met het beschermingsniveau en de bescherming tegen politieke inmenging zoals bij statutairen. Zolang dat er niet is, worden bestaande rechten niet uitgehold. De overheid onderneemt acties om het werken bij de overheid aantrekkelijk te houden.

Om deze uitdagingen succesvol te kunnen aangaan, dient de politieke overheid de noodzakelijk randvoorwaarden te waarborgen. Hetzij via beheersovereenkomsten hetzij via objectieven voor leidend ambtenaren, dienen meetbare strategische doelstellingen geformuleerd te worden die getuigen van deze toekomstvisie. Daarenboven dient de overheid op voldoende flexibele wijze de juiste vaak specifieke profielen te kunnen aanwerven om deze doelstellingen te realiseren, of het hoofd te bieden aan onvoorziene omstandigheden. De overheid wil zoveel mogelijk zelf de benodigde kennis vergaren teneinde zo marktonafhankelijk als mogelijk haar opdrachten en projecten te kunnen uitvoeren. Waar nodig worden samenwerkingsverbanden tussen overheidsdiensten opgezet om deze kennis uit te bouwen en te delen.